

0.921

0. D(yma)

Враніна з Радгевії

Діафра: 1-48.

By purchase of Page

из трудов русских писателей,

Вони зміїли мурман а big кампро іа дімми всего
Колька днів. На м мово з них (Зас) знайдим спо-
відане?

Мені урвало було поговорити зі сими лаво-
ми, кампрі так явно маніфестували свої еми-
натії днів "пролетарської революції" кампрі бо-
ли не бачили і не могли її аутентично для певно про-
кесі мово чини.

В часі дороти морени, кампра перебувала під об-
днів мені приєднався перш заговорити із деклари-
ати із повнестю. про революцію і повсюдність
в Росії, я переконаний, знаю, що вони дуже мало зна-
ли правди про се, що діє, в їхній датованій і ду-
ше мало вірили в ідеологію, кампрі інерційували
про хаотичні та охлокани відносини в Раддемі.
Много із них убогали в ідеології промислу за
комітатістичну провокацію і вигуками Конір-
революції, кампрі мали на меті їх обдурити. Мно-
го із ^{були} були комуністичні ~~визначення~~ ~~визначення~~
старші вікові, сї однак потім мали себе, що дасть
то все буде карамі.

Ми мовля однак було дивуватися, що-
му засліпленню а радик де тиме рій навіності мо-
дній, кампрі співають перахвали, співають матері-
аліст і кампрі бачили вивести аїтатори по та-
борах вше від року "міжнародній" до повороту в
Росію, ними бачили що буде се мови переважно
не ірраціональні. треба згадати також, що маboro-
бі комуністи, кампрі були всею в руках комуні-
стів відправлення домів між них тих полонених
за конпріам не забавляються в маборі міждо
контрреволюційного вчинку. між ки два те три

поворотів (репатріантів)

раси в часі морської подорожі, до великої мені по-
чуття військових акцій, кимби хотіли з германськими
житицями на узгодж, не особливо хотіли вірити собі
адинам комуністів, що вони повертають в собі
товару землю, але є були остророжні в діалогіях
і на цурістю тварюк і було вивести. Тісніше пев-
но не позначили сего, бо як мені в петрограді роз-
казували з повсякденного транспорту, петрог-
радська пресою казка румунська мислять по-
ложених, кимби бачили відкрито виласувати
свої думки про пороків в Росії. Як заденується
вони їх-же товариші комуністи. Взявши від-
пис я вгадувати, що поговісти в розмовах про
Росію була доволі велика була остророжні, "Було-
розумно" мовляли.

В зростаючому покоління, кимби тієї
доли інтелектуальним представлення менше
було більше адинамів менше, впадали в очі
група із мисливи сими людьми, правили одітих,
кимби все час морської подорожі держалися
осторожно від ризику половецьких. Се були коміса-
ри із дольовицьких частин розбитих під час
920р. під Варшавою, кимби першими на німець-
ку територію де їх інтерв'ювано. Насперва в той день
в котрому ми ввійшли на фінляндську територію
удалося мені погуги в білгородській поліке-
рці одного з них, кимби розповідав їм про бойні
Варшавою і про свою героїську втечу із німець-
кого табору. З одним з цих комісарів і тісніше
отримувати в Каркові, ^{вист} він однак розказав мені істо-
рію в зовсім іншому світлі іменно: вони були

виробів і інвентарів в німецькому таборі, але не втікши але ^{місцеві} Німці та прохання болшевицького представника в Берліні попросити їх випустити на волю. В Берліні, куди по ^{згоді} допомогі їм прийшли німецькі Німці одержали франківі документи, і всім спосіб вернули в Росію.

На третій день від ївни вийду зі Швейцарії рано о 10 годині на обріз зарисувалися, береги сріпників і а дні десяти ми були воре в малому франківському порті. Вр'яко, де транспорт видавено на бері. Ще з пароплава подалили ми сріпниківські зовнірі, котрі стояли в своєму місці де мав пригати, Київ і с'їхас по малому виході з пароплава вони отримали весь транспорт і перевели до поблискої залізниці.

Сріпниківські зовнірі, котрі нас проводили, аже до залізниці в німецьких одностроїх і шоломах, робили сильнішнє враження, аже в загані все з тим мені через кілька годин побуту в сріпниківській приймалося стріпати. Найбільше безперечно не тільки на мені але і на всіх спутників, зробила враження сріпниківська залізниця, всі вагони немов нові з гарними малюнками, сміло могли порівнятися з до якості з німецькими.

Нас посадили в німецькі вагони (товарні) вагони, в Ковдорі з них отримали кілька рядів дерев'яних лавок до сидінь з поручнями а також залізничні а побіж коридорі нечі не було обережок дрібно порубаних дров.

Перші спроби пошуку в Україні літературних свідчень
на цю тему, А. М. приймали на зауважку керівники на-
укової роботи Інституту, в Україні я мав малу
примовити, в 1917-1919 роках. А на в Україні все ду-
же важко відслідкувати, так різними з сутокими підписами
російськими безпорядків, ~~але~~ ~~але~~ в Україні як спроби
примовити унаслідок про російські підписи 19-
року.

8. З товаришами і одною дружною колоною в сорок половик - приїхали в Росовську Губернію по містечку в другий раз вважати вимоги колоністів. Поїхав сім'ю Сидорова, не зупиняючись на нічній стоянці. Вважалося, що приїжджати сюди скорше повинні, бо вийти з сербовими прапорами і червоними китицями на грудях, коли однак на срібноювській території - треба їм віддати справедливість - поводились зовсім погано.

По при відкритті і до закінчення потім
сминув на кілька мінут ~~на одній~~ ^{на одній} ~~малій~~ ^{малій} ~~стелі~~ ^{стелі} була
се остання ~~кріпильна~~ ^{кріпильна} ~~стаття~~ ^{стаття} ~~зв'язки~~ ^{зв'язки} ~~до~~ ^{до} ~~ра~~ ^{ра}
було не більше при чотирьох ~~Рівно~~ ^{Рівно} метри]

За Крива мидуть потім дупинівське, на ньому
високі криві надзвичайно високі. Висота 1000
метрів. За Крива мидуть висхідна, віводів.

Мітинги - В Петрограді

Біля кордонної ^{станції} вогонь дами з вагонів і група зов. Групи з різноманітним прапором і рушів транс-
парти по залізничному наситі на контрольному баченні
вагонів швидко до мажоритської, Катра в своєму літньому
ділється сфінксовидно від Росії. На зграйний рісний
місці дуб також змислений, що хвили, епіграфічно
~~зростає~~ сідли не так давній нех доів мій сріб-
ляничний і бовшівкаси, Катрі хвили і броч-
мандію змислювати своїми породками і кому-
ною але епіграфічно з нахрипнім відношенням сен-
сото мажорит по шесу але епіграфічно своїм патр-
ріотизмом хрота.

Зустрічаючись перенесені ми по провізоричній Клад-
ці на другий діл рісний, на срібні вогонь, кілька кроків від
Кладки, епіграфічно пограничний епіграфічно перенесені ар-
мію з виду Татарин в зовні, срібні, обдурений ми-
нелі в заболоченні ходах (лаптах) під ногах, що
в порівнянні з сфінксовидним зростає киміс епіграфі-
чним в епіграфічно односторонньому становило неспівачай-
но рісний контраст.

На широкій майдані на середній К тро-
го стояла загальна вогонь приготівлена турбуна
куди приведено цій мій транзиту. Комісар насит-
ни, що епіграфічно в сій мій мій зростає на кордоні, при-
виставляв ретатирічний промовою. Як моворічно було
співачайним промова була в ретатирічній, як в Росії
в сій революції в періоді вогонь епіграфічно моворічно
було пошукати не тільки раб. Промови як змислай-
но пошукати на катиталістів, дурнуватів, демок-

[illegible][illegible]

фактично; все по його думці треба було зменшити, роз-
бити в шук і прах ~~і~~ збудувати нове приміщення, на ос-
новах кооперизму.

— Ви вертаєте в нову виставку, купця вистави-
нася "вирізняк" і наші та інші зброї. Як не не-
сміє свідомі двічі на собі — вбивство промовців. Ви
вертаєте в країну де не має прав нікого, ви
не можете бути.

Левко не один сформулював постановив в думі
хвилю в Кипуриї він переселившись Кирдон, Кипуриї
розділяв старий світ від нового, де його огікус
вставив і переселив в Кипуриї. Та не одному ско-
ро прийшлося, скоріше як він вдумав... розгару-

А в своему величавому промовляв другий
повторяючи мантру се все, ^{що} говорив Комісар. Тр-
тий і другу величав, ризний, миролюбний
гніт російського сарданта, ~~Рос~~ Ванаків з вер-
вою, шовчу... по кінока різив попереду
скаване, лигавив на прибути, татислав кука-
ки і звертавсь кінока різив в сторону спо-
кійної Фріклінської зрозумів її... здоров...
ми тяжучками.

Промова тяжкуману в нескільчених,
Оратор Клеменс знайшов таку гарну мову по-
важати, своїм власним і знаннями, бо на-
самперед він був виступом виступом, так що ко-
лишній мисл двох три рази промови виступу
чужини промову.

саміся дані¹⁾, всі вони тепер світлими нурка-
ми, полюбляють іні і паркані, побиті вани вей-
на і зрештою робили дуче прикраси вранішні.

Перед залогом синері замальовані на об-
рису кошиком петроградських ерабрік - ми дозв-
дили до комісії логістії Росії, до славного
вікна в Європу серед кимирі тепер не багато
вживаються світло. В країну, кимирі постоїть
много ще поприду.

Вже давно сестинію, коли потяг зупи-
нився на останній залізничній станції через Петро-
градом. В вагонах як і на станції було темно а до
село колод і цілоденна голубівка відіграли во ринку
ко скарірам - полюбляють нійсирі. В Петрограді як
було обіцяно на коридорі для того жого, транспорту
мали приготувати вилеру про кимирі тепер бу-
ло найкраще болодок. Потім стоав вже на ста-
ції і вилері два гудки, колод докурал нам шак рас
вільне і шоб погрітисе треба було дістати вздов
вагонів. В кінці підійшов до селю на²⁾ заці-
зно до рогатки, до кимирі ми звернулися з на-
мидом коли відійде потяг даліше. — Не знаю
- була відновіть до кимирі. В Радені і ринку
анісід нерас епроту. Відновіть не знаю (до)
В одержити на зацімодирі ринку логістії, в мидо-
вій мидіції на поті ще гасіть в радянських
новаріях уміяновок, так що в кінці Ви ді-
сиди зникли. В кінці мидіції в кінці мидіції
що гасіть мидією мидією, що хто мидією.

1) До сестинію 2) В кінці мидіції, в кінці мидіції

каким образом, в России еще не пробужден
и не еще не пробужден, и потому в настоящее время
идея о том, что Россия еще не пробуждена
идея о том, что Россия еще не пробуждена

наша Україну не помагаємо. Прегідомимо
чехи - маємо, котрому виділявані товари-
ші стараніє виділяти їм, що ми сюди при-
шли не миї ніго зрозуміти і в кімні зоддав
що ми яко зувні австрійські піддані повинні
у даніє і нашім проханням до "Комітету
закодавни" аби тації", котрий місцевий, в
зувні австро угорський амбасаді."

В знамениті Комітеті було кілька сек-
цій як мадярська, чеська, польська не було тільки
української секції. Наше направлено до секції
мадярської де нас прийняли допити прихильно.
Там адержали ми мемуари, які великі кімна-
ти, немогли вправді але в цілому петро-
граді нігде не пошлює по умовах до зрозумі-
лого. Карти одержували ми і зухи сербсько-ар-
меїв, котрі одержали будинок Комітету. Тут
се переважно адержали та Румуні.

Вечером до нашого мемуару зайшло два
мадярських Комітетів - Дієдів і наші нас допиту-
вали про цію нашу подорож на Україну, наші
божиди партійні і з оглядом адержані.
Вони пропонували нам астановити в петро-
граді акомітін скавали, що ми маємо намір
їхати тільки на Україну, вони стали не
дуже звичайно давати нам до зрозуміти,
що нас на Україну не пуляють, бо Українці
мобіль дуже певний елемент, котриве-
люційний, поважливий, котрий радий
комітет урядови Росії аправляє мого ко-
пону і по нас адержали ми мемуари оста-

мих генералів в Росії. Ми ж паралич їм розвеш-
ти. Наше попереднє рішення, що працювати
ми будемо виключно тільки там де з'явиться від-
повідний і де нас розуміють, що в Росії при на-
данні російської мови а зовсім відмовили
в виконанні. Бо їх мішок адмак видно чути, що
ми їх не дуже переконували, бо ми все висто-
ювали свого думку, що ми мусимо оста-
влятися в Росії, хочаби і відмовилися на це-
бе ми виїхали в Москву. Тамні справи значить
спродали зовсім не так як ми собі того чека-
ли, ми не могли погодитися з такими не-
вигідними для нас рішеннями але виходу вий-
хати ніякого не було.

Зі сего "муніка" проісходить: вивес-
ти вперше новий ^{наш} секретар московської
секції з'явився коли мену, котрий приїхав
нашу справу представити в петроградсь-
кому бюро Центрального Комуністичного Ко-
мітету. Секретар поговорив з Арономовим і сказав
що якщо ми "зодак" оми, то ми не можемо
почувати ми немає надії.

На даний день перед поїздом
нас покликали знову до Комісарії мадрес-
кої секції, де завідувачі секції в присутності
ще кількох мадресових комуністів почали
нас знова допитувати про хід нашої по-
рози а то довгий розмові заявили нам, що
завітали в Москву нас не пустили і що ми
повинні залишитися в Петербурзі.

Ми не старалися дуже опорукувати
до цієї надії на "зодак", котрий

✓ Рыба не ест: не голодна.

не приговори неясно.

издала не только запись, но и родство "записки"
среди них много неясно и непонятно."

Одъ Императора Александра II съ 1861 г. Императоръ
принималъ на себѣ всѣхъ вѣнчанъ.

Ввечері вернули ми на квартиру, де все час-
тали скрептаряді пологової секції, котрим ска-
зав нам що завжди перед поїздом тре-
ба нам в нашій справі з'явитися в сторі Центр.
комітету Комуністичної партії, котре міс-
титися в Солов'яному містечку.

Зва другий день перед поїздом явився
ми в сторі де першим раз затоварили м.з. "ак-
кенті" (такіх аккент приймали поміи
виновники не зуми деєтток) - й де нас та-
двор видитано про цім нашій подорожжі.
Завідувач сторі відіслав до нас дві найви-
квалішніше не тільки видано нам сендас
подорожжі: документи але також на до-
рогу харчі, котири (з калашами) одержують
тільки комуністи обв'язано м.з. відвітанні
робітнички. Харчан ми були дуже вдоволені бо одер-
жати крім хліба, картоплі, махорки досить зна-
ку сміюкості м'яса, швайцарського сира, риби
дої (кря) (кавар) і по дві пачки сардинки. J

По одержанні картів ми вернули на квар-
ту в мажорантій секції де ^{придбали} ~~також~~ ~~мажорант~~ свої
документи. Треба було бачити змуду якоїне мо-
ли скрити наші доменерішні отікурні на вид
наших матерів. Котири мовітки віддав нам
предідателю секції.

Ще того самого дня по поїзді на-
чала наша біганина по сторях протунів, од-
сажонних комісіях і Романідах, котрих не-
дільки ежурю документити подорожжі зроби-

1) розовід, націодна

не речення, а се 6

уникального

Інформація, отримана згідно з на тему зовнішнього
поблизу, який, згідно з а
навіть того ж часу, який
внутрішній
не

Били вправді меншими але як так приїхали
нам для їзди по західній дорозі. Тоді ж
о зовсім іншому виході ми в Москву.

17

✓
1842

3. В пасажирському вагоні Москва.

В вагоні в контрольному машині проїздили в білому
бу тодісно як у всіх інших вагонах вночі не світи-
лося, пасажирів на оглядки не хилили вперед, лише
хурами сидів та розкидавали свої пакунки. Вікна
в вагонах були задані товстими ганцоклами т.з.
сфакерової тійки в декілька вікнах були на-
ленки шмочки величезної довжини, тому ні в день
в вагоні не було надлишку світла. Одного разу ви-
сого було се, що побіг на вокзал з наміром в ко-
зому вагоні з цієї машини зійти.

Пасажирів повали становили вагон, тін-
ли вагончик на злітку, найближче говоре-
но про граб харків, доріжничу та спекуляцію.
Декілька з пасажирів зовсім отверто нарі-
кали на кондукторів, комісарів, бригадирів, що нас не
мало здувало.

Відразу до мене проїхав по вагонах кондуктор,
старший кондуктор, котрий перевіряв бікети
і абені залізничної державної кредитної та іншої
виробничої, курами пасажирів. По заліз-
ничній в своєму насі було забаромено ніщо небу-
дні харків перевозити, некімби тому рекви-
зувати муку, цукор (на своєму робочому гарні-
турі) а до сего пасажирів, котрий був
в останньому місці, забаромених речей ареш-
тувати.

Се заарештування мало на мені боро-
тись зі спекуляцією але збирати була

Хочемо^{об} в Контрреволюційному центрі один по-
середній етап: він в Контрії повинен ще на-
бутися в 1917р. Не було ніякої ради як прийняти й се-
реді запрошувати та ще й погоджувати за во-
лістю.

На даний час зробили ми, як нам пора-
див секретар полівської секції в Петрограді, до
громадського центру і до Комітету Ко-
муністичної партії. Дізнавшись до будинку
і містилися. Комітет не було легко, тре-
ба було на одній вулиці взяти пропуск, і на
другій скріпити його печаткою та підписом
з Комітету. Комісар і підписи такі доручили в
Центр. Комітеті виставили карти на дві вулиці ви-
ходу з будинку.

На наступні відносини по всіх
установах мали ми врятувати прибутки
в Петрограді особливо в Сіловському; томи
робити і збудувати нас та наша рішучість
"окрежений" в котрих сподівалися майже
виключно сім'яки мідя по дівчій естетич-
ного поля. [Нам прийшлося перш за все випов-
нити по два прикриття т.з. аткети, котрі
в Росії проводилися відповідно в майже в
кожній інституції]

То відповідно аткет, котрі ввда-
ли до відповідної Катцендурі, вони приймали
продати майже не до нас, що з поганою
зробували в Росії вивели з рівнова-
ги але містичне ^{ми} ~~приміщення~~ до сего при-
чому ми кинули багато сил і зусиль довіз тепер
містичне в цьому районі зусиль

Звонкими струнами красавицы или Вигнуками в Казни
потрясающе было и у Вигнукии разбудить обшурного и
перепрыгнуть прямо на остережения.

Вигнуками и Вигнуками или Вигнуками в Казни
потрясающе было и у Вигнукии разбудить обшурного и
перепрыгнуть прямо на остережения.

Вечером у нас так збились всі діти зга-
дані в документах на поштові листи. Якої не-
будь мавши якусь свою справу як емігрантів,
мешканців інших міст, прибути до нас в цей же
офіс.

Вечером впродовж часу ми в консьєржі
де знову читалися вшкільні дописи, в яких на-
вчорашній консьєражний дівчина впродовж на дру-
гий день дасть нам остаточну відповідь на
допиту про виїзд на Україну. З розмови вчора
ми ми вразили, що наші плани дістати
аз до Карпова впродовж тепер дуже малі ви-
хід на реалізацію, але все ще не втрачає на-
дії. Від сего самого нагальника одержали ми
листок на обшарпаний до Контра не тв' са-
мої. Когі перемістився з гостиниці.

Обшарпаний, Контра міститься в будинку
московської духовної семінарії, має дуже мно-
го схожого з німецькими Gewerkschaftsverei-
nigungen тільки в обшарпаній як мешкання так
і карні одержувачі безгрошів, на картки, кої-
рі видавати мають право деякі радянсь-
кі установи. Крім сего, що будуть або ста-
ло або тимчасово в обшарпаній в харківні
обшарпаній харківські дуже много радянсь-
ких слугачів та студентів, Контра будуть
вгорі по приватних мешканцях. Як у всіх
радянських харківних так і тут вбача-
ється тільки об'їзди по околиці з того тільки рід-
ким, що тут вбачається він швидко окош на-
шої години ввечері.

В сарівні подіти як в горді порозіною.
Вно по лінійках мала оголошеня, плакатів, а
сривів авіаційного змісту, найкращіше срі-
птовий, борівні карикатури на буржуазію,
кулаків (богатих селян) понів, Гомеєрів і т.д.
Все (то) се крайню найблизіше і несемотичне.

Дуже часто по деніаціях мріяти із пия-
нати з написанням. Врешті зно-днем, купри-
ту нав'исливі с відповідою правді бо час тут
докрас нещодавній і вартості. Сидимши те
да зрідати на пропуск, північ, негатики те
біллі, карі, віди тук і в вигляді немов
с'їзони слова північ змісту в Америці, а в
дні та вранні в Європі ту ~~бур~~ незомоніи
фартом.

О с'їм мав з не раз на ходу перекопатися
в карівні в купрі впрі о гадий кембертій по
полюді збірає, немало карода, всі етатів
в огереж" (срив) за квітками на обід. Хвіст
з'їмнути на мінушу ристе, око в мітій
вдому вні впрі кінці тивей, на каридері або
в с'їях. Зорі тому хто мігнеться а хіпос
мусит мігнеться, сему приходить с'їо-
вни в перзі по дві або в три години на скро-
пий оді. Купрі екага ака і зрідка зупи
і шматкової ками. Замість ками зупа са-
сом с'їедець.

Диз пописав та вранні зупи Г.З.
Відповідальних робітників і мінушу с'їо-
вні карівні, Купрі мого зозовелити на-

відносно

між Українцями: московським. Українці адма-
ляли все середню своїм знанням та вчу-
ванням відновлення, а не московців зобов'язали до
нових. Московці побити в словному бою
мовою ось промовили з екзо, через компро-
місованих українців представителів як компро-
мисовців і перів. Во все адма не вийшло;
они без примор вийшли до столиці радянсь-
кої України — Харков...

Після в Харкові а держави ми на
основі документації вийшли в Москву — в одному
і. з. радянському будинку, який переміщений
господарстві в компріі тепер крім Києва по-
томати і токів та кріса не отримався кі-
ло. Вони приймалися перестати а радянсь перед-
ріжати, бо з причини кінця імі були замінені,
в Харкові та компріі вийшли в компріі зі
отків зрадників ^{Зітвани} сам собі приві до амаків при-
шловся було стати на орудній доміви!

На другий день ми з'явилися до Га-
бора, який істнує при Центр. Коміте-
ті комуністичної партії більшовиків Украї-
ни (в скороченні Ц.К.К.П. (б) У) а компріі обо-
в'язком і ревізирів ^{Зітвани} на Україні.

На третій день відіслали нас до Ц. Комітету
України, по вимовленню амаків (Зітвани) беру-
чи ми все на стаю в ревізирів, та
Гора.

Продовжи Габора самі Габорами, між ко-
рими іривів, з'явився трих змаючих, який домі
з'явився отримав в столиці радянської Украї-
ни та з'явився навіть в комуністич-

My dear Mr. Smith

I have been very

no document upon which a new microscope was depending

на Вишні політичній Курсії

На Вишній політичній Курсії приймаємо та
всі Таман в межах 15% загального числа учасників
представляти переважно нестру збірання: робіт-
ників з середнього освітнього рівня багато серед
робітників. Котрих бовшовали думали прино-
сити на 'свідомих' партійних (робітників) пра-
цівників.

Про Коринтську, виносимо слухати і викладі
не приходитьсь мені говорити вистарити ко-
му задово, що ідеологи, Котрих викладали с'юновою,
соціалістично, історично партій і т. д. були самозуки і
робітників Котрих неавно і самі поклали тільки
своїх Курсії. а в н'яого н'. Курсіант і Коринтські
н'яго, що одержували деякі партійні керівники в
книжках родимських уямонових.

Нагальницький Курсії був старий революцій-
ний і заслужений партійний робітник, Витримав
матеріальну, однак, акорі скінчився, бо Таманські Кур-
сіант оскаржили його перед Комітетом в прив-
в'язанні, а в'язаних керівників Котрих були призначені
з Курсії. Переведений у нагальницького Курсії тро-
потів відрізняв об'єднування.

Свідомо одтягують революції (7. XI) зас-
таю мене ще в Харкові. В навагері свідомо від-
бувся уроки збірання Комітетом і значного зур-
на Таман на політичній Курсії. Про який
і мене не приходитьсь мені згадувати з біж-

1. *Hydrobia ulana*.
 2. *Hydrobia ulana*.

Грунт в долине очень плох и не пригоден.

Курен сі

✓ export machine

Вулицями партій іменно секретарів
Б. і архідіакона М. а. Д. Вони ж то корисні
на пересідиваннях їхньої партії і їхнього гавану
Зервоний гавану. Вони ж то своєю гавану
ми були закримі і партійна гавану - як вони го-
ворили - гавану гавану в гавану.

Третій та останній раз в українсь-
тав були ми на зручній дзень місяць ажарістий
то ми ^{випадково} підібрали Корков, Витрути урядови дури
власні, Копри тоді по с'рощі змієно вхо-
вали, сербського арешту проти Вранська. Роз-
мови, Витрути ^{випадково} зручними Копи най-
більш актуальних предмету йшли урв Копи-
ний виступ Махно з воїнами виклами ^{на фронті}
~~на фронті~~ зійшла в Києві на відносини на Україну. Укра-
їнські дурі напали на Бояшовиків. Копри во-
ни зважали інобителами (та завою Україну, Ко-
при і тепер і теперішні приїзди опустити Україну
Вони вони не зміцять свої поїтки. Відк'ї них
~~Вони~~ (Вони) ~~такий~~ ~~привідний~~ ~~марті~~ ~~українців~~ ~~ска-~~
зав навіть, що Вони буде переа, то Бояшовиків проти
і ~~Вони~~ ~~марті~~ ~~виступити~~ ~~зі~~ ~~с'рощі~~ ~~в~~ ~~руках~~.

Там заглибилися - заглибилися: українські
були вквіт однокості, а там самі
ми змобілізували українські зброї. В 1930
році, коли ми були в ситуації, що тоді українсь-
кі були в Галичині, а тепер самі (хоті неві) за лікву со-
вими, проклали народну справу і стали до спіль-
ної боротьби з Галичинськими комуністами зброї україн-
ської.

из украинской по все это
из истории

короткометражные

84

З Каркова до Ігуана

Дня 14 по повідомленні всі зобулилися думи щодо
її і в борі з індіанцями який бегер відбувся на свавільї
пасажира-Карків, звідкиж з індіанцями схемний мав
всіх нас обиди поїхати на Знаменку.

А думав я тільки в інформації не було де
всім іти, а не про поїхати і т.д.: не вийти відко-
диги і з індіанцями вказаний на розкладі і зде, кот-
рим ми довіряли не було мором. — Було віднако-
пош вказано закривати. В ній самій віді яви-
мо, і то істотний вказує на те, але ми сказа-
ли, що не відомо коли буде поїхати, приймаче-
ми до закладу вказує на те, але і є не могли про
про поїхати сказати ні до певного.

Не було ніякої ради як зайти в орда-
но. Вона була так переповнена, що з прудом
мором було протиснутися крізь глечи до сере-
дини а про місце до вказує і вказує на
не приходилося. На всіх столах, мавках та
всіх вказує протиснутися пасажири, з котрим
не один ордаві на поїхати вказує вказує а по і
вказує вказує. В ордаві особливо багато було бі-
дреків, котрих в Росії та на Ікрах не мав
много мав вказує по всіх вказує, і вказує
ли вказує поїхати вказує, і вказує вказує
вказує та вказує вказує вказує вказує про-
диг.

Вдиск вказує вказує вказує вказує вказує
товариші мав вказує, там мав вказує вказує
" вказує вказує вказує вказує вказує

Біляме, але нудя нісно і нудливі навіть сер-
вовоармійські не мали виходу наслід, бо мо-
рська Радзержинського Ротмистр зупинився
зі своїм полком.

Білямсь моряхів, Копирі та інші
східного півдня встановилися замість за-
ймалися спекуляцією. На спекуляцію ви-
тиснулися вони зупинили по 15-20 миль, везе-
ли зброю і диньки виступали проти
власних провладованих заходів влас-
них перекинути їм спекуляцію. Спиралося
через, що мій сервовоармійський, Копирі хо-
тіли Копирі небуло з них за судимість заареш-
тувати згідно з наказом штабного
власного вказу до сформованих бой. Та-
ким повезенням та наслідком моряхів
здобули свої опінії завадки з Копирі не
дарма загинули і загинули довірливі влас-
ні влади згідно з сервоміслом на їхню са-
моволю, потім особливо згідно з паспорти-
рами загальні порятки взнаки.

Жаючи тим часом наслідком
що раз то повели паспортирами, Копирі хоті
з великим трудом відскаки до середньої
згідно з тим і так варті неможливі стиск
зі злих.

Можливо загинув, і інші та інші
згідно з тим і так, навіть, навіть
на прохання моряхів та сервовоармій-

-86-

ців. Все те живалося в нуді несконченно великого уми.
 Сладким жеєм (жовтими) уносимися нуді кінари
 амакорного бачення, зі сьотак попіросів, кот-
 рий і так творилий воздух радале ще тажнени.

Щобби нуді небуло забити нас, бо розмова з
 одним попірником в такій атичній сфері неклеї-
 лась і зайвийше пугаво паякомів, оголошене
 на коридорі, вобрисни буча обліжна ціла орда-
 сь.

Таки сьот нуді ріжкої розумоворення
 рідних власній про до мислювчій з розрек-
 -ток в переконалих - мовляки, (що) сьот, що най-
 менше кони, були приписи то до роковуван-
 ня кистоти по заіжмор. атичній, мока-
 рі нікто і зване не збертав і много кінни-
 каражів, порад і заклики, які були і оста-
 миз пугави звуками.

Найбільше однак зі всьом зацва-
 вилла мене в сій квічній пугаві перед та-
 сром.

— Мисль - писавося в сій в'язи-
 перекосити через кони, протіе протіа іх
 писати. Більше кіндувано покривля, як іх пуг-
 вували сьот: про пугаву змислюва б'їня,
 кидати до парні, мислюв мислю та не счи-
 вався з нуді з того з кони, над нуді б'їня по-
 мислювчій в'язи в'язи і в'язи.

Этот же пункт 38 на карте находится между 6 и 7-ми (или
 8-ми) километрами - приблизительно. На этой карте не
 видно никаких признаков, которые бы указывали на то, что
 это место действительно находится на территории, о которой
 говорится в тексте. Но, тем не менее, это место находится
 вблизи реки, и, следовательно, это место действительно
 находится на территории, о которой говорится в тексте.
 (См. карту)

Этот пункт 38 находится на территории, о которой
 говорится в тексте. На карте видно, что это место
 находится вблизи реки, и, следовательно, это место
 действительно находится на территории, о которой
 говорится в тексте. (См. карту)

Этот пункт 38 находится на территории, о которой
 говорится в тексте. На карте видно, что это место
 находится вблизи реки, и, следовательно, это место
 действительно находится на территории, о которой
 говорится в тексте. (См. карту)

На карте видно, что этот пункт 38 находится
 на территории, о которой говорится в тексте. На
 карте видно, что это место находится вблизи реки,
 и, следовательно, это место действительно находится
 на территории, о которой говорится в тексте. (См. карту)

Этот пункт 38 находится на территории, о которой
 говорится в тексте. На карте видно, что это место
 находится вблизи реки, и, следовательно, это место
 действительно находится на территории, о которой
 говорится в тексте. (См. карту)

1871

1853

1882

2 May 14.

1-5

A 2.5 m. long *Alouatta* was seen near the
river with several *Myiophobus* and *Alouatta*
in the same place. The *Alouatta* was
seen at a distance of 100 m. and was
seen to be in the same place. The *Alouatta*
was seen to be in the same place.

Alouatta of *Alouatta*.

115
о. Лесук.

Горелов

Лес. I-IV.

Лес. I-12.

О. Печуць

Проклін.

I

- Ну-у-у сивуло, виходь . . . мерщій за воду,
бо замерзла в кориті; моги старій прорубай ледяні, та
пачи цю воду — потаскувати кораву . . . старе
Мамбіісеа. Корова жінка розуміла воду старій, бо мах-
нула поповою, наги потаскувала своїй поточуві і по-
стигла до корита. Порог тиснув і корові не учере та
догніла до води і пемовим дивилу. Під корита, заверну-
ла до одори. Мамбіісеа одгукнула косцуниню,
примовившись, німа за коровою, зокинула її сідла,
пурхнула собою під нею, погляднула її по посові і поці-
лувала:

- О моя дорога сивуло, ти себе добре розумієш,
ти стара і а твоя і ти не забула води і а . . .
- Бабуся, зодіти до хати, та дайте їсти — сипув Ж
Мамбіісеу за рукав Тетурю, пачинимши її вуйк,

у величезних подертках, ще з татуня, хоботика.

Мамівіха скинула теплий пошадок свого сивульки, зачинає обору і пускаєсь у хатю. За нею підбігає її вишук.

У хаті аолодно. За неї виглядає Жена, молодша сестричка Петруся і гризе кусок сиряри.

— Ходіть діточки і їжте — сказала бабуня і ставить на широкому стільці квасне молоко і хліб.

Петрусь і Жена сідають їсти, бабуня вносить у хатю важку лехусу і всуває її під лаву.

— У вечері прициганимо, а Ви, бабусенько, розкажете нам за татуса і мамусю — говорить зі сном Петрусь.

— Ма вже й розкажу, розкажу.

II.

Блигаве світло казанчика опалилось по хаті.

Тид куанесо тлія очень. Бабуна і троє її внурань, Касяна, Петрусь і Ксеня сидять на етіюмках і мущать лешку.

— Ой, ніколи дітоньки не думали а, що на старістї доведеться так ірко жити. Вони та-то, хай з Богом спочивають, німми на війну. Жити не було з того. Пам'ять все помітали, що скоро приїдуть. А тимчасом сьогодні рік минає, як прийшла наша картка, по-відомленням, що „тато забити“. — Туті ^{діморок} бабуна глибоко зітхнула, а в очах блєстять слези.

— Так, як рокох буде від твої хвили, і незнань, де поховані. З пошіднім м-сті, татю писали, щоб ви слухались і мо-лились за нас, щоб німмо вчили, та сивуль-ку насги, бо вона нас кормить, щоб збит-ків ніком не робили. . .

Тієї куанею погас огонь. Блідаве світло каніка погасло в агозаа діточок.

----- А в місяць по смерті татуня, вмерли мамуня. Погасло посліднє ваше щастє. І наша сивулька стала з того часу єдиного нашого кормилькою.

Бабуня схиляє голову на коліна і стогне, а діточки припали до неї голосно хм-патоть.

Погас каганчик, погасли діти. Темна ніч вкриває, а вітер вколює горе бабуні і сиріт. Тим час до часу котресь з дітей скрикувало „мамо“ „тато“ і знова засипляло.

III.

Майвілька жила весь час у трівозі. У селі збирають добровольців і виводять їх у новітнє місто. Визвольна війна. Дорог наг-

пшівас зі заводу, забирає наше село за селом.
Григорій Матвійха за свого сивульку, бо до села
доходять вісти, що ворог вдеримсь у наші
села, забирає худобу.

— Дех а тебе захиовано, ти сивулю, і як
а тебе встільнуто перед стріляним ворогом.
Бідкаєсь стара.

З кожного дня виразнійше чути було стрі-
лянину. Одної днини побачила Матвійха наше
військо перед селом, а вже у ногі чути було
остру стрілянину.

— Моя сивулю, моя сивулю що станеться
з нами — жалілась стара, пригдуваючи
сховок для своєї кормительки.

Ві не жершина була ховатись зі свого си-
вучого, та кожного разу так дуже не
боялась як ось тепер. За москалів скри-
вала корову у конорі, та вже другої дни-

ни, солдати її знайшли і забрали. Матвіха
просила, по руках цілувала; не віддали.
Аж привела двох своїх унукат і зачали про-
сити, щойно тоді віддали. Перед мадарами
ховала корову у стодолі тай ще закрила
цей сховок з трьох сторін соломом. Шукали
за здорово і там віднайшли корову і забра-
ли. Стара плакала, lamentила і офіцер ка-
дав віддати. Діти її Німці^ї "реквірували" та
така не забрали. І здавалося, що все усі
небезпеки минули. Аж тут, ще один ворог.
Григорій Чайвіїха, що не надумалась, ніяк
не могла найти відповідного скритку для
своїї корови. Кождий сховок здавався їй не-
певний. Уже думала навіть викопати в горо-
ді яму і там її скрити. Та зваживши
всі труднощі, залишила. Носилась зрадкою
навіть її продати, та діти зачали плакати,

і ніяко навіть не хотів купити.

- Що ж мені робити, що ж мені чинити - заходилась Мамвіїха, і бється по полові.

- Пропадє сивулька, пропадемо й ми. - Думала стара, придумувала, вишувувала всякі сновки, навіть діттожок радилась, та ніяк не могла щось певного вадумати.

Зі суботи на неділю, уночі, скинулась на кінці села Крісова стрілянина, а далі сираниний переразливий крик. Мамвіїха відчула, що це ворог. Вибігає на двір. Городами і дорогою пробігають всі тітки. Жона пізнає, що це наші жовніри. Стрілянина і Крик змагається. Та нараз пролісь у воздуху переразливий крик і дзвік, на-бо кого різали. Стара затрусилась і падалась у хату. Тієї двох спало а Касюня пересирасиена сиділа на посинці.

- Бабуно, це ворог? -

- Мило дитино, пильнуй ця двоє, бо я мушу
заховати нашу сивулюку. -

Вибігла на двір. Не чула ^{людського крику} ~~вогне дівини~~, що
мішався з ревом худоби, не переймав її виспире-
шений дітогий погляд, що роздирав воздух, не
чула диких проклять вора, не бачила поспіжних
зашит пострілів, що задихані тікали, куди несли
ві. Кулі літали повз її голови, а вона летіла
до обори, до своєї сивулюки. Сивулюка вже гекала
на неї, неспокійно крутилася і гребала когачи.

- Дещо я тебе заховаво, моя сивулю. Ворог
близько, що зроблю з тобою. Триде не-
наситний, забере тебе, заріже --- Вста-
ла голову Корови у руки, дихнула плачем,
магнула її по ший, цілувала. Корова від-
гукла ^{її} ~~білі~~ ~~смак~~ ^{смак} тупилась головою до неї,
мчала її руки.

Нараз заєвстило дві Кулі Коло самих

ушиї старої і даставго у стікі обори. Доча
схилилась і миттю полетіла до хати.
Путь усі троя диточки кидали на постелі
і серед нелазу молились.

На усіх сторонах села неслись стрілянина
і плаз.

— Бабушко, сивулюку савайте, бо возмутьо —
прошепотіла Касюня крізь слези. — Може
до Аска, сусіди запровадять, там безпечно;
свої своїм хто не возмутьо. —

— Бог нахнув тебе дитачко — каже
і могом вибігає з хати.

IV.

У неділю рано кроваво сходило сонце. Ні
святотного гонючу дзвонів, ні веселі розмови,
ні веселого обличчя. У селі чунав ворог. Коло
години 10-тої почавсь істинне пекло у селі.
З усіх майже хаті кісля невольний крик людей

і дикий рев худоби. Тілазання карода мішались з лайкою ворога.

У вікні стоїть Мамбріха з пересирашеними діточками, яка не сунула з дівочої отори, де стоїть і її сивулька. Нароз здригнулася і миглом відскочила від вікна. Двох ворожеских пострілів стануло на їх землі і подалося до її отори. Мамбріха накинута конюшок і побігла за ними.

— Ти ешара гортище, де твоя корова, де її заховати - Крикне одне і замірає нагаєм.

— А не мало - силує виправдатись.

— Ти ще брешеш? - І з цілої сили вдаряє її нагаєм по ^{плечах} ~~копцях~~, водночас зриває з неї конюшину.

— На милість бога, пощадіть, діточки, малі, сирітки ---

У хаті загнали діти Крик, вибігли дові, а побачивши, що коїться, прискочили до дівки,

знавши гопосний плаг.

Втім прибіг третій жовнір, шепнув цюсь на ухо тим двома і миттєво всі три побігли на високе подвір'я до двору.

Нараз заризала сивулька, кликала опоміг свої господарки. Матвіїха кинулась на високе подвір'я до свої сивульки. За нею побігли дітвора.

- Бонне, мого сивульки беруть! -

- Катю, катю, згодий, не руйнуйте її, не майте тих сиріток. - Кричала мов бонневільна, прискакуючи до свої сивульки.

Корова пругалась і жалібно сумно ревіла. Один жовнір омотав роги шнуром; погали весті. Одним рухом скогилася Матвіїха до свої сивульки, руками вхопила за шию, зубами втислася у шнур, щоб перегризти. Діти і сестри оглянули плаг і кинулись до Корови. Побігались і мов.

Поганася сирашина боромба о корову. Один жов-
кис з цілої сили вдарив пистуком стіну по чо-
ві. Тривнула кров і стара поважала. А вост-
тимчасом тямну корову, що всім сила-
ми пругалася. Через дорвалася напівбіт-
і пустилася за життя; та сил її бракло
і вона впала. Піднесли її сусіди. І поспігне
Кисина очок на свого сивульку, зотиснула
пистук і сирашином, диким волосом крикну-
ла їм на згорі:

— Бодай тебе перша куля не минула-

А діти хором повторили за нею:

— Бодай тебе перша куля не минула-

* * *

У вечері зробили наші протинастіж. По
Кішкості опрілах ворог в паниці втік, лишавши
трупів убитих. ~~Вони~~ напівбіта тікала в убитих,
своїх проклятих напасників. —

52
М. Гавейко

Решении Гавы
Решения Гавы.
(Ласты)

Ст. 1-91.

М. Іванейко.

59

Спомини Івана Стрільчука.

(листин.)

I. Тужі міста. (Вірші).

1.

Не дивуйтесь, мої дорогі що я так довго мовчав.
Останні роки не найкращі для мене. Та мої думки
— радісніші за мот життя. Вони знають як дріб-
ніт перебудує горе з далекі часу й як огнищується
муча в горнилі пам'яті. Так й живе їм розрада
з глибоких криниць минулого. В одному погляді-
вись собі: моя філософія й мот життя! Не
тужило за тим, що було. Наві світить воно золо-
тим смолоскином на нашу дорогу, тільки забіди
падатиме нам під ноги. Наві дім і світ у благо-

вісній тежраві перед нами.

Я поселився на це літню в саді, серед Рівієри над Містрал. Їїла хатка нехитро зліплена з кроків і дощок, добутих зеніг давнього дому, зваленого війною. Коли входжу, забуваюсь і держу голову прямо, вдаряю чолом в одвірок.

Навкруги-ж мене густі міста. Від поїзду до поїзду нао Кілька годин. Ніз відслонют мовгазні глибини розмірані рядами лав і моїми кроками, мов татині міста дучі окремими словами. Пролітає авто. Сположений паперець кидатися за ним, не встигає дікати й самотній рекає серед блискучого по-

мосту Харисруге. Мене проймає свідомість, що я сам
серед тисячі кімнат чужого міста. За легкими опона-
ми отвертих вікон поснувши знеможени обійми
весільних ногей. Там родяться і вмирають : тисячі
малих світлів. Вукають нетерпеливі тіні : хтось клявсь
не виходити сьогодні. Тіні уявляють собі кімнати, де
ломлять крихкі присяги. Серед ситого хропіння сні
про срібні полотна, про ракетні літи на місяць.

Після повороту з чужини довідаюсь про ко-
муніх знайомих і товаришів. Всі передо мною
мов чужі міста. За стінами кількох літ - їх розкоши
й розгарування. Вони знайшли свої місця в життю.

Щасливі люди, гарні пані! Тамтото, як ви мов вищу-
вану скатерть розстелили на наших студентських
столах свої столики. Моя чаша пила з келихів, на-
литих вами, але я мовчки слухав. То я ні гене-
рал, ні дипломат. Там мені похвалитись?

У кимі-я й мої думки — стоїмо посеред чу-
жих міст. Їхистрі самоїїди з щупом мчать повз
нас, але ніхто нас не знає. Знімано каменюх і при-
гадуюсь. Я казиваю Іван Спрівчук. Як вам, і мені
минуло тридцять. Ні вислужених літ, ні жінки в ме-
не немає. Порядні люди висловлюють свої спів-
чуття. Та я навчився дивитись на життя як на свого

63
власність і не боятися. Коли-ж порядні люди віщують
кінець світа, то я, навпаки, вірю завтрашньому
дню. Я повен надії.—

II. Перші зустрічі.

2.

За семи горами й за семи ріками, на краю світа
стояли наші тихі держави. Було замисно й пестли-
ве тепло колушки стовбвало душі. Над ними повис
твердим небесним склепінням самозрозумілий поря-
док, що був тільки перемицьованою мрією мислителя
старинної землі. Внизу земіурги: селянин, ремісник
і крамар. Вище всієї сторожи-урадобу: намісники
і ри і розуму. Над ними вже в хмарах носились
місар і Бог. Приблизитись до них - це загальна мрія.

її здійснення в нашій світі: придворний радник на землі й небесне царство в вічності.

Гроші цінилися не як сила, ми як вино й шовк. Думати про їх здобування понад рівень міської платні, було доказом низького матеріалізму. За те щирій споживав модубавля красо рідної природи що день тобтури ту саму стежку й величав себе ідеалістом.

Той світ зраджували ми - молоді. Ми снідали з його й літали золотими туманами понад дівче флістерське плесо. А зрада була розумова, невідомим серцем ми залишалися вірні нещому

законів і вертали з літани до своїх низинних джерел. Вони-ж, ласкотані весняним сонцем, зроджували свіже праковиння, що в музичі вітру заводило нові імлисті танки. Так гергувалось покоління, подяком і приймаючи то словесну неправду, то мовляве поклання.

В тій світ зчерева віхала Кубанська сотня. В хаті всидіти трудно, на вулиці трохи небезпечно. Трималось саду, бились цустих, молодих шерік. Наци цікавістю перемілялися через мур на вулицю. Просто на нас летить відділ козаків. Хтось кличе зза шерік, але ми з сестрою приросли до землі. Наци

всі виснуть на залізних вістрях, якими окутані довгі
сосоки верхових. Молод зрізають по стінці й цюса мис-
тид колінами. Але думка козаків боїмося втерого
наразитись на мур і придираюто тих що за дерев
бачили-б нами сором. З гри похійного лаку нераз
родиться те, що називають візванним виником.

Козаки підїжджають до мурз, кричать: хобіди!
Перекидають волки червоні шовки. Білі зуби, як
у здорових собак, микірають до нас, снігаються. Стара
візванним, виходячу до брами. Старшина погрозило
каже не волочитись. З пті брами давно й сліду
немає, але залишились ще вічна спокуса широкої

були з найменшими небезпеками, тихий голюк
зда смирів і наші душі поміжи ними - - -

Ввечері козаки розташовуються на ночівлі. В селі
спокійно. В лісі над рікою так біжачу обживається
кріс. Старенька тета не вірить, щоб ми дожили до
ранку. Недана досі туга й саром гризуть мені
серце. ~~Навсильні~~ пороши на дністрі з австрійською
кіннотою в гербових цугах, що йде на Вісег.
Вже відгамоють з того берегу - - -

Але го ми мали студент, що вірив у Ніцше
й Шопена, відгравав на вузькій гавні з індиві-
дуальними каганцями у руці в грізне море світової

Війни й суспільних переворотів.

3.

Після років великої мандрівки приходить пора втора-
кувати привезені пометки. Дух прагне збутися ван-
тажу неопанованих вражень й очистити інтелектуальну
собість, організувати минуле. Тим то зрозумієте мене,
коли я радо беруся співнити ваше бажання
й оповідати про війну, заслання в Тур, революцію.
Нові світи здобуватимуться помыслом і серцем, усім пере-
живанням. Але тілоки те, що просвітлене розумом
й ясно означене, те наше на завжди.

І саме в пору прийшов лист. Дої леді ми змуси-
в заспокоїти нашу мікалість. Плавці порозумівають
короткими окличками. Відставши берегу, оповідають
про плавби й рвучкі ріки. Ще нині сидимо на
берегах наших мілких вод. Терез нами новий при-
лив, що став нашим вітром й тугим. За нами
велика повінь, що була нашим найбільшим не-
сподіванкою.

Середі, ми думали й не думали. Ми перешли
не одне напруження, не вперше бачили вантажні
води з паратами, що їхали в каторжані Сербії. Най-
більш відома, як великий тан, знехтувала збугої.

Було погірше літне небо, комети не писали зловіщих
знаків, може не збігались у темній тривожі на майдаках.
А як насків поклик у таке село, мені було дев'ят-
надцять літ і я мимовля. Всі й так були певні, що
мене не вб'ють. Я був Кволий озимак на кашкотній
дісті. Що-ж ївби я на фронті?

Ми щоразу зустрічали часотили, бігали до
місточка по вісти. Під вечер йшли хвилюючі розпо-
ви про війну. В них голівку урваста брали тато,
Олекс, старший товариш усіх моїх ферій, а й старий
зид Шіа, сільський посередник з сивою борозою, ви-
глядом патріарха й цікавістю дитини. Німці здо-

були Париж. Австрійці-ж від першого дня твердо
засіли в Каманжі. Ми рішили, що війна потриває
до Різдва. Хай які мільйони виставляють обидвані
вороги до обох рахунків єсний. Один розрив шрапне-
ля може вбити кілька десятків вояків. Одна куля
модерного кріса прощит десятків людей нараз. Я був
обурений. На західній фронті ранили славного пе-
ніста. Я недавно слухав його Концерту й знав, що
світ істнує лише на те, щоб видати кільках великих
мистців і мислителів. Чувлаю росторощену руку
музики. Щі губ, що на війні навіть на око не
зважають, стріляють. Сміюся з наївності старого.

15 73
За столудня наїїлами підводи втікачів з сусід-
ньої Гортківщини. Оповідання дива про козаків. Але
поперше, страх має великі очі; подруге, це певно
будні частини розбитої російської армії. Другого
дня ранком кубанські степи були в камені селі.

Перший наскок буре пройшов, погасивши всі
ліхтарні й будні огні, що доїї напали в теміні
кесевності. Ні зважків, ні часовників. Життя орбамізму
розбилося на мільйони живих клітин. Ходимо навис-
ка, видючі серед безпросвітної ночі. Іздило по сім-
і вісти, але місто мовить мов побита собака.
Широкими пляхами суне сіро-зелена лева. Сім-

ська пошта при криницях і пралах журилася дубовими
військами, сиротами, бесголовцями, що можуть пере-
писувати весь наріз хрещений. Тезденна ніч.

По суті переворот не був великий. Таки помі-
налися над нами. В дворі засів московський старин-
на. Польський гідик відступив з австрійської ар-
мією. А що летить пір з жидівських перин
і стежкою в ліс провізять молоді жидівочки,
зате перстекі, ковтки, срібну посуду передають ко-
закі панкові, що прийав за ними. Він перевозить
награблене добро в Росію й передає рідні здобутки.
Всі цікавилися перцями кебійськими москалем.
- Я руский єврей - пояснює козакий довіркий. За

погрому визират Комісарчина.

Миста стас таке жовте, що паде від дотворку сон-
ця. Між ними днями просиджують під деревляною церквою.
Старезні кедрові трапи, мов зіграні скрипки, згусяють
звук повітряних струн. На захожі звука орхестра грає
самфонію страшного суду. Втихають стріли, а сиринь.
Беруть фортіссімо гарматні труби, а сміюся з золо-
тих щелестом осені.

Де стояла церква, сьогодні зеленіє моріж. Ран-
нього весною проходить туди Христос і його тінь розчі-
тається синіми срібланими, як на образі Клінгера---

Найстраведливіше платити довіч ірими воззвук.

Ви будишми мені музеї, театри, концерти такі європей-
ських столиць, балацтва їхніх князів і царів. Хай ці душки
й образи будуть вам завіткою моєї вдячності. Ко-
ли-ж вертаєте з Аларіки? Знайте, в кожній листі-
хай і найкращім — невокайте щось мертво. Тепла
щирість хоче доторку руки й живі розмови.

У.

Нас залив потопа сірих мук. Лише Теремини
держав ще нескінчене голо вверху вод. До його при-
важали тужливі погляди наших нагій, а уста
розумовувала велику перемогу. Із східних життєв

сипалося зерно. Терешинць був змотаним К.чубком
залізних шток, що мав зав'язати наповнений міх
між Карпатанин й Прусією.

— Ожале, весь світ проти нас — шепче Олесь
і сполена голова недужого паде на подушку. Чи
разом боралося за нашір, але нікому не говорило
про наші сумніви.

Свісну до міста. Може ділетим на людей
добрих вісток і людей злих вісток. Я слухаю всіа,
але чуваю перших і щось у мені вірить тішки
їм. Вертаю сутінком з К.чубком ковчиг. Вже в селі
хтось вітає нас: Добрий вечір! Молоді хлопці, на капе-

мохав і одержі дощі і болотами дороги галицької
осені.

— Ви? — мої руки і ноги позачаються здригаванні
вперед.

— з карою! — відповідала йому змійовий. Вертаю
з ними ще раз до міста. Їх оповідання про січовиків
старшій, німецькі перемогли розсвіжують між
наболом мене.

— За кілька тижнів будею тут ці! — заповняють
працюються.

Ногам підкошені подвійною дорогою і голо-
дом, але думки сернами стрибають по розквітих

лугах душі. Небо янне наго мною звідомлення
з війни. На сході широка долина з розгетирени-
ми пальцями загорнула пів світу, а на заході
їй на зустріч стиснутий пестук. Ракети зір пови-
саять над полем бою, місяць гасне, то спалахне
тьмарити й бланке знову. Іржати вітрові Кої!
На них хмара війська. Живились і змищались
у безгалазній метушні, а листя втікає кудись
дорогою, прихвтає до землі ковачки в ровах.
Місцевий рефлектор кидат новий скін срібла
і в йому виразно видно, як тріщать неситі
палачі, кохачки, розпливаються - - - Аріз

уроженця з сими, росте вихована суворого формою
в твір мистця, теорію вченого, систему мислителя,
чин героя, але кріпництво — безвольна дитина
слабких батьків. —

— Коли-б до нас ще хотіли прийти з вечорами и по-
ділля! — зворушено диктуть Олесь умови миру, вислунав-
ши своїх новин. — Поді вже ніякий горт нас не
страшний! —

Над ліжком недужого Колихатова сірлянки
прийдеших радісних днів.

Хтось пригадує листівку, що прийшла від Степана,
камої рідні. — Коли читатиме, я не живу. Ми обійнялись

з товаришем сорунули таким вітком і приреченням,
подати їх на пошту, як тільки зніст котрої з них справ-
дитися. - Він справдився ^{вс} над Савою, першого дня після
проголошення війни.

Я отовідаю про дивну долю одної московської
родички. Саме в містечку був багатий пан-губернатор.
Він шукав в околиці могили внає третього брата,
що внає у тій війні.

- Не можна вгадати, що йому призначено - забвѣ-
жув хтось нехота. Настат тишина, знітного мовчанка.
Я чую її й знаю, що всі її зроста. Хогемо втекти від
неї, як від страшної потьоти в ніч, і не можемо.

Тоді Олесеви мата плазати полого і каже:
— Але ніки Олесеви значно краще! —

Він може, ніки руку, а що року і дії жмуться
а і рарій, а сиожи, що котати йому з очей, пока
зують, що ми падем по го дороза далека.

5.

Скрийлять вгнч мої хатки і вна дріматим
біг вітру, мої намет серед степової бурі. Як галне фіо-
летова заграва гронів, щинась серед негі самі:
моє бачен і світка на столі.

Ви певно не забуде давніх добрих часів і ррків,

що засновали їх, до самої війни, зберігали містечко
домини від наступаючих нових хотінь і думок. На полицях
їх думи несподівано чарувала невинна романтика
і містер не був ніякою реччю, як „Мурван братів“.
Спокій був повітря і хлібом, правління півтора для
думи, а Росія ідеєю про далекий страшний суд для
невірних. Та коли почулись турбуни московських архан-
гелів, русити не знали добре, чи старіші „праворук“,
чи ліворук, і залушались по сенсативі.

Старший священик, поприкуривши в глибокій каноті,
отповідає батькові тихо з засоромленим боком, як гово-
рять про провини близьких людей. В захристію ввійшов

Батюшка й не назвавшись, простягнув руку. Рука світлила, звязане в косу волосся, поцямлена ряса, розмова простака. Унія й Росія, — і відний священик не вміє погодити своїх зборх батківщини. Але він не любить складних питань. Він зробить те, що всі, й і саме тим розгрішийть свою занепокоєну совість.

В руках другого гостя, бача середнього віку, по-свідка Тобірінського, з кишені висота „Прикарпатська Русь“, а в напастивіх томі відбивається Тюрина, звідким вибулому його нескладівано скорий похід москалів.

— Австрія?! — ласка розгорячений господарин. — Чимсь сотень стрільців — зовнішня оздоба. А гола суть

для нас? — Була, може йетмо навколо лиці
й заклада її на певдину шмелку в горі.

Тамі не снувають його. В них затлає огне укро
й перев'язка на одній срі. Жінки, як діти, знають
лиці своє хоч, і не приймають до відома того, що
йде в розріз з їх бажаннями. Господи звертає нас
до мене, але його ві перемислюють нас усіх,
зк сторони похочених, уста вкривляють зловими
сміхом, що мене: — ви ще гуржетеся?

Я відбиваюся твердим ламіналь сів але
десь глибоко зринає неспівне інтимне: властиво

же моя Саткитишна? Тимов біжидіть назувасти
 образ нового темного сина як тітка позинало вору
 митися від хвилі що йшли здалеку. Тепер їх
 не можна спити, а сонна привічка готова
 у душах до протинастигнута. Сантамент до старого
 місця в своїх все ще був темною златкою на по
 мінках. Але вивчалося що можна зрвати і хит
 зрвати без них і безісисто сидіти дома, не бо
 чимі браку. Хата і скіда - такою Саткитишна.

Души біжить до свого прісміща до згади
 про цей мирський край веселий. Тільки токи
^{вони}
~~вони~~ був тільки прісміщ зрів мов мери постіти

і пестив снами про потугу. і мимі бти стат біз-
 чубалого дієнінство: сополініціонство творного.
 Де Саткивирна? Що дивний колоз обчубання і безра-
 ніста чуби що не вніс приперити по^{не}м^{не} ~~м^{не}~~
 ясною поклаття і перейти з нм^{не} вздох і поперек
 душі, рудатори темних духів сдміву. І Сату, що
 а сам сарсу рудмиві сдміву.

Ми буди в той час подібні до м^{не}. чубало
 той і стат. Що мимі приїхавши до тмевки ти
 чуби, а з-подо зачинаю. та доєрі і ти може
 на біки самотний серед чужого світу, виконаний
 з життя, в яким буріс. та у дивній дитині і краю
 мимілись мимоза дивна і доня і нарія жабла.

вистів біз них немає, мішки засотими називають
пошищені змійові селі. Непевнісіма і розсуха острота
Таве і до того береша, б'є робота стає густа й по-
рожня. Відощинкою є знесилене обшуканий, пробу-
дження не сонячна радість у вікнах, але нові
удари.

Ваша розсуха мигнула. І некі всіміхує
найбільше шаста. Я власним очам Савів Велику
і Вікону Савіву зотував її, дала її змій
і різні обтрати і вавови і вавови
зростає.

6.

Що ранку кожному м'яким стежками листопаду до
міста. Сніжені мотки перекинуті ~~переховані~~ надворі
біля моїх кроків. Вони повисають червоними бляска-
ми на густій ілії й дубінки сапожки їздять у ній
по сніжних дорогах туману. Вертаю в полудень, коли
киюке сонце постить як поцілункову дівчину, передатий
листок здаєнка. Я знаю кожне дерево по дорозі.
Кожне є для мене свідком і пригадкою, і в ~~своїх~~
гарячих дзеркалі зберігає мій втрачений вигляд.
Але зустрічаю їх вже тільки болісним усміхом. Так
різко виправдуються вісти, що пристігують мій

крок і розяснювали оці.

Новина повстає як народня поезія. Вона ким
читана з зерна принадкою переданого міста своєї події
переказаної збігцем або поворотцем і виростає в кріма-
те дерево на куві збірної творчості зацікавлених
обильно зрощених її улюбто й багачами. Най^{виш-}ш-
нішим ворогом народньої поезії буває ескрава за-
ківленість індивідуального твору. Тому й новина
лізке й ховатиме в ароуки, коли на головних
базарі з'явиться часопис. Від творчості відходять
паважніші уми й чутки істотер час без міри
й стриму такують під дикку музику неопанованих

хотінь. Я знав це, навчений сумним досвідом і невбраним, а все таки наїхував уні тих віталей. У них викинулось зо мене дужі настроїні подібні й я радо приймав від них навіть фальшиві мелодії.

Розмови в місті тихі й слова боязко роздаються на всі сторони. Лиш молода пані зустріла мене голосно й оповідає про свого брата студента він поїхав у Петроград. О! їх багато поїхало! На Курен для руських тамшан! А хто їх не вітав? Генерал-губернатор сам міністр! В її очах мається вже поверт брата в російськім однострою лиш ухва не знає як назвати нового достойника. Пані розсипається

в захопленні.

— Така розумна мати, а так голосно кричить, —
якщо забвazuje знайомий широк, майже кілока
новинок; зникає за будками. Вітер несе питолий
пах гімнастички.

Ведуть якихсь людей. Розкладають на пошвірі
її біють образливо спокійними ударами.

Виймаю з міста. Сірий день і субота. Ботго
завмерло. Двері й віконниці відвернулися від вулиці.
Старі широк в доземних плащах; шапках обшитих
мисом мовчки походжають. Туркоче бізок. Восков-
ські мундтури й два товчурі на полі. Біла кіточка

дрімає на словах, прижмуривши очі. Собака кидатися
на неї без звуку, без прикраси, просто для забави.
Троизубий вереск тварини в сусідствах ~~хві~~ ^{зв} суботню
мобільну містога. Візор зникає Тен біжати згодна-
ти павів. Перша п'яма світила серед сірої буди.

Тона гитароту, що губати. Я нічого не знаю.
Я кути мітки поводок біз бачу голову. Справді,
я нічого не можу сказати. Тодаро "Вулице Слово" і ми-
наю розмову.

Тю погави мій відступу. Вмє не ходжу до
міста. Виснажений тостом, що його приписав мій
лікар і ~~хоч~~ придбаний безнадійністю, замикатися

у кінноті. Душа надто ж приймає нові враження.
 Одна є цінність на світі: освічений і гуманний дух.
 Його ж Сатківщина — це відома країна душі
 її образу. На ~~всесвітній~~ ^{зверя} кінноті виступає гасло славної
 поезії: Друже, хай небо шумить дощами і грозою
 і добрим людським поколінням — — —

Братка разити музика в той час, коли може
 зникнути. І сприймаючи, чи запертий фортисимом облягує
 її широкі, але й для мене нова згодом загально
 вимірює. Вона з'являється мені. ~~Хочу сказати~~ ^{тепер} Мені
 тепер по серцю цю: сірі хмари ^{суператно} ~~і~~ ^в кінноті,
 як в дні треба світити. Мене бавить подвійна бо-

потреба оменного згуків світла з ^{темною} ~~світлом~~ і земним
 світлом. Я чую в ній якийсь глибокий і відгукний
 вираз. Я люблю його з молодий бачі годинами вдив-
 лено в її портрет відбитий в дзеркалі з нілсена
 малайських альбомів і підписаний: Роскія Болю.
 Увбляю ірїо нагеленоїм ексхлїву похотного навкого.
 Ітежкі, що йзуть від сонця, хвакїток і людей до моїх
 погубам, заорані. Смерть тілцафїї пустити, і кїмкї
 там при зеленій ночі мовкне нудьга і розмало
 бачі золотою червоною посуду на миваютих вщерт
 неженкою радїстїю. Захоплений моїм негдїсно ви-
 гнїтїм манїфест унагдї: Люблю те, чого ніхто не

Выбрав то не удалось покохати нікому: ^{цього} ~~цього~~ велику
правдопріємну суть, все те що особливим й не дуже.

Сонце зрізка вилупиле мене на двір. Мати в міну-
гю світлі сибірських ~~в~~кор прокинула засипані снігом
стежки. Вертаю гарячий кровю й морозом. Мати поже-
рісну кашку, а тато нову^ї московський тачанку. Гру-
дили ~~сиділи~~ гиренками випиано: Терещуків
піддався.

Старші жоріть нахотили виступу, як остаточне рі-
шення. Для них ^{наша} ~~наша~~ місія неабияка. Молодші
останніми часами старались не говорити про війну
й не виводу спокійно іскони. В нас все таки змівріла

іскра нагії і ми завершили кожен в свій світ
 невідомо ^{дню} ірими мисли. Тепер приютаме-
 ні страшні удари ми відгук не. горний солод
 нових отух. Яскравістю вікна горнило плехами.
 Дріжущими пальцями торкано тарілки і кавчено
 духів. Воки ласкаві і обіцяють перемогу і веселу
 зустріч усіх відомих і неведаних, розділених фронтами
 і морями — — —

Що-ж справді — після шостого літа Ви зійшли.
 ся здорові. Ми перемога — — — це добраніч,
 мої дорогі. Бачу з листів, що Вами ситок робити
 думати хвилю. В добрий час! Добраніч, мої дорогі. —

7.

Інші пригадалися коли щастю й горю, такі як при-
гадалися давески внарам і небу розпрощенням
усім Сирвам між захід сонця? Інші жабважи-
ти що щастя віздухат перемінани й засити,
моє мала дитина знехлена ознаменітністю ко-
мисанки. Тяжкі дні - що старші люди, люблять
розмірений крок і лодину. Душі, похвалени радісного
успіху, усіхаються порадкові й форні, якими внаро-
мнотот свій бім, а самота витворює найсилотніші
приборки. Так ті, що не мають щастя зустрігати
приятелів, тімчаться світлом ладби на пере-

заступав немі сонце. Темний сіанет у батинку виростав
у заграбі, розлитий на заході в великана. За ним
ступало ще кілька їздців. Ах, тіські степні крути-
лись по Покуттях. Козаки проїхали береги Бродів
на лівий берег. Досі вирину в пам'яті: шістдесятний
др, шукт доконтний козак, та маляр, і нам зін,
моє перелікання біла кітотія між ними.

З нашої садиби видно всю долину й покутські
гори на горі. Хотари Козаки оселяються у нас. Що
не хотари окресні волки, приказом зведені в товариство,
але спільнота, що часто виростає на війні й зумові.
Дока ясно відділена від иншого світу та з виразним

позілю працю внутрі. Дурдний середнього віку козаринюга
старинце над ними. Живат в темній куті кухні, про-
ходять по похлібі, як по своїм господарстві, на
віз тасу сісон споглядають на той бік ріки. Швидко
призвичаїли око до айвсмерку козарої думи. На зверх
здавалося, що всі вони похліблять не з неї і вміють
влаштувати собі життя серед війни з такою пере-
ною припаркою, яку люблять мисливці. Війна для
козаків бачилась їм не карікатю. навинам уявлялось
багато цікавого. Однак до війни. Коли міра зусиль
і втомі ставали їм просто відмовлятися
від дальшої проєкції. Російські старшини-гар-

матрики обов'язують що з'являється доволі нечасто,
коли мають козачку основу. В козаків все робиться
настрій. Коли він у мігнессенні, тоїже верхи на ту-
пол на дроту в окопи, коли в пригнобленні киється
в ростіг. Дасуний ліна з'являється лікноту дає забору
ку середньої лінії й позначився рахунок й перес-
бачення.

Другий козак, молодий, невеликого росту,
це зір і воляче суцільна організація застави. Цю
ранку їздить по штабу з доносеннями, привозить
прикази, новини.

Третій, кремізний найліпше врізається в на-

ного. Називавши Осию, забігав в шатри, не говоривши
але кричав. Дикий і неуповнений, як гола пристрасть.
В усій його поезії є гук самопевний виклик.
Дік — страбник наших, але найдумних і найстар-
ших думців життя: нюху й дотикку. Вміє сміг
землі роздобути найпотрібніші релі для козацької
думи: товсту їжу, горілку й молодичь. Головний
харчовий і Дон-Жуан в одній особі. Коли ним
звлягався на кайдани, то його дражняли у селі
козаком, асні настирливо пригадується триюм-
фальний розіт Осию, коли товариші читали
його, де пропадав.

Ісвертий, стрункий усміхнутий юнак, не визна-
вася ніякою особливістю. Це - бічне доповнення,
універсальний талант або, по мішурки зібраний від
усього.

Військове завдання ставля^{ють} козаків тільки.
Як сонце пририває іграти під сагоду і при-
жмурюючи всі, сонце "глядає по білу ріку" як і в
приписано. В негоді - погрозою і цурами - ставлять
стійку малих хлопчиків, котрі мають доносити, чи
хто не перебегує через воду.

І жа - це не лиш військовий, але й особода
нудного життя, зв'язаного воєнними законами. Тут ж

Козачий стій закон і не терпить. На йому молоко і кваси і оцетки, чай і кавуна, галушки, перетні курчуса, поросята, добуті Осном. Все вкупі, московська свобода!

Верою і грають у туз карти. На столі з'являються рублєві паперки, зелені, сині, а то і ромби Тавляти саокійко і не заважаються. Я рідко зустрічав серед простих москалів пристрасних гравців. Вони грають, щоб мати чим заповнити провину міди свого скарбінного горілки і другого.

Привітливо до непростих гостей і дрібної війни на дитини. Числі промаїли друти і злом

австрійський улам. Козаки стріляють кілька разів для забави, як стріляють до високої пташні мисі щоб налякати і вертають до дому.

Кої думки були обведені високими мурами суворого сім'яного виховання і стиснуті глумливим посьмехом, яким зустрічають уське вітніще слово наймудрих в рідні. Я був затертий у сові, важкий і неспівний. Мене ображала нестерпима поведінка Осипа. Це ображаючи, дивно цікавив мене той непогамований розрив дикої пристрасті. Осип був малюток щиплюного в віконниці, крізь котру видно темні салі принаклич і недозволенних думок.

У озкии а не миз примиритись. Я завжди гу-
бився на козаків, як на ворожих москалів. А тому
сього, що в той час не виділяло дулькою поза свої
подіря, говорило з ними просто як з людьми.
Зотим-ж хрестились трої, в їх мові пробісше інколи
людське слово. Навіть - буває - часом незначне то-
роє мімкі на хвилину кахалугить прозору воду
взяткою розуміння. Осип, незлюбовивши мене
але й та нехоту не була ненавистю до нахабного
ворога, але просто скаргою покривдженого або
задрістю менш щасливою. Сарбзі, Осип розпоряджався
всім, що вадить жінок. Лестоці заступались у його

білими паляницями й цукром котрих навозили Козаки
росити. А вся мостава й тало свідчили що в стрі-
ятецьку мить талу рішучості й сили не бракує.

Особливо сердила мене праяне сизого плаща
з сірим шмуклями. До села повернув голокентий,
що по дорозі в Озю випросився в москалів до дому.
Вік що дня навідувався до Козаків. Витворився ~~ж~~
живна професійна симпатія. Козаки одже балакали
з австрійцями про війну й ці рідні згорі дивилися
на невідущих запілюників. Що мені свідрило було
в тих безвмилах, що припадало волю "німця", мо-
дили з заходу, серед московської устальності. Дярко

послених під непереможних вранінь та під
днів. Це ще на дні думі простих послених найвн
несвідомий сором і докір і їх повліданню родити
з пугливою думкою: пересилу й Сажаних виправ-
датись.

В той же прохолодний вмі до селя й листів
тих, що поклали в Росію. Стали громадським читачем
листів і писарем відповідей. Жалілися сирі й думи,
що їм студено й бачно, але їм дають досить.
Я відписую їм під голос жінок і матерей вище-
каних стилем сільських листів, де - як в сирото-
кратичних саборах - безпосереднє погубання

ковалим за церемоніальним поклонам і привітанням.

Із сполудня зів'ялих осей на коні, іде повзати а в широко розставлених руках товсті в'юра. Випадає як штуркар на микві, що держить рівновагу, похитаючи собі жердкого з татарчани на кінцях. Метнувся молодий козак до його, побовжно переймає скарб. Осея веде коня непевними кроком людини, що перебула далеку дорогу верхи. З кухні радісні оклики. Старший дає прикази. Скубуть її титю. Осея метнувся до сусідів щоб того не брало. З астраком чекати козацькою пур.

Перехиливши до кухлику, а там тут сполох. Говен
перетравляють через Дунай. Осип до краю розлюте-
ний небасного пераукодою, кріс через плече і збігає
стежкою в низ. Три козакі стоять у повороті і край
городу. Горе ворогові, що приходить так не в пору!
Іпадеє сучерк на світ і на наші душки. Може маде-
ре? Вся околиця кишиться всталим гро і здрігива.
Напружено зір, але веір заслонює вікна що раз
густішою тканиною. Ні духу, ні певне не кажи.
Хот би крик, хот би спів, — було б відрядніце. Началь-
ний реїти на подвір'ї пошукати наші здогади. Коза-
ки ведуть п'ятого товариша в Кубань і в однострою.

Він утік у поліну й продерся до своїх. Зі здвоєнно
рішучістю що не Бог благословитим такий Сенкевіч
посилаючи несподіваного гостя. Особливо були раді,
клясая гостя по раних, нігті:

— Ще трохи, брате, і я стріляю в тебе! —

Серпанот як джеріону воду надрівника серед
своєї пустелі. Скидають релігійні ноші, ревновер,
і душі розперізуються, забувають про здвоєнність.
З сірія кухні кухні зеленіють дошки левади, сріб-
лятих рубні ріки, мистіють стіни в імі. Від-
жикають гостинні ворота й стужені рани про-
стагають на зустріч. Де так добро барилася? І щиро

мешають обов'язанням, як про далекий сон, про Дністер
і Карпати.

Козаки хронять і сонуть хто головою на столі,
хто на лаві а ті на підлозі. Заспокоює спитансь
з байок про пани Бенкетти. Але ранком не їмемо
їри. Прочнявшись, хрестяться і тянуть даліше. Їх мо-
рять сон, вони куняють і хлищуть знову. Нездужають,
на сльозі всагають біз столу. Важки годять так і збираться
вдаси з їли і покотитись, але підирити не можуть
руку по тухолі. Лиш малий козак підвоступив, сидить
конець їде донести, що навколо скарій.

Але він всері знімає стрілою ^{в кишу} на заході і сході.

з суєдиною села прибігають захищені до пересте-
рети. Мо не такі застави стріляють, то нізхо-
дять абстурійці, обступаять катю, де є козаків,
стріляють у вікна.

Настає безкопачка ніч: хронім козаків, годинник
і схвилювана чеба. Пам'ять російські книжки, щоб
не дразнили мадерів. В кімнату з ~~під~~ грохотом
вбачаються Кубанеці і Осит. з Гаврилом засто-
пачно згорю. Сестри вміщують до найдавніших
кімнат.

— Патюшка, Славослови! — Кубанець сівши до
Гаврила безмоздиль, який сміхот.

Тут вікна ~~хоч~~ ^{вони} не виступають зно впродовж. Тільки
натягнуті на них ~~закриті~~ ^{закриті} штори - - -

- Татари, ~~Сарацини~~ ^{Сарацини} - на турках ~~звешені~~
Оси.

Туті ~~виступають~~ ^{виступають} в безодності ~~ліній~~ ^{ліній} настільки
глибоких ~~озаїв~~ ^{озаїв} : ~~звідки~~ ^{звідки} ~~мадьярських~~ ^{мадьярських} ~~кріів~~ ^{кріів} ~~від~~
Вікнами.

8.

Де висока гора оуною ~~полю~~ ^{полю} ~~ступає~~ ^{ступає} на сам
Там ріки ~~там~~ ^{там} до старих верб : ~~осік~~ ^{осік} ~~приважені~~ ^{приважені}
~~ліній~~ ^{ліній} ~~наших~~ ^{наших} ~~мелких~~ ^{мелких} ~~саваннів~~ ^{саваннів}. Туті з ~~сін~~ ^{сін} ~~і~~ ^і ~~міста~~ ^{міста}

застають морей. Зійня проміж гола тисячових гір
морщинками окоців - дої домі атрах нерюскі
речи.

На заході в стовпі Південна гарматий урі.
На піві розташені вогняного гарматного заводу, ви-
присуротів зеченного-синаві о. нині смертисної
недуги. Козаків Бродат по дасіяті. Аосирійці пога-
мись тору вівчостію вуді; окопамись. Вчаш ~~т~~
тейлімце. Місце вартоних застів, займат одно-
отайний фронт.

В день - разных соблазнов. Оттого земля
джанганами и лопатами, и босяками, бочками

Колосого зросту. Дуже нерівно та хворіє дуже швидко.
Сівка. - Коже хворіє та зростає швидко про зрост посів
і зростає.

[illegible]

Хочі часто бувають від якого височини
кучерявості і крик. Запалюють неспокійні свічки
важкі. Було голосніше катку шумить

благославний, прас. зроден і те перебування божим-
ством і вічна звитяга знову.

Великий виступок воєни на Сходу, його
та туди сонця відноситься назовсім руха-
ми в сон, а воєни що зовсім місяцем
присосили в смерть туди і був о. Тимотейович
замість був великим парам. Кожен ^{типе} ~~типе~~
сав свій діб, і на думці виступи. Вино.

Тоді перше виступи обидва на сході
де найбільший Сергій Ахмедович виступи
тамбо в Північ. То виступи туди що виступи
вели і сили. Тоді виступи виступи на наш

перша грошовця весняна, але ми з несподіваною посміхатимось, сухлого мабуть квітіння ранимихвою бою.

Австрійці відступили на Колосині серед беззубинного проходять гармати, крок за кроком. Відчувати, що то вже не осіння втеча, але смертельні обійми рівних збройовців. Товні ти, ривони гекатно.

"Кієвська Ниса" приносить вісти, що на заході Галичини зламали Карпатської засуди і в руках мовчів кинув з срібної мрії наших міських, символічного думав. А в кривій жовтій селі

відомости терешувуються на чистки. Що жлинка
линилася ще австрійських військ, то й так побачи
Кели до вігна беретан золотої корони.

Дома розвівся російський князь. Йому
було дуже сподобалося, що знайшовся якийсь
тут на сльобі. Він тож не малорос. Прихвально
славетний похорон.

Він же до міста. - Ожне що? - кинотти сестри.
На матері виходить до вчителки відрізані в
своїх шлюб і змисл. Її всі прохало до брах вістей.
А кину: - Ви знате, що вліці над помоком за-
мисли конвалії?

Тися патріархати ніби шкору зовнішню вдарити
 палицею суржаної сирани в першій стіні між історією
 і шукати по дні сурових долинах змислу заповнен
 няз. Пам'ять релігійні ходити стідами давньої ро-
 мантики, інтелектуальної стійкою згущу вкочу.

Веселий заїзд привертає злого стійного до Капа-
 нців тешно місц де для нас малим було повно
 тешини: мислих і борзних нор, вірних мизд.
 Здохотил яруж ічим зичи на ~~здохотил~~ кокорухні
 поля і охришки на кубечки вожи вантажні кра-
 ма і рійми. Кавкого заїзду забігши бакки під
 бод, і середні шуканий топас, сміхи сучасерки.

Крик. Жава мотуця заселювала те місце приходами
з повістей. Там обов'язково зустрічались мотулі, змії
жовті, вайтні несподіваними зустрічами гутливи-
ми і щирими в'єтого згодованим, поюною за чини-
нкою. З тій думки обов'язково вистіпує потар
свого тісно на турбуці, розгустивши лоні по ц
ривіи ццццц в'єселені м'якими і швидко.

Живі там скурта міття і розкидане каміння,
а романтики перенесли до змізмих рекань
на літцях і майдані. М'які Конвалії цвітуть
дої в Благословенній долині. Тітці в'єтні м'як
дої, від м'яст лотамів над р'яки і по жесе-

той тіні тако бурхливо змочі сонячні промені.

Душа з. в. в. палюче тіло казок, розкидає в до-
мні цього пави старого мельничого. Ще стоїть
мрійливий млин, стиснутий двома горами, й бікове
гасотання не спінає сія нукі дріжджам сити.
Возз на потокар намулюють мотиви Шуберта,
пісні Бете. радісно в млині, але так, що рекають,
не розвеселяються молоді мельнички обідками
і медом, мірошники замоченими, а шукати тара-
ми в своїй рідні Меллін Лоун. Куди там про-
тевізують сектори свого бігу відр.

Є ді дорож. Ож. трама горю. і в усіх.

хаста меча приляного уст. Жони Лізи, а далекій
вид Нісаторових Колін - мина золотогова отрав'а
Краси.

Друга дорога для душі тнаних певного тлого
таємниці. Жони круто сходять у низ, ховаючись у по
ранковій імлі, то вибігає на верх, бачить білих
туманів на інобесних гір. Жони помітні і вискакують,
але закурює дурка в самі глибини Краси. Так
йти і не спититися! Стосувати під цоревляними
черковцями, що стоять на скельних обрешах
як на золотих в'єтих у візантійських образів.
То Марія хилється до Нісатора: на голові золота

корона сапої тишчи, зжема зеленими склячками
лісу спадає до доли. В воді, кудяється сонна дитина:
сонце.

У дімній тливе бою темя ласка. Висині
чистути вранітьє, спікота морелі, виногриз, і башта.
ни виривають свої товсті тіла зми і кабу-
тів.

Сніжно тьма. Жид пожег масю, пахнучу,
а все задревене жалюх тигань. О! Що мусять
бути великі російці бути війсьним ходом і зу-
мати. Коми він так замовк читав свої сваті іни-
и, Гукатори. тє покій був у полоні, в індії.

З тої пори що знав гетьман Кишка старший Шопенгауера.
 Дивно - кажу - а саме там повірив у силу людини -

- Ви до кою прийшли? - казав йому усеїде
 закинув молодесеньку жінку вештара, кудрями
 обов'язане голові. - Тут те перше міммі літ-
 ники, і такі гарні дівчата! -

Шопенгауер з провінціальної тайні з при-
 вартом мовчки а жінка чекала про розквіт
 тіла на сонці о' бач. Тоді у нього найкраще чується
 до джисри.

- Зайдіть же коли - кажуть нбо: зневіра
 її докуча.

Трихсотлітній дуб зводить суковате тіло в гору.
 Пружинні м'язи тримають вагу грубих Котарів
 в позено вощадених раменах і в бічній катузі
 зберігають безжельний спокій неземної сили.
 Звізтам обіймає зір різний зім мого серця,
 із слуху й раху, цвітучий зр Джістра, а пам'ять
 посилає поклін сестрі на урало й віковому
 кедрові Ливонському з Парижського городу. Туди
 вічно ро. аста між Котарями і рамена.

З першої великої війни станула в наших воротах

і впастила в село таку ставлену остр. Через нїя звали-
лася на мнї борн збожжя хмїя серед цього збіжжя:
свіжї абсорпційні остр. Тимов пострах по селу
людей. Життя тече нині, хованіє нїя землі. Там
вирастат нове село землянок, а рови - буличі нїм
ним. Нові обори обводять колючими дотримани-
ми нїчотами. Над бородою цїєї нїчотї плетуть
срібні небеса.

Може за волами і собі готувати гро-
ди на життя і на смерті, кривотів дубовими
березками і перстю, пречуть скрині. їх поміж
з пучки любові нїжні. Тимов гладить сілі хатки тїм

стригали. Так матим дзвониться на мене: аж тепер
війну на війну я хоробро знаю харі і погнись
в дзвілі пльмні ніз до дому. Але тість погнись.
мої сими і моя батька: - дівчинка - недо іток.

Але говори, в сая матушка. Степанчик від
генерала до хорунжих і вояки воєни. Полковник
остамо випотісь ніз животом у підземній сховку.
Кене книжки до полковника, поставити або
назби хутові присілок. Щось скажати наз наши.
Ві побачити землякості і золоті своє. Знову
плач - і дзвілі розриви. Ай говори під пол-
ковника.

— Сурі сини! — гукає він Підходять до телеграфістів хтось у норі повторяє його слова. Вперше серед нашого села отгувався старинний ~~железний~~ залізний устаток. Ще снігів ще озим — Так по-кошачини мовляючи себе пометами перекликаються, і вки вгадує у серцях обійми.

Половник стоїть на веранді, всі в скелях. На тім боці на горі покривляється чимсь поневішній хутор. Там рух як у нас хтось стоїть на балконах з синами.

— Сурі сини! — мотує боловник, надиват якось чимсь телеграфіст повторює. У-у-у! — відповідає

село. Стою за стіною. Перед хутором негайно заб-
 ляють смарки, як ~~хмари~~ танцюють. Тіка в церкві
 балетні, танцюють і щезає. Являється село по-
 ковни-
 ки, відомі ~~хмари~~ в амі та мивотом і про-
 кім педагогічної бібліотеки. Хмари танцюють по-
 хутором. Столою верхів розігортається по-
 ями. Труби гарячі рвуться сніг, ~~хмари~~
 димки танцюють що раз димки будинків,
 що раз частіше. У-у-у. з коханням у хуторі
 кров снігів не в'яже. У-у-у. мене мучить
 саокійний ~~хмари~~ до голос по-ковни-
 ки. Скорі-
 ше скоріше. Сніжені мушки вбивають в мою

кроб. Хутор горить.

Присоішений світлі : рантовий низький
розрив, хі-і-у! Хвиля новий мотив вливає-
ся в розширюючу ріку. Тогочасна група зі-
я нові актори виходять на сцену. Кудатога між
хвилю смертельні. Нама сів. Хі-і-у! Об'являють
Давида, найвищу гору в околиці. Мовля, діловито
посащаються луки москати з вічужково похиле-
ними головами. Хі-і-у. смертні. перед хатою
підскакують світлиці вихизасом і тобисат
на сусіди. Збігали в сивинцю, з нами кілька
переліканих диток з селом з верейливими зівом.

Сходи стреслись у павині, горі. Без пам'яті збігав
в низ. Тихе "богородиче" обвізує туму. Брана-
па вдарива в ріг дому. Свист за свистом, крик за
криком. Ганок сестри, мимі рушкі хитавшись
як руки іноді. Сніг зветиш, сніг зветиш
сестини. Висіло на ноги, раскочили біг тівзю
похвітки мурон. Серед сніг перекинули заліз-
ний міст. Понад нашими головами котяться
ваги, висвітлюють свій вантаж і поті, всі нові
надіждять страшних залізних мостом.

Присвистує до сестини, доіхує. В німні
рахопленні, дивлюсь у гору. Небузими ткарі

працюють, завіт мій зовна біжить по різних
барстаті сюди й туди, сюди й туди, скільки смер-
тальний сабан троох і тавій.

Ожеки срачаються в дитини. Вже десь-тоде
з них, сновгаються до останніх горіжках.
— Чого ти вбило того? — Новгав, не знаєш.
— Чого шукаєш, чого? — Сиділаєш з ними в ти бо-
ві ви боїни. Білаєш сирієш. Вони припадають
їх. Родного сина зводили в мідяні
дівочих.

10.

Вночі вбачив воєк з прикрасою нечайно забратися у село. Закопав шістьма діями і похвали переходом до нових військових. Вже вбачають немі, що турпразди окопів поперек саду й шістьма військових Вільськогорна земля на ній кинути всі трошки. Нісачу ступає по полтавських землях.

Виходячи. село збулось коней. По забранні обстрілює, інші на московських військах, а ті приховані по всіх сімках армії, залишає фронт, по ній, без своєї зброї і сервіс. Ідуть жінки, ~~жінки~~ орудження з ними, з дітьми люблять

вами на руках. Близь мовбазні гайди, а мови
 й зібратя менш корови і вівці. Тоді ми мугають
 як вівці тихі собаки. Урочиста процесія обходять
 білі гори на кладовищі сивітні спокатані
 гряди булич. І на зустріч ^{сиді} новий хор з новими
 богами: ~~красні квітчасті~~ білі і квітчасті. По
 середній колох з роздутим черевом, аеростат на
 миквах.

Ми габучи бізюлок-кошачу для дітей. Вертаю
 неспівний серед нори і воєків. Що віршати помага
 й керування. Але що не сміють вже й свого
 життя казати своїм, не можуть розуміти тих,

що дрібні релі беруться як блакитні. Кожна за
мкою стежить як господарі могої. Підзор-ливі
душки мотили собоками застївають дорогу до
погудів у наших ліжок. Волки дивлять їм до
землянок. І так вже дивлять встона, обутавшись
у нові сарбони покривало. Мелі погрозують.
Кладу в білок пестоток сонних кунет і змиваю.
Стрівожени кунетко беруть в руки.

На світанку ми вже були далеко за селом,
за гаями. На нас гукав різкий як торкання
світло рев гирлат, що будять за нами, і тиг-
ланкою педалью розриву як удару Батого. По-

нурій маєстат ніжною походоу припадає дорожнми
 копитом утолми і важкі ноги замітають розди-
 ту землю. Як здорових вора обличчя жура прорі-
 зє морщини, а корор з поном підкреслюють
 їх глибоку. А батка з конним кроком ^{новий} ~~під~~ словом
 волом. Наш дороговказ - це втом. перлів і ніг
 і важкі повіки. Оні білять лісний бік, а думкам
 старає стощинку притемити сизу безвість, що
 відмонотності з чашого шлеху. Уталіє? Карнайні?
 Ростов? Сибір? Відень, Іхн, Німелана барин?
 Асєрка? Ширівий і далєвий світ - це ж це
 єстай нашої родини. Що раз частіший світ

огненних батогів підганяє нас даліше й даліше.

В ієрусалимській місцевості змичаємо сорочкамі світану. По цій діл господарі й непрошені гості у околиці, як ми. Прудниця українські, польські, єврейські, німецькі: — суцільна Австрія. Через корін — Росія. Але зборі змичають відшукані.

Світлимим чашобом заховають до нас. Їх не дразнять веселючі діти, вони терпеливо слухають скарж жінок вічно неспокійних за своїх мужів на фронті, навікань батуків і матерей. Їм усе те пригадує жалену різницю й туля серця прохолоду у гущих гриницях. Про війну не говорять. Коли ти-

Тако дивуються що мене можуть цікавити ті гра-
ви. Іх улава втоллена товстими острозами, і вони
переходять до самъ же середъ вѣтокъ всіхъ гілокъ
і журають маючі з жити на колінах.

Молодого команданта батерії цікавить миску-
гі дула гармат розташованих через боротили місци-
гівки не білих сестер-малішків з буграми. Він
підходить до старшинських столів, оглядає роз-
міру і по паничці збиває: в середині, середню-
ти до іншої дули, а зівгата не затримують його
довго. Він підносить гармату за чаря і батерій-
ну і кричить тричі ура! та так колодно так зово-

везу що зустріє в волі: з втомлений гола чина.
 Він кидат товариство серед жалоби, кинув ту-
 мистий гоміт і їде верхи. Перестануть рови
 легко і мавно так само як трудні питання з тією
 Сидкулов Віллісого, що гато наслюнок постром-
 нелу. Скоро повертат. Зовнасть воля з різними
 справами. Він сунат, нога на лаві. Тура мистит
 гоміт. Воля правдують. — А ти привези вже
 солодощі з пернотолх? — перекинут сиринка
 гарез голови прокарів. — Добре з полагоду. —
 засадокотні обіданю воля² відходить. Командант
 сидит в двірську воляску і їде на табачення зо

міста.

Хорунжий-українець сьогодні дежурний. Швидко
 пізно сидівши з нами в сарту. Він розмовляє то
 московити, але докоряє нам, що не говоримо
 гарною мовою як на Іваницьких де він тра-
 чився хемком у цукроварні. Він українець - вівся-
 ник, та російський патріот одночасно. Чого він -
 гурт Афганіков. Він соціаліст, але коє вівши
 до побіжного кінця. Це українство й соціалізм
 сидівши в московській хаті й дукаючи біз
 відного хом'ячого скринять собі по маленьку,
 повертаючи то собі, то чаде... а сьогодні хорун-

жій в лівій настрій. Головник звернув йому увагу, що дижурний старшина мусить носити револьвер при собі. — Ах, таке головнику, ми вже всі втомилася того вічного забавного і са- дити! —

Возуть полонених. Візими до воріт. Може тесер побачимо лицарів з піднесеним голом, з не- розумовими, повними палу очима. Відуть ку- ряті похилені стекою й покорою. Над ними мор над стадою овець повисає чуста хмара ковогучи й отверті чуста тригачують німих риб на суші. І жінка виносить мек з молоком.

Полонери вигадомы як вівки на довіч. Сторони латинкою
виглядають як жакіт. Якійсь проривається через кордон
і припадає до ~~пав~~ птава. — Уди! — Кричить пробо-
дар на коні. Ма полонений пошнур з білу музичку
и не чує погрози. — Марш! — Кричить молодесень-
кий хорунжий, що стоїть біля нас. Жінка з меком
молока залушталася серед булимів. "и виваються
похід полонених і її мужа, гонимий конями.

Світ покривається сірим пажном пороку
и утоми.

Ліз берієр пішов в саді пращальний чай. В полі
виступає зубізія на фронті. Гетар Генрик, найстраш-
ніший службовець, поїдав з відділом конарів при-
готовити місце для гарнат. Старишки світять на
на стоми і вночать немовитими цукорками.

Віссяник насуплений. Гасотиса турнеєса вісь,
що, зоййське війське кинуло Левів.

— Як ви можете саовійно гекати, тоїм Все
забегут у нічєрєх службєх! О, нушми!

І пригадує службєх малоросів, криву зо
самозабуття.

— Ви того не розумієте. — віщат туркменські хорунжі.

— Краще не заїзняйте — перестерігавши промисловиків з муро московською вишивкою. — Ви не бачите, що це за сирітство! — годять і ще й страшно не місце слово.

— А ви жосотий! — не вдарить ~~о~~ сестра, і пригадує по-мекенському, котрому не дали напитись.

Москвин вдоволено всміхався й послухав крихле тісто, що його називають мівденна сирітство. Чому байдужий, а навіть приємний докір ворожій обсерваторії. Але на морі сирітство, вибухат лайкою, пікати

обзиває абатрійців каменю, що викопав зі скар-
ни російських воєн.

Командир Заєртами моворить пані й дити
нездоволені поклади в дік своїх корунних. Хто
сидить по гаркеті в заболочених деревах. Володін
москвин здивуєт раєнами, топивати пистолі.

Надходить російський Заєртки, тож у ро-
сійській оакоірою. Він вже приготує місце для
батерії. + в. всякий боєз даєме. Оди. в. москвин
з дєніхом працює.

Другий жє поре ~~з~~ зупиняються
міжбуди з дєнішими. На одній лєнії в. всякий,

готовоючий шрабкелен. Вибачимо. Бою ти, твої
 бо-ю, вітаються з нами так щиро, так тепло, як
 вітаються зичні брати, що знають мене.

Ми поїхали знову дорогою. Бачу в нові
 місця, забілих у білкі на бістрях щитів. Вночі
 нагородили. Туди зблизь, іхні, киметі.
 Перути нас у лісницях і театральні сцени.

— з нами мідуть: — маргаритові стар
 шина Вадим старий і молодий і інші.

[illegible]

म. ३१ अ. ११.]

Sciście i dokładne zainicjowanie skąd towar.

! 81318

Przybytek

Data

Artillery towards:

Wzrost 180 cm, waga 500 kg, ciężar 1000 kg

150

Artykuł towaru:

500

1000

Data	Przybytek	Ścisłe i dokładne zanotowanie skąd towar nabyto — ewentualnie komu sprzedano	Ubytek
------	-----------	--	--------

1. 18.01.1900. Przybył z...
2. 20.01.1900. Przybył z...
3. 22.01.1900. Przybył z...
4. 24.01.1900. Przybył z...
5. 26.01.1900. Przybył z...
6. 28.01.1900. Przybył z...
7. 30.01.1900. Przybył z...
8. 01.02.1900. Przybył z...
9. 03.02.1900. Przybył z...
10. 05.02.1900. Przybył z...
11. 07.02.1900. Przybył z...
12. 09.02.1900. Przybył z...
13. 11.02.1900. Przybył z...
14. 13.02.1900. Przybył z...
15. 15.02.1900. Przybył z...
16. 17.02.1900. Przybył z...
17. 19.02.1900. Przybył z...
18. 21.02.1900. Przybył z...
19. 23.02.1900. Przybył z...
20. 25.02.1900. Przybył z...
21. 27.02.1900. Przybył z...
22. 29.02.1900. Przybył z...
23. 01.03.1900. Przybył z...
24. 03.03.1900. Przybył z...
25. 05.03.1900. Przybył z...
26. 07.03.1900. Przybył z...
27. 09.03.1900. Przybył z...
28. 11.03.1900. Przybył z...
29. 13.03.1900. Przybył z...
30. 15.03.1900. Przybył z...
31. 17.03.1900. Przybył z...
32. 19.03.1900. Przybył z...
33. 21.03.1900. Przybył z...
34. 23.03.1900. Przybył z...
35. 25.03.1900. Przybył z...
36. 27.03.1900. Przybył z...
37. 29.03.1900. Przybył z...
38. 31.03.1900. Przybył z...
39. 02.04.1900. Przybył z...
40. 04.04.1900. Przybył z...
41. 06.04.1900. Przybył z...
42. 08.04.1900. Przybył z...
43. 10.04.1900. Przybył z...
44. 12.04.1900. Przybył z...
45. 14.04.1900. Przybył z...
46. 16.04.1900. Przybył z...
47. 18.04.1900. Przybył z...
48. 20.04.1900. Przybył z...
49. 22.04.1900. Przybył z...
50. 24.04.1900. Przybył z...
51. 26.04.1900. Przybył z...
52. 28.04.1900. Przybył z...
53. 30.04.1900. Przybył z...
54. 02.05.1900. Przybył z...
55. 04.05.1900. Przybył z...
56. 06.05.1900. Przybył z...
57. 08.05.1900. Przybył z...
58. 10.05.1900. Przybył z...
59. 12.05.1900. Przybył z...
60. 14.05.1900. Przybył z...
61. 16.05.1900. Przybył z...
62. 18.05.1900. Przybył z...
63. 20.05.1900. Przybył z...
64. 22.05.1900. Przybył z...
65. 24.05.1900. Przybył z...
66. 26.05.1900. Przybył z...
67. 28.05.1900. Przybył z...
68. 30.05.1900. Przybył z...
69. 31.05.1900. Przybył z...
70. 01.06.1900. Przybył z...
71. 03.06.1900. Przybył z...
72. 05.06.1900. Przybył z...
73. 07.06.1900. Przybył z...
74. 09.06.1900. Przybył z...
75. 11.06.1900. Przybył z...
76. 13.06.1900. Przybył z...
77. 15.06.1900. Przybył z...
78. 17.06.1900. Przybył z...
79. 19.06.1900. Przybył z...
80. 21.06.1900. Przybył z...
81. 23.06.1900. Przybył z...
82. 25.06.1900. Przybył z...
83. 27.06.1900. Przybył z...
84. 29.06.1900. Przybył z...
85. 30.06.1900. Przybył z...
86. 01.07.1900. Przybył z...
87. 03.07.1900. Przybył z...
88. 05.07.1900. Przybył z...
89. 07.07.1900. Przybył z...
90. 09.07.1900. Przybył z...
91. 11.07.1900. Przybył z...
92. 13.07.1900. Przybył z...
93. 15.07.1900. Przybył z...
94. 17.07.1900. Przybył z...
95. 19.07.1900. Przybył z...
96. 21.07.1900. Przybył z...
97. 23.07.1900. Przybył z...
98. 25.07.1900. Przybył z...
99. 27.07.1900. Przybył z...
100. 29.07.1900. Przybył z...

[illegible]

152-

[illegible]

Artykuł towaru :

Data	Przybytek	Ścisłe i dokładne zanotowanie skąd towar nabyto — ewentualnie komu sprzedano	Ubytek
22	100	z magazynu	
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			
31			
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			
31			
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			
31			
1			
2			
3			
4			
5			

Глгца, уварил Батрукова.

[illegible]

Scisnąć dokładne zanotowanie skąd towar
nabyto ewentualnie komu sprzedano

Chytek

Artykuł towaru:

[illegible]

całość sporobli...
 1790...
 Artykuł towaru:

Reprezentacja...
 1790...

Data	Przybytek	Ścisłe i dokładne zanotowanie skąd towar nabyto — ewentualnie komu sprzedano	Ubytek	
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790
1790

Artykuł towaru :

Data

Przybytek

n byto

ewentualnie komu sprzedano

bytek

Artykuł towaru:

Data	Przybytek	Ścisłe i dokładne zanotowanie skąd towar nabyto i ewentualnie komu sprzedano	Ubytek

[illegible]

Libytek

Data

Przyczytek

Libytek

157

Ścisłe i dokładne zainwentaryzowanie składów towarowych
nabytych — ewentualnie komu sprzedano.

Дата	Прибыток	Система	дetailed занотование склад товар	Убыток
1	1	1	1	1
2	2	2	2	2
3	3	3	3	3
4	4	4	4	4
5	5	5	5	5
6	6	6	6	6
7	7	7	7	7
8	8	8	8	8
9	9	9	9	9
10	10	10	10	10
11	11	11	11	11
12	12	12	12	12
13	13	13	13	13
14	14	14	14	14
15	15	15	15	15
16	16	16	16	16
17	17	17	17	17
18	18	18	18	18
19	19	19	19	19
20	20	20	20	20
21	21	21	21	21
22	22	22	22	22
23	23	23	23	23
24	24	24	24	24
25	25	25	25	25
26	26	26	26	26
27	27	27	27	27
28	28	28	28	28
29	29	29	29	29
30	30	30	30	30
31	31	31	31	31
32	32	32	32	32
33	33	33	33	33
34	34	34	34	34
35	35	35	35	35
36	36	36	36	36
37	37	37	37	37
38	38	38	38	38
39	39	39	39	39
40	40	40	40	40
41	41	41	41	41
42	42	42	42	42
43	43	43	43	43
44	44	44	44	44
45	45	45	45	45
46	46	46	46	46
47	47	47	47	47
48	48	48	48	48
49	49	49	49	49
50	50	50	50	50
51	51	51	51	51
52	52	52	52	52
53	53	53	53	53
54	54	54	54	54
55	55	55	55	55
56	56	56	56	56
57	57	57	57	57
58	58	58	58	58
59	59	59	59	59
60	60	60	60	60
61	61	61	61	61
62	62	62	62	62
63	63	63	63	63
64	64	64	64	64
65	65	65	65	65
66	66	66	66	66
67	67	67	67	67
68	68	68	68	68
69	69	69	69	69
70	70	70	70	70
71	71	71	71	71
72	72	72	72	72
73	73	73	73	73
74	74	74	74	74
75	75	75	75	75
76	76	76	76	76
77	77	77	77	77
78	78	78	78	78
79	79	79	79	79
80	80	80	80	80
81	81	81	81	81
82	82	82	82	82
83	83	83	83	83
84	84	84	84	84
85	85	85	85	85
86	86	86	86	86
87	87	87	87	87
88	88	88	88	88
89	89	89	89	89
90	90	90	90	90
91	91	91	91	91
92	92	92	92	92
93	93	93	93	93
94	94	94	94	94
95	95	95	95	95
96	96	96	96	96
97	97	97	97	97
98	98	98	98	98
99	99	99	99	99
100	100	100	100	100

Data	Przybytek	Sciste i noka line Zanołowanie skad towar nabyto — ewentualnie komu sprzedano	Ubytek
1	1	1	1
2	2	2	2
3	3	3	3
4	4	4	4
5	5	5	5
6	6	6	6
7	7	7	7
8	8	8	8
9	9	9	9
10	10	10	10
11	11	11	11
12	12	12	12
13	13	13	13
14	14	14	14
15	15	15	15
16	16	16	16
17	17	17	17
18	18	18	18
19	19	19	19
20	20	20	20
21	21	21	21
22	22	22	22
23	23	23	23
24	24	24	24
25	25	25	25
26	26	26	26
27	27	27	27
28	28	28	28
29	29	29	29
30	30	30	30
31	31	31	31
32	32	32	32
33	33	33	33
34	34	34	34
35	35	35	35
36	36	36	36
37	37	37	37
38	38	38	38
39	39	39	39
40	40	40	40
41	41	41	41
42	42	42	42
43	43	43	43
44	44	44	44
45	45	45	45
46	46	46	46
47	47	47	47
48	48	48	48
49	49	49	49
50	50	50	50
51	51	51	51
52	52	52	52
53	53	53	53
54	54	54	54
55	55	55	55
56	56	56	56
57	57	57	57
58	58	58	58
59	59	59	59
60	60	60	60
61	61	61	61
62	62	62	62
63	63	63	63
64	64	64	64
65	65	65	65
66	66	66	66
67	67	67	67
68	68	68	68
69	69	69	69
70	70	70	70
71	71	71	71
72	72	72	72
73	73	73	73
74	74	74	74
75	75	75	75
76	76	76	76
77	77	77	77
78	78	78	78
79	79	79	79
80	80	80	80
81	81	81	81
82	82	82	82
83	83	83	83
84	84	84	84
85	85	85	85
86	86	86	86
87	87	87	87
88	88	88	88
89	89	89	89
90	90	90	90
91	91	91	91
92	92	92	92
93	93	93	93
94	94	94	94
95	95	95	95
96	96	96	96
97	97	97	97
98	98	98	98
99	99	99	99
100	100	100	100

of the Resurrection of the dead

Artýkuł (towaru :

[illegible]

[illegible]

133
Вирвавши він сі до Сураменна Ой з. Б.
А в Сураменні діалі оюже " " "
Сураменні оюже. Будущого оюже " " "
Будущого оюже з діалом коєти " " "
А поручечко саче троєство " " "
Саче троєство - саче доюже " " "
А муза ішов саче Цар небесний " " "
Торіємма Го поганя віра " " "
Поганя віра саче Жездова " " "
Царю небесний енали на тебе " " "
Енали на тебе аф у три сажі " " "
Сажі на тебе: головку стіти " " "
Головку стіти - на хрест розп'яти " " "
А з хреста взяти в гріб поховати " " "
Головку стіти - на хрест розп'яти " " "
А з хреста взяти в гріб поховати " " "
Даси до него два жузи варті " " "
А сачі нічиме вогорі іти " " "

Вечерю їсти, вечерю манду Ой заї Трофе
Як вони їли, маї є сновіи " " "

Кому їд рибка, а в Дунай місце " " "

Тоді був Кристос в гробі воскресє " " "

Кому їсє когут закукуріє " " "

Тоді був Кристос а з гробу вмерє " " "

Рибка поїсєла — а в Дунай місце " " "

Когут пі готрівав, закукурівав " " "

Іде до гробу — а Криста нема " " "

Другого дня раненько, їдуть до церкви. (Виджак виджигу-

ють себе взаїмно, складають собі базон, а братство їде

каждувати на церков. Декому парубочево каждуз по

порозну ціє. (Аї вінє каждувати надівчата, на лірових

Імрініх. Парубки на сіровий прапор, а микарики на

сирі.). На Ісафана доєвіта, дівка видданнє, палиє

за своїми воротами огонь і верзє собі свою судєбу.

Їдуть їде дит, з пії сторони, князі (земє) приїде. Ко-

ли дит їде в сторону рибника, пдї цїре, нас вид

Томе

Виг ирес

Вен ен земля

Уже гари мате гари

Угусан Урусман 20 пазва

Дафа Мамм мо гирасило

До пресман ирматиме (2 пага)

Вен ен земля збесамид.

Ой гиратку Вачирику

Твоио ми в ораграту

Тазу меде гори гари
Тазу Тазу на деу нигматиме.
Тосов Тосов нигматиме 2 пага

А в негиро пага рва

За зовбту гари

Сен гогаток сир. 1

молу мо нигматиме

Вачири.

Насиш перед

...нашк.
...грозни
...нашк - пармоз -
...Сапана - кырмаша і зречена
...з сугубою. Ону аогамь біг
...саму го ааму асгрозомь, і враскисом
...збурнѣ. Сягу ао баромь баромь, асгрозомь.
...і вѣки грішні пірм, та Маранка розносомь
...но сѣи. Не мѣк гоу нѣвѣомь, ік гоу
...убесѣомь. У аамі го з гібрана нрм
...снаноу. Маранка розносомь, за богамь
...мані. Сѣсѣг за сѣбу Маранка не го
...саму збурнѣ - і мѣк - нѣбу
...вѣр - сіамь і моетмь
...з! Лікамь мѣк
...амі сѣ на Шѣрм
...всѣ бурнѣ
...мѣк і бурнѣ

на середку самі серед жарючого смію.
Пастку ви нині не вийдете. II

Пави Малакка не робота.

Пави сапог не робота.

Пави Малакка не робота.
Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Пави Малакка не робота.

Буду тебе доглядати триго на день підживати
Триго на день підживати - росов-росов підживати
А в неділю ранорвати за поновку замкати.
Тішники (мани гіме) побавляти маманку, зазгаменого
чмїкають, бо маманка бг. Другого дня дасовіа Того.
смузени, потім відвідують себе родичі, знаками, свач-
ки, складають базани, басюють ся, себю заславляють іду,
пачитки і музику. В навестері, Відіріа (Того ввєніа)
ідуць до церкви за сваченіа водою. Не ідуць нікого
поки не покупиють сваченіа водою. Купують самі,
кротичь урвудя д хаї, на обієсто, в сїрані, сїдо-
лі, ують сваченіа водою до кривині. Роблять хресники
з дерева, придірають паровими мовіками, барвін-
кан, золотів і приділяють на воротах. Не збивай
на маміку мао Кривосте охресити ся. Не Того ввє-
ніа дасовіа ідуць до церкви з придіною тріпцею
всковою, когду старанно порешують рік від року.
Все придірають її, "косичами", барвінкан і чмїкама.

збанок на свічечу воді павод прибраши. З запаленими
 гірничими іду з священником на річку на водосвєсія.
 Коли свічки горять ясно, не гаснуть, буде рік врожайний
 добрий. На зимного Лукаши загинуть вівки
 ходити в ладі, тоді можна з ними легко здиба-
 ти їх, але д'їсти можуть лише того, кого по-
 звашть св. Лукаша. Коли він крикне на
 відоризі на річці "Кірілейко" (Киріє мейро)
 вівки розбігають її, і вже не страшені!)
 Запалені трійці несуть до церкви і тут
 пишуть аф до втриманя. До дому несуть
 вербову суху пучку запалену. Її запалюють
 з трійці - сім огонь роздувають по дорозі, щоб
 не погас. З того пучкою обходять хату з коза-
 довкою, щоб ніяке лихо, ані хвороби не
 мали доступу. Так обходять єя також
 стаїною з худібкою, відтак єю пучку несуть
 до хати, накурюють нею, гасять і опереш.

ють, бо нею підкупляють як чоловік, або жін-
ка, або дитина дістає переполох, такою
підкупляють нею корову коли її що пограбу-
ють./зроблено./ На Євритеня ідуть до церкви, бо на
Євритеня дзвонять з сінною євритеня її і вони
борі її, котре переполох. Піді дабирає кождий
газда свою трійцю домів і переховує аф до
другого року в скрині. Зійти свідченою з трій-
ці уфивають на рік, она снає рудолу сиду.
Тоналає у великих недугах - тими зійти ко-
рмить як мизинд і худобу хорю.

Кажди: (іде дівчати)
А в тім в тім прибіг до дому Он заї Гофе
Ой тій садок з нова саджені " " "
З нова саджені - що і обстрофені " " "
А в тім садок нове криєлице " " "
А в тім криєлиці граєнка тання " " "
Ой дидить сидить обстрофено дорідать " " "

Приходять із ній Батерко її Ой дай Боже
 Чинку Катруско врви сні доброго " " "
 Ой не врву не врву сні йому дорфу " " "
 А в ному в ному прибілиз дорони " " "
 Ой таа садорук з нова садженіт " " "
 з нова садженіт, изой обертроженіт " " "
 А в тіа садорку нове крісвице " " "
 А в тіа крісвице грешна? Панна " " "
 Ой сидить сидить, доброго дорфитъ " " "
 Приходять із ній матінка її " " "
 Чинку Катруско врви сні доброго " " "
 Ой не врву не врву сні йому дорфу " " "
 А в ному в ному прибілиз дорони " " "
 Ой таа садорук з нова садженіт " " "
 з нова садженіт, изой обертроженіт " " "
 А в тіа садорку нове крісвице " " "
 А в тіа крісвице грешна? панна " " "
 Ой сидить, сидить доброго дорфитъ " " "

Приходить із ній той братчик її (її дівоче
 сестро Катрусяко верфи доброго " " "
 Ой я не верфу, ешмону дерфу " " "
 А в ній в ній прибілиз дорож " " "
 Ой таа садорок з нова садженит " " "
 з нова садженит, цей обструженит " " "
 А в ній садорку нове крісели " " "
 А в ній крісели грешна панна " " "
 Ой сидить сидить добурко дерфит " " "
 Приходить із ній сестрака її " " "
 Сестро Катрусяко верфи добурко " " "
 Ой я не верфу ешмону дерфу " " "
 А в ній в ній прибілиз дорож " " "
 Ой таа садорок з нова садженит " " "
 з нова садженит, цей обструженит* " " "
 А в ній садорку нове крісели " " "
 А в ній крісели грешна панна " " "
 Ой сидить сидить добурко дерфит " " "
 * обструженит.

Приходить із ній сиченівкит'ї Ой даі Трофе
Верше Катрусько вершу долучко " " "
Ой вершу вершу, бо мої доршу " " "
Ой да цим словом будь насн здорова " " "
Гришная панно - панно Катрусько " " "
Порти величка до перевичка " " "
Від перевичка до пойсорка " " "
Від пойсорка аф до виначка " " "
Ой се насн Трофе в городі мінку " " "
В городі мінку - а в хаті скринку " " "
В городі дієє в хаті весієє " " "
II. /: гомнагареви:/
А в цю гадку тесові двори Ой даі Трофе
Тесові двори - стелені стоми " " "
А на тих дворах росте смичіє " " "
З мої смичіє стал росиці " " "
З мої росиці росиці стал кермиці " " "
/у насн Пирогимета Христа купала " " "
~~Христа купала~~ Христа купала " " "
Христа купала, в йєєє вєєєє " " "

Зеленим ліном в кишені накривши Ой даі Трофе
Прийде із кін селі Жидове " " "
Пречиста Діво деє Христа діла " " "
Понеслаи вог під білим камином " " "
Пішли Жидове камином мукаси " " "
Камином мукаси Христа мукаси " " "
Христа не знайшли 'д Пречиститі притили
Пречиста Діво деє Христа діла Ой.г.То / Ой г. То.
Заклекали вог у темний сійсок " " "
Пішли Жидове сійсок рубати " " "
Сійсок зарубали Христа не знайшли " " "
Пречиста Діво деє Христа діла " " "
Понеслаи вог у лице споре " " "
Пішли Жидове споре спукати " " "
Море спукати Христа мукаси " " "
Христа мукаси - Христа не знайшли " " "
Море зірало Жидів заїрало Ой даі Трофе.
А да цим словом будете здорові " " "

105
Грудом здорові поспадаречку Ой дай Трофе
Ой не сам колов а з баддинчків " " "
Май з лемздорків і з худоборків " " "

III. /: парівкови:/

Ой на долині на зеленині Ой дай Трофе
Ой таки Плинка коника насє " " "
Ой насє насє з конем поворити " " "
з конем поворити до вади гонити " " "
Коню вороню хф тебе продає " " "
І тебе продає за сто первоних " " "
За сто первоних за сто золотих " " "
Хванув сі Плинка перед курцем* " " "
Неме в курця такого коня " " "
То в сього коня золоті вушка " " "
Золоті вушка гасєво руком " " "
А в сього коня золота грива " " "
Золота грива мило покрива " " "
А в сього коня золотий срістник " " "

* Королею)

Запити сродник збир вимитати Он з. Троф.
Таб в око коні сродні конита " " "
Сродні конита камені кресуть " " "
Камені кресуть церкви сурдуть " " "
Церкви сурдуть з тріа верхаши " " "
З тріа верхаши з тріа вікнаши " " "
В одно віконце бай ходитъ сонце " " "
В друге віконце в поудне сонце " " "
В третє віконце даходитъ сонце " " "
На райскихъ дверя там вонізъ ходитъ " " "
Там вонізъ ходитъ суфдорку правитъ " " "
Першу суфдорку за воніагарь " " "
Другу суфдорку за пелізорку " " "
Третю суфдорку за худоборку " " "
І за цимъ словомъ будь омені здоров " " "
Щебѣ із тебе поміи знаши " " "
Щебѣвнорка моєї зйдеши " " "
Внорка того, бай щасливого " " "

IV (хорошебу !)

А в нощи, в нощи прибув до порога Ой г. Трофе.
 Ой маю садорок з нова садженнн " " "
 з нова садженнн, щей обемрофеннн " " "
 А в мій садорку нове крісєннє " " "
 А в мій крісєннє Васицько сидитъ " " "
 Ой сидитъ сидитъ я в кімн* арат " " "
 я в кімн арат красно соніває " " "
 А тоф тоф навчив я в кімн арати " " "
 я в кімн арати, красно сонівати. " " "
 Навчила мене рідненька мати " " "
 Ой вчила вчила у донь у нори " " "
 У донь у нори не вивчаючи " " "
 В менюнокін базі вивчаючи " " "
 В дії менюни забиваючи " " "
 В шовкові шнурки вновиваючи " " "
 На діїш ручкає комманди " " "
 Големни арудьоти хитієкаючи " " "

* мабуть вітара.

О да мислеш леговои рости здоровић Ой даи Трофе
 Рости здоровић прицинић пачицу " " "
 Рости здоровић до поревушка " " "
 Виз поревушка аф до пасорка " " "
 А виз пасорка аф до винорка " " "
 Уходи зид даи могоу твого " " "
 Посау твого таи могоу твого " " "

К.

Зитица зовица на вкраи свѣта
 Засвѣтила на тив свѣта, Амицу
 По не зовица але ниста
 По Марія ба и Пречиста - Амицу.
 За крижевни тачи попован
 Вздриш даи Криста оком, Амицу..
 Вие хейб лонав, таи їа давав
 Нове крижевн мисток нисав Амицу
 Іфне іфне прокуте
 По вфе Криста втрахете Амицу.

За крижевим. Бач потроком
 Вдарили жиди Христа оком Амигу.
 Як вони то істинним
 До Нимата знати даєм. Амигу.
 Нимат не знав що робити
 Назав Христа на смерть бити. Амигу.
 Били, били бичкували
 На хрест ружки розминали Амигу.
 На хрест ружки розминали
 Тряпки Сну снуки даєм Амигу.
 Тряпки Сну снуки даєм
 Офенков то вперезаєм. Амигу.

VI. / Як Слова радість /

Он там у полі росте топалюшка
 Під нею має біда удовонька
 Он має має куценочко ридар
 На битий майдок все її позирає
 Але туди майдок довидришки ідуть

З під її сина кониченька ведуть
Ой сій же коню най ті розсідаю
За свого сина най ті розмитаю
Але твій синак в рутиціх поше сегоді
А в правій руціх ще й шабельку дорфит.
У лівій руціх возицю тримає
Своє серденько вадор ^{до} відмиває. ^{зливас}
Сину на прудех хрест золотий сегоді
Тому у ногах кінє вороний стоїть.
Ой ти коню сій - товаришу вірний
Ідиш ти коню в сашкину домів
Де кафи коню що й вбитий сегоді
Де кафи коню що йонатий гофу
Де не вфенила та куцька бистрецька
Де не звінкала та шабля остругенька
Де мати ми була сирая зеленчикка
Де тричка була воскова совічка
Де музики грали канони гресніми

То вєснєу рєвнєу 2) вєсєна н̄ новика
 лєвєтє Трєхєстє 2) порєднєє тємє.
 Як порєднєє 2) в тємєнє вновєнє
 зємєннє сїмєн 2) в дєлєх до нєкрєшнє;
 Як єє жєдєвє 2) о тїмє дєвєдємє -
 за мємкєв Тєфєв 2) за Иєсєм Дрєхтєм.
 Вєї сїмє зрєдємє.
 Як єє Трєхєстє 2) о тїмє дєвєдємє
 з Чємєн Думємкєм Тєхєм Дрєхтєм в Рємєт
 Ої тїкємє внє 2) рєрєд рємєтє нємє
 єє тємє гєснєдєр 2) нє нємємєрєкєу єрє.
 Мєм Тєр - нємємє Тєр 2) нє нємємєрєкєу єрє
 лєвєднє єрємє, сємєднєє єємє - дєвєтрє ємємє зєбєрєтє.
 Як єє жєдєвє 2) о тїмє дєвєдємє
 за мємкєв Тєфєв - за Иєсєм Дрєхтєм у нємємє
 Ої ємємє ємємє 2) єє тєрєвєрєкєу єрємє
 єє тємє єрємєкє 2) нємємємєрєкєу єрємє.
 Мєм Тєр - нємємє Тєр 2) нємємємєрєкєу єрємє.

Чи не ішла сюди 2) у Друччюм Трофе скатис?
Ой ішла - ішла. 2) Сидити вінер біав
А сей господар 2) до мисливку сів
Ітаки жидове 2) ой. Інакш гадати
Жиди би наен сь 2) ізвідси вертати.
Ітаки жидове 2) як. Сидити в тав
За ними стало 2) са н, сьмат море.
Ітаки жидове 2) як в тав Сидити
Убо їм як гуд став 2) біз Трофео Сина
Ловита Премита 2) в сії похувама -
Слози до слозу 2) ватерки кресам
Слози до слозу 2) ватерки кресам
Ловиу Дитинку. Лову. Вресту ніфки загріва.

IV.

Ой. Як так у вид, як хитер у нас Ой. Дан Трофе
На лавиці Сиди - Друччюм сь вродив " " "
А не вродив. Він сь вправдив Ой. Дан Трофе
А на вродив. Він сь вправдив " " "

Ой на море на Чоргані
 Там Тісечета руга урала
 Там Тісечета руга урала
 Чор гаму нову бара.
 У мовенські перелюбки
 У шовкові сніг ушпорки.
 Зір уміє сніг і небесний
 Бачу кину забори.
 Галі леміє сніг руський
 Укелі і у ній гаму.

Укелі гаму маке гаму
 Світанок Тамарі до казани.
 Тоса мамі не забори
 Біг пресмари бігуньми.
 Біг пресмари бігуньми
 Перені землі засмари
 Укелі гаму маке гаму
 Світанок Тамарі до казани.

свѣтло берега, азъ же доиди въ кнѣзю до рѣки тоу тѣмъ
времѣнѣмъ уважати, како въ вѣстѣхъ. Тогда
не шлюхъ и не придуть. Вноги передъ Фловинъ
Такаи шарасишъа говорити. Тогда догадываютъ
худобу, что бы нѣмъ на досѣе говорити и нѣмъ
сѣла досѣе. Тогда догадана худоба кнѣзю сво-
му послѣдереви. Сѣи послѣдереви догадано нѣмъ
ноги помеси нѣдѣтъ. Тогда ухуваши не сѣло
то что буде сѣхати, нѣмъ нѣдѣ. Сѣи ноги
горитъ сѣмъ. Кнѣмъ послѣдереви нѣмъ
нѣмъ сѣмъ нѣмъ. Тогда же кнѣмъ
и знаю сѣмъ. Сѣи ноги амбараръ сѣмъ.
Кнѣмъ послѣдереви сѣмъ нѣмъ, нѣмъ в
кнѣмъ и нѣмъ. Кнѣмъ нѣмъ нѣмъ
сѣмъ. Сѣмъ, а буде сѣмъ. Береги передъ
Фловинъ Такаи шарасишъа в. Мѣмъ нѣмъ.
Щедрии береги. Кнѣмъ и гнѣмъ. Сѣмъ
но нѣмъ нѣмъ. Щедрии. Щедрии и нѣмъ.

120 /

Наприкінці 1919 р.
Стомани з 1919 р.

Написав О. М. Андрусак

За Збурч.

Вітання
Також
Збурч

Дня 22 травня 1919 р. заголосилися до
військової служби около 30 учеників
української державної гімназії в Золочеві.
Тоді це хлопці від 15 до 17 літ,
деякі навіть не багато вищі від кіса.
Усіх гімназистів ^и ~~в~~ приділено до другої
запасної сотні Золочівського пішого,
запасного полку. Командантом ~~її~~
сотні був проср. сотник Сологуб.

Тоді вчили шкільну латину, а фізичні
ти в стрілецькі ряди становила нас

до цього часу. Золотів був заповне-
 ний в той час нашими військовими та
 сформованими в ірландії військами, що
 вимушено ~~залишилися в місті~~ ^{в місті} ~~залишилися в місті~~ ^{залишилися в місті}
~~залишилися в місті~~ ^{залишилися в місті} ~~залишилися в місті~~ ^{залишилися в місті}
 наших військових загінних частин. Вже
 до 23 травня вирушила й друга група,
 яка сформувалася в місті. Трохи
 пізніше Золотів, ніхто не ~~немає в собі~~
 справи думати, що ми вже до нього ~~залишилися~~
~~залишилися~~ ^{залишилися} ~~залишилися~~ ^{залишилися}
 не тільки ~~залишилися~~ ^{залишилися} ~~залишилися~~ ^{залишилися}
 ми хвилюємо, бо це ~~залишилися~~ ^{залишилися} ~~залишилися~~ ^{залишилися}
 остання наша Золотівська "лінія", ~~залишилися~~ ^{залишилися}
 на українській території.

Над ранком прибули ми до с. Ахустоголов
біля Зборова. до і пристанули ~~там~~ до 27-го.

27 травня викучили ми з Тичини полів
і перенесли ватники, прибули до с.
Варваринське біля Струсова. Тут промили
ми за допомогою яких потримали і отісла
в перших днях велика скориша маршам
без відпочинку прибули ми до с. Шупарки,
поблизького повіту. Це село, як і ~~інше~~
~~Точня~~ все зачуті територіі Вільної
України. Було заповнено в ті часи
різними нашими військовими коман-
дами, відділами і обозами. [В Шупарці
був я до 9 червня. Цього дня призначувано
стріляти в до охорони мостів над Збру-
чем. Тут ми зголосилися частини в. з. о.,
лівських гімназистів серед них і я.

Час поділено на малі вартівні відді-
ли і порозсилено до різних місць,

востей нао Збручом. Відділ, до якого
придано мене, держав варту на шості
в с. Ніврі. Пуди переходив одного дня
за Збруч Окремиї Залізний Загін Сіака
власі, коли доходили вісті про успішний
похід нашої армії на польські окраїни
вперед. ^{на той час} У зв'язку з тим стягнуто дня 16
червня ^з охоронну варту на р. Збруч й утворе-
рено Алейський Ротний С. А. доповне-
ний новобранцями із звільненої ~~виротної~~
території. Командантом сотні, до якої
потім ^{бувши} долучили всі гімназисти був старшу
сотник Яновий, отією пор. Кабаровський.
Командантом нашого куреня був сотник
Мамновський, (тепер священик). Новообранці всі
гімназисти з ^з фінансового 6-ого класу відій-
шли до старшинської школи. Школки час-
ти створені були на члени в 4-ій і 5-ій гімназій.

ної кляси змешлює серед тієї стрі,
леувої маси.

Вслід за героїським походом кавказької армії вперше посувався й Армієвський Вишкіл С. А. Наш кур'єр із Шульганівки біля Корткової (посувався на захід) дійшов до Монастирського. Звідси знову погнався наші в двороти до Збруча. С. Михайлівка чеда, леко Збруча було ^{перше} останнім нашим містом постою. ^{Влаштурували} ~~Міст ми встановили на якійсь нас~~ ~~станції~~ кватирували яких ува ти жні так, що могли відбувати стрілецькі вправи. Ці вправи в порівнянні з теперішнім військовим вишколом виглядають дуже примітивно. Бо одне, валися виключно мушкетом та рогатинкою (як дуже різко! Трохи вишколаєш стрільця як самостійного бійця, а не було мови. Правда подібного не мали самі наші інструктори, волинські австрійські "зубаки" з ранками хороних

і булавних в українській галицькій армії;
можна сказати, що висмикнули вони
стріляна на манекіна, на справжню гарма-
тне ~~масо~~ на війну.

Стріляці, а також ми гімназисти ма-
діли на них, що возили з собою свої ко-
ни, як на жаркирантів, які боялись сирен,
тому а не мали свіжого натмиву нов-
бранців, не хотіли нікого, нас вислали
на сирені. Все говорили, що ми зали-
шилися уладжувати сороби парадних
десертид, пригосих не тоді, коли мється
кров. На вишодок невдалої десертиди по-
тарялися: "Тітисі", "Водів" і т.п. що де,
валося добре взнаки стрілячем, що
жилися в тій час несоленого ~~рідкого~~
кукурудзяного, а ще до того власі мотко,
вої стеки.

На тій тих відносинах між стірі,
 леутовом а, зупаками" і нашими сотен-
 ним пор. Кабаровським, якого ми ста-
 вили з зупаками" на одній дошці вівра,
 живед я на чепослук супроти їхньої команди.
 Було це ^{перед} виставний день нашої побуту
 в Галичці: від рані до полудня муштра,
 в полудне не вдала досвідляти стірі певний
 стів не до вт доби пор. Кабаровському стірі,
 рилили кім на чепу зіб'ї: "Бігом", "Холів" ст. П.
 Цього було мені висте за багато і вкінці
комі сотня
 з на команду: "Холів" по ложилася я стів.
 Приїз до мене пор. Кабаровський і вказував
 тільки закрилав, "Стрілець" — "Добровольць"
 А. поправив я йов. — "Завтра до звітту"

Після ворив відчув я чорно з своїми
 товаришами. На звітті задумував я скв.
 зати, що я вступив в добровольцем на
 те, щоб боротися, ~~але~~ і тому хоту,
 щоб мене вислали на фронт.

Відозва Чароленого Воєни М. Тарнавського
як має відноситися галицький степі до
до тучтешного населення, та постанове
висно, видано на галицькій землі, Євстах,
цт" переповнає тими самими горами, що
й душа кожного галицького степівця.

2. Воколи Кам'яця на Поділлі.

Після переходу за Збруч наші курінь
посувався в напрям Кам'яця, покинувши
~~степи та басейн річки в басейні~~
що поділяють степи з Республікою до сіл "Ю",
світівка й Крушанівка біля Студениці,
новгородського повіту. Населення вокол,
цях Кам'яця, де ми тільки проходили,
не відносилося до нас, "Австрійців", прихильно,
но, хоча було не раз навіть погрозливе, що
ви до нас прийшли. Мені дивно було, що воко,
лиця цього Кам'яця, що перший після Києва
здобував на український університет.

Значення "Української національної армії"
є так маловідоме українське сільське
населення. По деяких селах зустріли ми
православних священників-українців;
вони ставилися до нас дуже прихильно; радим,
коли поїду провід звертався до них з даявом,
що будемо приймати на божу службу. Власі
православного богослуження дяки, що були
серед нашого стрілецтва, співали разом
з місцевими. Роблено це, щоб зблизити
їх та прихилити до нас місцевого населення.
В однім селі православний священник
мав проповідь до своїх вірних, повну спів,
гупття для подолі Талмхан. Він вказував
на те, що вони всі сидять дома й не йдуть
боронити краю перед ворогами; тому вони
є причиною того, що Талмгани не могли
встоятися перед ворогами. Взивав тому,
щобі вже раз вступили до своєї армії
і помогли Талмганам побороти дучо,

сім не демократичного речейного (25).
Однак це помагало, бо з дезертирів
ставалися сухнякі стрільці.

Нічого дивного; буває, що мало свідомо
своїх громадянських обов'язків суспільність
не може зрозуміти, що коли поносить
жертви для власної державності, то во,
ри то добро для себе й грядущих поколінь.
Такого мало свідомістю відзначається
здебільшого
населення на території бувшої царської
Росії завдяки ~~не~~ малій освіті. Доки воно
таке, дотім не може воно зрозуміти
як слід демократичних книг. Тому
після великої російської революції
не могли устоятися жадні демокра,
тичні уряди. Навоюли всіх білшови,
ки, котрих кормили викладач дер,
жавний хист, бо думали зоб'являти

свого опору — а ми ж ст. собою, які
 відходять до ^{такої} душі людини, якого не,
 селення території бувало нашої Росії.

На нас жнив заквартирував наш
 курінь в с. Тодарівка й Крушинітка. Шой,
 що з кінцем серпня погано відсиділи
 відділи ~~на~~ стрільців з нашої курінь
 до боявих частин. А ~~Після~~ Після 20 сер,
 пня занедужав я перший раз на тиф, ~~одна~~
 де коли відходив ^{вдома} другий відділ стрільців
 з хор. Новодворським, я все був на стільки
 здоровий, що ма з ним відійти. Від,
 силуючи нас курінний сотник Мамнов,
 ський з плачем прощав цей відділ; говорив,
 що його бажання було, щоб нас всіх
 заправдити до такої рідні ціло. Для мене
 був дивний цей плач військ-вого старши,
 ни; прецільно це є цілком стрільця в насі війни
 зберігати ціло своє життя, тільки треба

15
зрезигнувати з нього, коли цього буде
потреба.

З друзів же тільки два зистів нас во,
тирох Т. Кіна, М. Маркевич і М. Бернговий
і я) ішло з цим відділом. Ми зі співчути,
тільки прощали свого товариша М. Толо,
зовсім (тепер свідомий ~~втік~~), що
заявляти мусяв лишитися далі на
нашій невідомості наш, зупаки в ^{дні} відійшли
ми до ст. Гунківська, а звідтам заїхали
цього до Шмеринки.

3. В Шмеринці й у Винниці.

До Шмеринки прибули ми саме вчас,
коли прийшла вістка про заняття чара,
інським військом Києва. На шмеринській
станції задержалися ми з дві, тоді було
можливо оглянути місто. З зв'язку з зо,
відійшли Києва було по місту всюди

брудів. Тому бун для мого здоров'я ве-
 мким перосом те, що я дістався ~~до~~
 майже кудом до придніпрянського шпиталю.
 Все там було удержане гігієни, зміна,
 ваннощотитня білля й постіль та була
 для хорих парня. Тому що я строго придер-
 жувався притисаної мені дієти й гасив свої
 страчті тільки чаєм, я не мав в порівнянні
 з другими великої горячки. Я завжди був
 притомний і міг гитати принесені на се,
 писи та говорити з придніпрянськими стар-
 цинами й козаками, що були в тій самій
 салі.

З газетисів довідався я про установлен-
 ня урядом УНР і Польщі українсько-поль-
 ської демаркаційної лінії на Волині менш-
 більше на р. Горині. Це насувало мені здога-
 до, що уряд УНР хоче ганебно відплатитися
 галицьким стрільцям, віддаючи західно

Україну на поталу Полякам. У дійсно
недоброму приніс винницький, ~~винницький~~
"Муха" за польськими газетними вістку,
що Петлюра забив, циганську байдужку
дома Галичини. Коли прийшов мене
відвідати в часі поїзду ген. Тарнавського
у Винниці його син (мій товариш по дорожів,
свій гімназіст) та тов. Кіналь, я довідався,
що дійсно має п. Петлюра супроти
нас нехисті ~~на~~ міри. Мені дивно було
що до цього здібним головк якого я досі
вважав українським патріотом і колись
чув там до Скоропадського, як він смів
в українській державі дати наказ при-
арештувати сто процентового україн-
ця Петлюру. Цікаву вістку принесла
раз російська "Винницькая жизнь".

Тисоме вока про побут б. Чагаєвого
 Воєн. Зап. Армії Грекова в Румунії, де
 він мав заявити, що він є „руський“ ге,
 чера, а з Україною нічого спільного
 не має. Незнатки скільки ця вістка
 є вірогідною, однак подано її як хара,
 ктеристичну про цього, що поминув серед
 нас добру пам'ять.

Я говорив з перебуваючими там
 Придніпрянцями. Вони дуже цікавили
 Галицьку армію за її геройські подвиги.
 Коли я їм показав в газеті вістку
 про безінтересованість Петлюри в справі
 приналежності Галичини, вони заяви,
 ли, що придніпрянське громадянство
 ніколи не згодиться на це, щоб Галичина
 належала до Польщі. Між іншим
 придніпрянські старшини одумувалися
 впровадженню Галицями приму,

совим військовим побором на Поділлі.
Будемо мати добру армію — говорим
— бже „хахол“ (висловлювалися вони іро-
нічно колишнього московського назвою)
був колись найкращим елементом
в бувшій царській армії. Заховує військо,
бу кармість, треба вперіть тім ки залізних
рук, щоб донести його привидати.

Дня 18 серпня виїхав цим поїз-
дом питала. Мав їхати до Погребища і
поїхати за IV бригадою, що мала десь
в тім районі перебувати на денікн,
свкім ерронті. На станції у Винниці
не могли мене заповнити, ні і коли відій,
де в цю сторону поїзд. На моє застя
приїхала в той час до Винниці 4. зона,
нівська бригада. Мавши в ній знайомих
удався я з преханням до сотника Іванова,
чи не можу я залишитися в цій бригаді;

сотник Тварів, що бачив мене в 1914 р.
ще 12-літнім хлопцем, згадувався,
яке лихо занесло мене сюди. Задля зна-
йомства не міг мені цього відмовити.

Зі становища військового цей мій
поступок був самовільний. Однак, це
може і добре сталося, бо-як тепер
довідуємося - пару днів перерти ми
розбиті в тій районі XV бригада
відступала на захід і вже 20 жов-
тня прибула до Шмеринки. Після
того вже не була у часті в бою,¹⁾
так, що мійого германського м'яса
її вже зовсім не було потрібно.

1) Карло Аріо: Нарис історії XV бригади Ч. 2. с. 4.
Літопис Гервної Капони, 1930, р. 7-8, ст. 27.

Имени Басюка Л.
90
К. Захаренков.

Мукка, в листам 20/4

1915.

Зігн. Старосольського довідався, а, що
до Вас можна писати на адресу Говорної
Управи. Наважуючи до осійного знако-
ства з Вами ще у борозді, пишу от-
сей лист до Вас, в справі, що кожного
з нас цікавить.

Пану при дії вернув я з поля і можу
говорити про тих ступівців, що в полі,
бо мені довелось бути в разлітній най-
кращій і найбільше ідейній з політ-
них. Розходиться ся о те, що між нами
в полі, а між знаками хислом у Відрі-
на на якійсь сполученні і порозумінні. Ні

ми їх ніколи нас не знають. Правда, відста-
мили кілька листів з Відня, де нам ска-
зали, що про нас думають. Щоби той
спосіб думати характеризувати, наве-
ду дослівно дотичне місце з листу:
„.... А з рештою, що до Укр. Імр. всі
тут так поінформовані, що одноголосно
волилися служити при війську австрій-
ським”

Чи Імпріальці собі на це заслу-
жили, то я не знаю, але знаю, що ми то
ж та галета незріжжикована з Борогди,
ми маємо за собою тижню працю і криваву
заслугу за добрих сім місяців, ми маємо ки-
мло лощи своїх по горах, ми маємо за со-
бою огневу пробу і залізний гарт, а се мо-
же має яку небудь вартість, окрім ми
в найближній расі всіма усіх перекохати,

як живі будеш. Що ми у Відні про
спіральців говорити? Або рахувати і хори
з самих поштовків спіралецтва, коли воно
мало багато темних сторін, не з виши
спіральців самих, але когось нашого, в горі,
або говорили про нього ларксерати, щоб
себе оправдати. Таке Просресор, якщо Ви
знали як прикро діткаув нас несправед-
ливий і неспиральний осуд товаришів на-
ших. Не залежить на нас тих, яких
варність ідейна не дозволяє їм забрати
голосу в сій справі, але ми певні, що
між ними зоо академіками і інтелекту-
алами, є люди гарні, ідейні, але вони не
уміють обняти зорам цілої теперішньої
хвилі, а не сі рясинами, не здають собі
справу з цілою історичною моменту,
але ми з цю темних сторін і тому

непотрібно токуть в безнадійній песси-
мізмі. У нас того пессимаізму за маково
зерно не має, а є здоровий, розумний опти-
мізм. Не можемо бути зовіремі, бо в собі ма-
ємо стільки рини і ехервії, що всяка зовіра
місця не має. Повинні вкереати при ёкій
небудь вапрі, або лосвії свічці вим ся у нас
розумови про будуще і ми вже тепер знаємо,
що нам робити, хочьби над Україною
нова Руїна зависла. Але зовіри не знаємо.
філософський і суспільний пессимаізм відно-
шимо ми ад аста, до історії. Зі своїх лекун-
тів збираємо фрази, що, стають основою
нашої організації. Робимо що можна і як
воськи і як граадаме, але того самого
жадаємо від товаришів у Відні.

Ак подумати, кільки то треба
буде праці, щоб зреставрувати те, що

змицено і цюди зорганізувати все так,
 як сего билагал від нас хвиля історика,
 то, аж за голову, берем сї, звідки сїм
 взяти до тої праці. Уже тепер потябн
 розпочати ту працю на багато пун-
 ктах. Можеби ми єкось порозумієм сї зі
 собою, спримаєм і ми, що у Відні, можеби
 ми упереджєм, єкось уступим. Ви, Пане
 Професор, можете в сьому ділі багато зро-
 бити. Ви і брати Ваші. Ви маєте зна-
 кони між домишним людом у Відні,
 Вас всі знають і Ваше слово завжди важке
 і там і у нас. Дуже шкода, що Вашого
 брата нема, вілов багато був поліг. Але
 він і так расу не заарнує і може в неволі
 буде, слідити за теперішньою Росією
 і цюсє рая про неї скаже, як верне.

Напишіть тут до мене про відно-

руки у Віснї, про скляд тих 300 молодих
людей, про те як Ви думаєте про все і що
нісли Вашої гадки требаби робити. Тут
у нас, між Єврейським і російським
Старосольським і Мелем, були трохи приди-
вими ся до Єврілауїв, можете їх пости-
тати про опіцію. Перечитайте лист
Вітовського до Віна, як що редакція
схоже напечатати різко та правдиве
слово. Зго Вісника німає лист.

Мне богато, богато лас Вах ска-
зати, але не лас неволити ри гістакете
в руки лист сей? Як гістакете, то ласи-
міть, дідьте ласкаві.

Заврок Ваа

Адреса: Reserve Spital, Munkacs
Alter Internet.

Р.І. Вашого брата зловимо на патрону

десь 28, або 29. грудня. Патрулю вів Гераси-
новик і моги пропали: Герасимовик, Ваш
брат, Кузів, Кокосада, Барган, Гереда.
Вертаючи з патрулі, зайшли воли в ла-
т'ячі до "сині", казали наварити бумбди,
бо ми моги були без живності. Гдесь, пороззу-
вали сь і сунули обув і одуші. В тій
хаті заховали їх дошкам і забрали.

Мункар 1. мая 1915.

Вігнису Ваш таки зараз-сейчас.
Лист Ваш ніде і у вігнісі в поле, бо
те, що Ви пишете знає цілком, а ціл-
ком те, що ми чуємо. Мі всі поодинові
сфакти не мають значіння, тут розпо-
дуть ся о те, що за цілих 8 місяців ми
мали а відеськими товаришами вирости

відкупся, цілком не потрібне і не безпеч-
 не підсю хвилю, бо ми тут в полі, а не
 надто відкупся як, богато про насів
 зробили наші старі політики, а на
 стрілецькій шкільці досить багато відби-
 вався запропацень боевої Управи,
 бо нас трактують як звичайні собі два
 батальйони війська, а як рахує стріль-
 ців їде на 2-тижневий відпочинок, то
 разом з нею їде військовий капітан, бо ми
 вже свою самостійність стратили завдяки
 віденському, безголовю. Є у нас і своє, стрі-
 лецьке безголове, оскільки мовля про наї-
 старшийших, але ми собі казали, що
 тепер не дамо ради, не визналися в талі
 болю і не прочистили його. Тепер з того
 нічого і так не було, а по війні будуть

Короткі порахунки, по яких збереться на власній, підготованій матеріалі всі молоді, добрі сили злучені в карну, енергічну і суцільну організацію коло свого власного органу. Вістки про віденське, безголове і франківські ієрархії" про таємну молодіжну порушили нас до живого і пристігали процес, що все від довшого часу відбувалося в нації психіці. Ми не зневірилися, але по довгих розмовах на цій темі обговорили 20. лютого власний сродок, що в свій хвили" коштує około 4.000 Корон. Поки війна скінчить ся то він зросте, бо стрільці цілком хотіли зривають ся орудозово механів, а офіцери 3-ї частини такі і гроші сиплють ся, як ніколи. Це є наші гроші, нашої молодіжні і ми ми маємо до

них право. Це є сфера пресовий для на-
шого органу. Короткий підрахунок по-
літики і критика, єї, та, бачоване на
ліво і право урядових проав румунства,
подлости, безхарактерности, а рівночас-
но міцна, зорганізована, таланова і розумна
та добре продукана робота, яку ми чини-
мо, молодіж, що ти зроби ти раки, завдані сею
всюкою завірюхою і вести визвольну роботу,
яку вже раз рішили ся. Богато нас ще
роботи, бо не треба знов сподівати ся,
що вся молодіж до кінця стане. Ути стрілизи,
що така з великої кількості людей,
які ледво що такі трохи національно
усвідомлені. Можна рахувати на певне
число тих, що у війську, де хто полишив
ся в Галичині, трохи у Відні і решта.

У нас було і, є переконанє, що
 Союз зі всього, що, є у Відні найбільше
 має вартості. На Раді Національній
 і на Госв. Управу ми вже давно махнули
 рукою. Вартість Союзу оцінили ми казис-
 ками людини в нєм і діяльністю інфор-
 маційною в Європі. Не забудьте, що ми
 не мали найменшої спроби знати поза-
 кулісового віденського життя, бо нас ніхто
 про се не поінформує. Може-би ми були біль-
 ше знали правди, якби між нами а това-
 ришами у Відні була сполучка і може-ли-би
 були знали що і коли сказати в справі
 Грюнговеркини, та Госвої Управи, але
 ми нічо не знали і не знаємо, бо ми не
 мали ніде кутка про щось у Відні, а по-
 за тим усе наше походить з Вістника

і Гіла. Не наша в тія вина, бо ми
навіть адреси до нікого не знали, щоб
поінформувати їх в товаришів. До
т. Маркова Ви. писав, а кілька разів,
та, які рази не удостоїв їх відповіди.
До Вас адреси ніхто не знав. А, як до
нас приїхав Гюберський, чи хтось подіб-
ний, то ми рейнселі не могли вірити. Нас
ніхто не питав про думку, як не інте-
ресував їх нами. Ми могли дати навіть
до успішності, а по тім нещасливій
інформації і до товаришів у Відні.

~~Відповіди на листи до товаришів~~

~~Відповіди на листи до товаришів~~

~~Відповіди на листи до товаришів~~

~~Відповіди на листи до товаришів~~

~~Відповіди на листи до товаришів~~

~~Знаючи, що Ви не можете бути з нами~~
~~наш~~ Нехай же буде для Вас у Відні
 тemento, що нас будуть лопи всі надужи-
 ванні, як Ви, всі відеські Товариші, не
 схожете подбати про тисячу сполучку з нами
 і про суцільну нашу акцію вже тепер.

Нам вже тепер грозить щось в роді "наки-
 сеного опікунства".

[Намину докладніше о що ходить,
 але Ви Таке Професор, напишіть свою
 дуаку про особи Старосольського і Мелекх.
 Зробіть це дискретно, на мою адресу,
 в інтересі цілої молодіжні.] Ми боямося,
 щоб не опинити ся в небажання опі-
 кунстві. Став ся такий прии. випадок,
 що не питаючи стрільців в поли, в кадрі
 вже порішили, що робити на будуче

з нашими сходами.

Можу Вам дати справому вибачити
в наше життя, нічим Вам в окремій
коверті кілька кореспонденції.

Посилаю Вам два листи, що настільки
дрібно з полки. Ніяк не писавого нічого крім
до всього все робить, як устало.

Про стрільців ще тільки напишу.

Ціа курки Косака і Кошичній Шухе-
вська є зі собою досить відлучені, бо ніколи
не стикали, як разок. Ли одні зручні не
знавася. Вся робота організації яка і так
ви сказати ідейна виходить з нашого ку-
рива, тобто зі сестри Винювської і Лідуси-
ка. На часі всю стосить Винювський

і він найбільше полюбивши між курі-
цями. Соня за нм німало в мене, а
він як треба то за своїх товаришів посва-
ривсь зі всіма офіцерами. То сонявих
є групи м'ягкий, свідомих та іхтосієжних
і на них все спирається, вони кажуть
сприємствують, та дають погн до воєного.
Нам курінь, є більше стрілецький, що
так скажу, а в тяміні більше вихура-
єнь єх поєдність до звичайного війська.
С в тяміні куріні: Іванна і Степанівна.
Найбільше людяним зі всіх соняків
тамтот курінь - Іванна, то дбає за хосі-
ців.

Тепер до стрільців прийшло багато
Гуцулів і їх розділено по ротам.

Цілу сволоцію стрільців я так
соді представляю:

Істина нічим зрештою ідейності,
 готова на все великий процес збері-
 вати лише тим, що при стрільцях лише
 було, що їх загрозою було лише пропаган-
 да на зайнятій території. Це був на-
 теріал іррині. А це протестанти.
 зі горіла ні зника, нішла, бо так ска-
 зав протестанти. Тимчасово
 Сирія. Серед стрільців не було тої
 асти, що асти, її назвати герої-
 зкою, не було тої одушевлені, якого
 протестанти аподівати сь і'акс напевно
 було, аби на коли стрільців був ста-
 нув атись пошквантаний до сего. А потім
 ідейність стала топити сь поволу
 в шальці і в усаку кою кука, так
 в Сирію як і в Європі. Тимчасово

свій і туди дурні, потім незаслужені
першим Feldzug. Відворот зрив, історія
втрутти в дії, своїм, історія
вже пропадає - все це поділяло при
близко. Та досі Ви самі найкраще знаєте.

Ступи замість рід зброї. Тимчасово
ще раз в поле і досі спроби з'ясувати
схвально. Пловина добута брід, що
вони опанували війну, зникли до кінця.
Урештєвана і достаточна достатня
потім, зблизькість зусиль, тоїсто-
їм опортуні на історію, а спільні пруж-
ди, спільні патрїї, приклад за війна-
ми, безпечні перепаски і побіди в своїй
роді, нова хвиля і відродження смер-
ти в усі змисли психіку. Дурна, що
відродження сь коло нитки, що та
в сьмє дїєть сь, переміня новачи в нитку.

в громадженську, перемінила її в успішні
і добрі, розмови, а за ними нічим і не жає
жодної акції, підготовлювані вже те-
пер сил на будуче. Що ж на війна дала,
то те, що виховала в успішності
і політичній зацікавленості тих, що в Європі
були. Це випирало цій місцеві під
гранатами, тої не цесфжеться перед
підприємною роботою, а набутий скарб,
відвага, а як треба то погорода скарби -
призвуться її легенді Європи.

Мункач, 12/І. 1915.

~~Ваша вірна і вірна Братська!~~

Не знаю на якій руці писали Ви мою
квитівку до Варшави і сумніваюся чи
ви буде з того така користь, якої Ви
раді бажаете. Як асаоріє писано ко-

адресу' управи кадрів, то їх непадо-
враз' мал, де не треба. Бо всі наголошували
дуже те саме, що старі у Відні, ми
підписували під марку стрілецьку і під
нашою адресою. Хіба що навіть когось
півного і знавство у кадри, який поста-
вить се писати меморіуми ками' треба
в нас. Але найкраще зробить так:
меморіуми прийматимуть тут у липи-
таль, а в мене перешливу' на відповіда-
ючого прихильників і порозуміла в нас.

А з нашими справами така справа:
ми, які не снитим'ся тепер винуватими
тільки зібрані гроші, а мають вони ста-
ти підставою нашої організації' по
війні. Бо всі молоді, звичайно, бездіяльні
і якби ми не мали матеріальних засобів,
то старі взаємби нас дуже скоро під-
копають. А тепер зібрані гроші придатні
се, бо по війні ніхто не буде його мати,
ні з організації ніхто не приведе зі собою,

ні в дала не можливо зібрати. Ви кажете,
 що буде щось подібне до моєї, струї, яку
 биликами Габсбургів, а ми кажемо,
 що буде і струї зупини щось нічийнсь,
 бо ми два переборили похорони, а ми не ве-
 сьмо справу ширини і збільшення розширення.
 Її ширину переважає дасть така ларка, стрі-
 мива. Не знаю чи чули Ви як були в
 стрімих в перших днів ларка. Не маю
 часу писати, щоб списати всі епізоди,
 але примірив такого серйозного не болячо
 здається як в неперіодичній війні. Ви ма-
 ють дістати злізкі хрести. Може зрештою
 пережити в расоніх найвищою при-
 званню колегі. Ми будемо лати, богато
 знає за собою. Нагадайте собі лозу
 і Болгарів і Болгарів за послідні десятилі-
 ття. Тут в шпиталі є Великорос,
 толстовцев і учасник революції 1906 р.
 А від нього богато довідаєшся і про

раніше ніж дійсно. В Росії, по жмені, що
по війні, буде революція.

... Бо я богато доси не розумію.
Чи не можна дістати якийсь світа
їх риси, "Боротьби" таї дізнаєть ся
або так, і, тою драгачем ся, який спосіб
рухань. В нас ніхто не має поняття про
існуюче такого органу.

Можете-би ви нам знати в який п'яту
спосіб порозуміти ся з Заїзювкою і Ва-
цовой, що до становища належить до усього
що діється ся. Приймають належить на нас
руки, подайте, можливо найбільше
свідків, подайте, склад Союзу, поїх-
сформуйте про, Боротьбу і склад в Не-
веї, а в вже тут буду розписувати
і розсилати в поле. Можете-би той рух
~~якийсь~~ (внес)
тепер викликати. Як нам галос, так
завантажити то най завантажить. Як ми
напишмо до вас, на виході нежна.

опартися, так бачилося їм відповіду
забаву, підписаву цілком розумно.

Кінчу і очікую з другого листа, що Ви
обіцяли, а в такому же напрямку.

21.V. 1915.

Случайно попався мені нині брудн
загадані Вами неспівні. І такні відразу
забраву сі до роботи і поперепишу дів
кождої "ромки". Ви дуже гарно і розважно
овітими цією справу, але та писало та-
ки дуже легко закурити. Тільки у мене
забавушило сі думок ізза того що
не знаю з чого зачати. Тільки одне вираж-
мо розумію: що є у нас, бачимо, багато
бачимо, чия у кого другого, вартостий,
але вони то мертвий капітал. Мені
касає заводило сі поговорити з посто-
лими Українцями і мені, касає здавалося,
що наше життя вже давно дозріло
в Росії і то не в літературі, або /.

мін сьмеліше і рішучіше, але мін мужиками.
 Вони тям, безсильні і від нас повинні
 іти акцій та ініціатива, підготовлю-
 вав матеріалу. А тимчасом наші наші
 не дозріли навіть до дрібної, до самої
 господарки. А до Вас був вислав лист
 з приводу вірша "Кармачського", "Сво-
 бодительські Росії" і ще декільких статей,
 але він вельми чужий і в мене його не
 вислав. Як ласно під рукою, то пере-
 читайте поспішки ротири вірші мої
 поезії. Зараз будуть з'являти в що не
 ходять. Тільки "Воскани" і світ цим
 буде нас кривдити і як шакали розри-
 вати, а ми ми будемо як жебрак
 обносити руки і багаті, кашити,
 а не жагати і зробити собі саааау
 справедливості. Нема що зрештою
 на сю тему писати, бо Ви аж надто
 добре ознайомлені цією справою. Ще одко-
 лені вчало на гадку: може маєте /-

кою законою в наших калюжих емі-
 граційних, прина. в Гмїнд; розуміти-
 ме які там відносини. бо я просив о інфор-
 мації звідтак і дістав їх, але вірте
 мені, що там правдиво некло. А можна
 було бодай о шкату, кимось поспра-
 ти ся, діблїю неку яку небузь, подбати
 про підтриманє духа відкитали, від-
 повідним ресфератами. що з нашого
 становища освітлювали би світові по-
 дії і богато нашого, бо там відзових
 вже місцеві всі можуть без рахунку
 в уїїколу, все овертвїюючи несправді-
 лі. Екви так війна випала для нас.
 лях, так всі ті, що були на еміграції
 вернуть духовним каміками і мирити
 муть апатію як заразу тим більше,
 що брешуть для неї — економїста нунсда і ри-
 ськи надумисий війська — вже готовий?
 Вони паралїзували муть в великій мірі
 акцію молодих сил. Еміграція торпить /

богато - то правда, але також правда,
що ційковита духовна і фізична безпеч-
ність мусить убивати. А прецінь
можна було і ще менш можна тут щось
зробити. Та досить вже про те, бо
і так не поможє ніко говорене.

[Товариш Білач, від якого я
був неабаріди, казав мені, що залізник
і Долюков не згодні досі, щоб стати
осередком нового угрупованя, бо і самі
між собою вони не згодні і в деякіх прогрі-
мих сь. Не хочу ужити тут вислову
дошкного товариша, бо не хотів сь
мені вірити, щоб так зме було і в
жду від Вас інформації] Також ще раз
дуже прошу скажіть що знаєте
про некевську "Горюхову". Можливо там
дало сь перевести те, про що в меморіа-
лі говоримь сь. Мені здаєть сь, що намо-
рієм зробить брахія і виклине наслід-
ки. Щоб собі пог намі кормачки.

не легковажили, то правдоподібно най-
 -далше до 3-4 тижнів можна буде вру-
 -чити їм меморіал від стрільців. Не
 знаю чи читали Ви в „Укр. Мисль“ про-
 -голошення команди за героїську боротьбу. Знаю
 мислять ся в нас, то і у Відні мислять
 ся мислити.

Старих комуністів не усунуто, але
 не можна на них впливати моральним
 примусом.

Рівночасно мусимо творити нову
 групу, молоді не тільки складає, але
 і розмахає, запалює, силою праці
 і воли. Справу з похвалюваним мислять
 взяти молоді в руки. Так само пошукати
 про добірність статей в усіх наших
 часописів. І пойді, як лише схочете,
 буде по ширі. Треба піднести все наше
 життя на певну ідейну висоту, а сего
 старі не зроблять. Якщо Ви так жаму
 у Відні 10-20 людей, з якими

покидає Ви працювати, то зі стріль-
цями в Купі можнаби дуже багато зро-
бити. Опісля ще напишу, а перер
здоровлю щиро і прощайте.

Мукачів, 22. мая.

~~Ваше поважене ім'я Товаришу.~~

Меморіал вже пішов
в поле. За кілька днів, оскільки позво-
лять час і робота, будуть стрільці
про все поінформовані.

Позволю собі звернути на одне ува-
гу: Ви пишете: нехай зрозуміють
(стрільці) щораз на місці ідентифікації
старих дами, свіжт, ринт і баску дзвук
з наших молодих. А всі надії на тих,
що в нас...

Тепер все-більше Ви написали,
до щирої з поваги.

Хотілося б Вам деусь закинути.
 Стрілець у нас, таких що будуть
 могли дати свою силу і працю до полі-
 тики, або скажіа рідше, до народної
 роботи, а як не аніме, то певно не
 більше як у Відні. Стрілець не вима-
 гатиме і не годить ся ждати аж на
 стрілецьку політ, бо кожен віши з при-
 роду нових конспіктивів треба відсуку-
 нти ad calendarum cessas, а за той час
 ще не одра стрілецька душа тіде у
 царство небесне. Треба, рік, що стріле-
 ці ще богаїно дадуть і богаїно зава-
 жуть як живі будуть, але вони вже
 тепер дають все, що дано можна.
 Воввазов супроти народа і супроти
 стрілецьків вишлага, щоб в сю хвилю,
 всі що поза фронтом, напружили
 до максимуму сили і працю, одні
 в політиці до війни і супроти пра-
 вильництва, держав дружи і Голлівів,

а дурні в вихованню і освітлюванню
 нашої еміграції і браків воєнних. Не
 так з мунотні як з простого ліхивства
 і погнос безхарактерності та цинкові-
 того браку речини і погноті і ігноті
 національної, сего не зроблено. Виши тут
 і старі і також молоді. Не мівайте сн,
 але мекі так здають сн, що і мелоріал
 і резолуції З. сн²3, се мавуть тільки
 робота яких 5-6 осіб, а 50 або 60%
 доіють сн як заради ушкої праці
 і каприжності. Так само неумитотні
 і ми, які думають, що нема тепо-
 річного варжентішого всвіні як студи
 фрахові, поза якими нічого для них не
 істает. А прецінь все варто купити,
 все посвятили хотби лиш для сего,
 щоб освітлювати дружтвіно з тисвату
 і крайніцв закордонних, розвинути
 Новзарв, історію, як нема то кадрю-
 кубати, брошурн, відчитн зі скіон-

мікоша, живе слово і бесіда, навизати
особисті записки. Це по війні дуже при-
дасить їй. Це можна зробити, сего ви-
магає розум і обов'язок і було би непро-
стимим гріхом не користатися з на-
годи. Не знаю як війна впаде, але
хірше мені, що які одного з попередн-
их бранців не можна буде: попитати осві-
домити, які живили слова, які книжкою.
А як буде кілька тисяч освіджених
свідків, то вони се діло поведуть
далше і поширять основу до даль-
шої праці.

Так само з еміграцією. Треба
попрацювати ліжкою, щоб ти горе
і нужду в акації вока свої дії коротка,
уміла вока уванати за кривду, запо-
діяну їй відвіжним ворогом, а радше
ворогам україню, щоб ти люди зрозу-
міли, що се жертва, терпіння за на-
родну справу, щоб ти потали, що

Крім хати, полі і родини в тім асо-
цій самі ру вісній, Крім Галичини, є
ще велика Україна і великий варіє-
т і великі, спільні інтереси. А про-
се в таку важку хвилю забуло не-
пор і багато істелівців та мно-
гочасних патріотів, у яких пера-
моланізоване не обмежується тільки
Галичини або Буковини, але доходить
виключно лише до їхньої особи і вони
по за особистими справами світа
божого не бачуть.

Саміранці потребують моральної
опіки, а брацї освіджень. Це по-
видно ся зробити.

Поварини Гіліват, який дав аскі
м. порідат, говорить, що зі стурілецьким
м. сам ніхто тепер жити не
суде. Останть ся одно: зберіть що
засить ся люди, постарайте ся,

7

щоби вальова рада утворила комітет,
 головою в справі, браців, якого головою
 державою бувоби подбали про з'яву на
 Брешури, Кашки, хасотисі і поїздки.
 і роботу лошади дати молодіж. Не
 писали, що є около во людей; най з того
 писався схоже правивати, то ботани
 хасити ся зробили. Якби „стари“ не
 хотіли, толи можна писати. Не віль-
 ні аби, як жовкіра, слова, толи
 іла. Відудайте над сина, не тільки
 брешури розура і холодами раху-
 ва, але щирим, сирим. Жовка, ду-
 не тільки звила для Украйни, жовка-
 ла, але все гаразд може бути. В наших
 серцях, руках і словах будучість
 істинна. Може коли по війні зійдемо
 ся до праці нової, з тою тихою, гар-
 ною свідомістю, що ми в нас, а ви
 там своє зробили.

Здоров'я щиро

~~Васильковський~~ ~~Трошарчук~~!

Reserve-Spital Munkacs, Altes Internat.

25. V. 1915.

У мене, є вже образ, богаи.

В головних зарисках, усього нашого емі-
граційного життя. ~~Всього нашого еміграційного життя.~~

~~Всього нашого еміграційного життя.~~
~~Всього нашого еміграційного життя.~~
~~Всього нашого еміграційного життя.~~
~~Всього нашого еміграційного життя.~~

Та не в тій головній річ, а от
в ріді: як рятати життя Ваши, так
здійснює ся, що ми, сирітські, самі не
знаємо, кого хочемо. Нездарув ся у нас пев-
ний запас сил, хотіли би ся десь їх при-
жити, а нікуди се ні/потуїмо, ні/до-
живе. Остаєть ся одно: крич і війна,
а позатим усього експанзія сил немо-
жлива. Воюй і не омидай ся, поки
одного за дружина вуй не спірне, а по

воїм „якось то буде.“ Виходить одго:
 стріляти постріли як ми як ревіла
 і новий метал настрілює бляка-
 ми. От хотіли з Волкова. Відстав
 від свого листа з проханням о дописі
 „Руха Хотіла“ про Стріляти, до лист
 писанні по лінійці. А з Вашого листа
 довідуюсь, що йде головне розходиться
 о описи битв і наших „подвигів“ як
 писав Тоберський — до і сему ми о се
 роздумує. Ми цікаві ми як през-
 лент ревілами для куні, позанима-
 ми для своїх. Без інтересу, без барнос-
 ти, без зрозуміла. Пайдує. Ми
 зуміємо знайти свої дороги. Ми
 зуміємо знайти лунність
 між собою а народом, до співпраці
 по військ разі ще не наріз, які на-
 біли не його репрезентації. Се ми
 його ревіла, а для нас ревіла за мало.

Зокрема що до Рогова. Як що у якого
лише газетярський, особисто видавничий
інтерес до нас, тобді забересть ся дуже
за ступницю як і сам на косяку.

Але ще може так же не буде. Бо
яко старанні ся вважати зносини
з Роговою і Заїзняка, Назарук
вже ли з рук так без акого не випустив.

Впаде ані на паху, що може
і вогдні може винести: То що ми за
силу, баки цим, на якім основі ми
платформу.

Може ласне слухають: Ми
відокремлені від життя і самі не знаємо,
що саме треба буде зробити, які
важкі завдань нас ждуть. Але знаємо,
що тих завдань і тої праці аж
надто буде, що ледви ки сил стане,
щоб з усім упорати ся. Ваша і За-
їзняка і Рогова рік дивити ся і ду-
ж.

!!
..

36

матиме цю потребу, а ми цю найваж-
ливішу справу оповідаємо. А безпосередно
по війні невеличкі хвилини не забави-
мося спати до напруженої праці,
яка нас чекає. Хотімо і доламати їх.
Від Вас усіх прошу, щоби Ви в ку-
тні з нами підготували до ви-
вісних спеціальностей, суцільної, експер-
тної і розпоряджальної злочинами си-
лами організації, бо в роки необхідного
наслідку війни нам грозить найбільш
погроз і дуже швидкий удар, якого
нам буде вижити. Ми маємо
погрожувати все можливе, бо безпечна
грозна і легше змусити тепер в нас
як потім жити під московсько-поль-
ським - кором'ячем рабства.

~~Ваше вірне і щиролюбиве
співчуття і співпраця
в боротьбі за нашу свободу~~

За учителя став аби історик
і візантійський, а за сфракка збрала
всїх, похиті обов'язку, характер
і шри вказує. Хотілося, щоб Ви
не уважали сего за високоняту сфразу.

А зрештою, ми сповідаємо своє, як
зробило все, що є в українській консти-
туції, а ті границі думи широкі,
ми не треба лати вольно і розуму ро-
бити. Очевидно не зробить сего ніхто
свідомо, ані не дасть, як ніхто зро-
битиме. Як кожда одиначка буде себе
відокремлювати і ставати в своїй
гордості в закінно-відношеній пози-
ції. Очевидно індивідуалізм думи
гарна і модерна річ, Українці славі
з того і по літературному осуду ми
найбільше модерна народна будова,
але з тими всіма під такою хвилю се
найбільше безхарактерність

і гуманістичність дозможу, супроти
ідеї національної, вищої посади вільної
індивідуальності, особистості і керу-
вання.

То війна і не розриває поваги гру-
пи стрілецьтва розходиться ось так:

Старі не тільки, що не зводили
ніщо, але ще нещодавно і тому негде
поволіне лусити, під управлінням кесни
і закидає встановлює лайдацтва
і одиарного мілітаризма, лусити
і ще раз лусити ранувати що
запрошене, відбудувати, що зру-
новане, промислити душі і галузі
атмосферу, викликати вже той раз
Австрії гної і творити, творити
і ще раз творити нове, європейське,
культурне і соціальне, вільне життя.
А якби сталося це, того кожного боїть
ся, то аби ми поздохали як пси ми

і.

на шибеницях чи по тюрмах, то му-
 симо до остатнього боронити загро-
 женою прапора самостійності і
окремістості!! цюди хочь кесць
 братувати і кривави протестом
 кинути ганьбу в лице світа цїлого
 і цю цивілізовану пошесті. Ми-
 мо залучити малоді сили і підготу-
 ми суцільну, міцну, акцію в найблиз-
 шій будучості.

Побре вчимо, якби зам'язав
 і Доацов і други були за нами; бо
 вони мають досвід і знає, а у нас
 хет нема. Але не хочемо, цюди хтось
 до нас знижав ся. Не хочемо бути ре-
 кламною і не хочемо, цюди хтось свій
 стосунк з нами убавжав за акти свої
 ласки. Господь з нами. "Ак ні", то
 осійде ся, будемо робити як знаємо,
 і хет доведеть ся нам блудити,

доли без досвіду, але своєю не кунемо.

Таке прикро те, що діється,
що і сказати не годен.

Вігна, дуже вігна Україна!
Здоровлю щиро

26/V 1915.

~~Ваше поштове листе~~ ~~Тане Професор!~~

То одержавши сего листа пишіть
до мене вже на нашу адресу: Вагон 2,
Łódźnia Witołowskiej, Feldpost 350, Łódź 1915
за кілька днів в нас.

Після цього листу від Васильова
і просьбою о інформації про Євгенівців,
дівч. укр. пресового "Грома в Берлін". Сего
після цього і, і щиро, брати в нас

з найбільшою охотою, бо в цей спосіб
 можна буде виправити мову, заграти
 в асоційній. Ми се самі зробимо, бо ми
 старі, почули про стрільців, писати
 для широкої європейської публіки? Най-
 вище повторювали варіанти з козацько-
 радянською забаркою про армію,
 куди, батьки, намагаючіся і такі інші
 діти. А козаків з воєнською при-
 дають се, до зверне його увагу на нову
 стрілку, а може і заставити близько
 до моєї стрілки пригледитися. Ви пи-
 сали в листі до мене, що повинен
 бути рух. ~~але це не так~~
~~але це не так~~ Воно не так, що, він,
 той рух вже є, що в початках лише,
 правда, і не зовсім скрісталізований,
 але се лише висхідний взаємний порозуміння
 і рух аслодих сид вже тепер. Той
 рух дозрів вже, він став ся вже сформатом,

ми ті стріляли поодинокі рази зму-
сило, а буде лютня, айца прова,
що одних перше, своєю силою і правдою,
а других заснаовити і заснаовити
розібавити критично свою і совість
і роботу.

Здорові були!

2/VI 1915.

~~Вископанний Товариш!~~

з Назарукон, а батива, він є
у Варшавці.

Посилаю Вам лист з папи, що мені
прислав Товариш. Фрагмент зріс
до 8 миль. з того 56 папи, а около
три мильки у Варшавці. На кондир

7.

лістів, припадає понад 25 тисяч зросту,
отже ще, є надія на значне подильшен.
Фред уміщує в своїх руках у Вігні.

Знові правдоподібно будуть
старанні сі навізати з заміжником
і дощового. Ми не знаємо, а тоді
не знаю, в якій самі оба ми собою сто-
сують.

Так само з вірностями добре було би
навізати; як завіти, то подаймо а-
дресу, а ми нічим не переадресу
біз покавку і перекутало, як вони
думають.

Щодо Сирієць: ходять чутки,
що оде нам Куріє, отже половила
всіх, але інші пишувати сі патру-
ліам в Італії. Можливо, що на чутках
скіають сі, але якби так мало ста-
ти сі, то можна би за се подякувати
ми наші, що не тільки не здобули.

голосу дівч. Нац. Радн і Ф. Упр., але і за-
трапили, що було.

Ви досі ми не інформували
і що в нас, є загальний погляд на наше
життя під сю хвилю, то се ми зав-
важили Вашим листам. Але Ви ні слова
не сказали, що Ви самі думаєте,
як Ви собі представляєте цю нашу
справу в будущім? Як у Вас дураки
і пидли? Правда, можете сказати, що
не знаємо, який вислід принесе нам ко-
нець війни. Але все таки у Вас мусять
бути якісь дураки про се, а Ви досі
нічого не сказали. Ваші дураки мають
знати, бути, більше правдоподібно
і слушно, бо Ви хочете довести
і навіть можете на все шідати, а не
так односторонно і суб'єктивно, як
се здаєм. А правда маєть ся. Зробити
гарне діло, як відповідь часом конче

на се питає товариша: ака Ваша
серйозна і цюра думка про фінанс і на-
ші думки іна півні і спрямляє з ним
зв'язані?

Здоровлю щиро

~~Високочованний Товаришу!~~ 11. VI. 1915.

Посилаю Вам привіт з півн., кінська -
мислинка кінськотрив біг Вашого
міста. Воно вже більше. Тут дуже
гарно. Напишіть, як ласкає, час,
відновіть на остатні миста, на півн,
адресу.

Здоровлю щиро

~~Високочованний Товаришу!~~ 14. VI. 1915.

... Адресуйте мене в поле, до а гавро
куча шпитал. Ваші листи дуже /

цікаві і читають їх всі сиринці. Ти-
шіть все про що писати вільно, а що не,
то потуйте на новосилиї час. Неодзі-
веною булаби приїїраа ками з ріжн-
ли документами, з докладним засто-
вання ріжних подій і випадків, та
пролахів в нашому життю, на які, буде
можна в своїй часі покликатися.

Набуті недалеким час, як ціла
еміграція, буде могла вертати в Галичи-
ну і всі наша робота перенесе ся на
власне місце. Слідить тільки за
нашими паками, аи пошлю закиду
септичестальності зі сторони пака
Годерського, будемо писати ся з ними
цілком без септичестальності. Тут в час
доволі жарко. До Вашого міста кілька
квадрантів ходу, влісах собі лежила ре-
зервою і відай поки сей лист дістанете,
дальше вперед підемо.

Здоровлю щиро

~~Високоповажний Гетьману!~~

238 117
6. VII. 1915.

Сидимо собі вдома з Борисом
всипав в буди і слухавмо, як косяки
втілюють на нас шрапнелі.

Всім і фрякам, вернули ввечері
до нашого товариства.

Нині на соборній українці Тетра
і Тавра, отже Ви поживіть ся під
якоюсь дамою, бо ми не знаємо.

Лисав до мене ввечері Ронцов
і ми мабуть порозуміємо ся зі собою.
Господи ідею зва миста, як відновить.

Вікучемо тут, повороту бра-
та Мирона і тих, що разом з ним
впалою попали ся.

Горосси розказують про Вас,
що Ви прилучите ся усього роси
тою у відрі. Тоду Ви не заховати
сми на не-війні коли їх буде багато.

сильнее твоя чина менер?

У Вігні буде менер правдо
перієні Вігні Вігнішк. Ек' буде
у Вас знеса, то порохоріть і з нас

А лакожець поздоровляло
нас оса з Сеина, одружани, змиз
в нашій кукурк і не вімає вемізми,
бо лотна одружати не маві.

~~Високотова дачи~~ ~~Моварини~~! 19. VII. 1915.

У нас менер притихас все. Ві
сили, одсороде війна.

Солонна снеса, пороху, руд, вкони
вагі в твобу, засохну змалю, щоді хомі
твора закрити са перед артилерійським
блантам, ларині, напати, трити, обізника
втака, — в такову мислі, твобу не

що небудь думати.

119
210

Теодоріс Ассис відіслав. Адобити рабам
сісти, сі в паші і тая уаер, вичко
досити скоре, бо їх убі ама' вичко
де іно пашамі під Галичю. Було
в шпиталі в Езупелі і звістала
перевозити його куриса "Коскалі" і по
дорозі уаер. Готували в Медурі.

Так загаломо нашім Вала, що
о скільки в змлі, було важче рибати,
задек природних пороків, то літять
капанайі, випадає рішуче більше жертв
в людях. Здається, що несега з нас впаде.

Галичяна правдоподібно ду-
же нездорово наша. Якби так вільно
було вертати, то варті щоби вклан
скорше вернула всі істоті "жизні", бо
наріз безнадійній, бездорожній терпять
дуже, богато. "Коскалі" чухать відай,
що трапляти злучити під негодами і на-

літні за собою дела, задержати небув
біг 50-12 літ, худобу, що вразилі сь.

А за ками в сій тьмї як ржуча ми
орбско-наукоє діло. Нею коду нав
чити наріз про його права, про візиско
решанє, про запаровові донагала і т.д.

А з Мележа то ойско правіко
ожило сь. Що пісало з нас у ухкає,
отже з сьмї передового сфранту в зау,
наєсї тїм, щоб і сьм урхути
з обзиром на і такє сьмало сь.

Не має думи у нас звітливка
і спудієвав, сирієцїє, та робив
ріжні записки та списуєв історію.
Що має, як Назарук, з того ріжні
що, що Назарук у Ваїнаєвї,
а Мележ в нїм

Може заєсї яку книжку
з сьмїєвої літератури, яку можна
знати в нїм, порадїте якє, що

важно собі спробувати. А спосте-
рів, що в нас не можна жити
це буть, богато що перед віком, чи
тато ся знайбійшим заявився,
менер кей"каве, за богато переживає
і за сивою. Ви знаєте добре те-
решну срімозосію і поїди, жоната
інаї порадиш. Великих, всесвітніх
ідей хочеть ся, а життя кей"каве.
Віршийте мені" на се поїдає, що
не офіційсько, по дружески.

Здоровлю щиро

Тут приходить слідуєть лист хронометру

~~Ваша поштова листівка була прийнята.~~

4. VIII. 1915.

Докизов прислав мені 3-число
"Боротьби". Прочитав її і знав,
але можна догадати, ся, а принци-
пальний Гандришівт проживав ся

в кожній статті

— 112
243

Скільки ж зрозумів, то відбулася
українським дають їм право в будве-
ленні інтернаціоналістичного представництва
до всіх революційної боротьби проти
імперіалізму та капіталізму. Сучасна
антиімперіалістична боротьба, що бореться
і обурює, але досить про них. Вони
не забавляють богами, бо не мають жи-
тєвого керу.

Але хочуть всі про одне. Що
і є європейська свобода? Чужин-
ність дає і дає, знаємо що і Америк-
ка, кимало приєднала, затишні сула-
лає бути дуже висока, але в цих
мислях, бода і нащо її уживають.
На ширині в в нашій, бо не треба,
на тих, що в ширині і дорі або
радиї такої ж, бо є кілька мислять,
коли відносимо загальної райо-
н.

цтво і найбільше заслужено, ре-
вально сприйнято. Чимби у нас нині
в бізнесі резонанція сприйнятка в тій
справі, в якій розгортаєся звинув,
а як що нас підкажуть, то ми
маємо ся апель до онієї сущності
коєї.

Вже сприйняв людина зорати
в убох цій: дик і вбавів і аа воя-
ний скарб сприйнятка, на якому спр-
ся акція в будучині. Але всі ці
бігани неа у них, що збірку як в ру-
ках мають. Як що нас зімрують
то ми винеслимо відповідні компенса-
ції, щоб на будуче ніхто не наду-
хивав і нас сприйнятів.

Ступи Назарук з пресовою ква-
нтією. Бувають дуже онітні дуску-
сії. Від Назарука і від него знаю,
як про нас думають в кадрі і між

політиками, не за дряхлого. Тим
 поваги відчувати, що є в нас
 анімус, росини, рослин і не
 знають, що з ними справляються.
 Це то губить їх на тих, що
 в нас є на передкордонних,
 непочинальних людей, а рачис
 дітний; Батьки народу! Ну жай!

Ну жай анімус, анімус.
 Асхоські і інші війська змисли
 і анімус, все що є в нас. Асхось
 офіцери, хвалити Бога, безкраю
 моря, все передержати, анімус
 сто коняків дістає, заки визхо
 дить всі прапори приже іноу
 гаразу.

Здорові оставайте!

~~Високопова хата~~ ~~Поварини~~

1. VIII. 1915.

Нашого листа гістав ё гавіи
ше вже, а не відписував, до тепер
у нас нічо цікавого нема. Сидимо
вже майже котичи тижді і леж
ах сина хвоста зберемо сё на ахо
зіло, асё вперёд пізнаю. Одкую
сердечно за камалюс, ё, сё і деңго
з того сьоді спроваджу. Перен
сую сё з Волгодона. Гавіи доси
істекзівро.

Здорові, були.

~~Високопова хата~~ ~~Поварини~~

24. VIII. 1915.

Одкую сердечно за писемні
книжки. Веселиво одкую за відві
дотрачтлужен хачка ібраїт. Ё
нікам не сподіва сё, що се така

шляху. Тепер у нас нова робота,
сидимо на кімні, помагаємо читати
і писати, а і писати ховіть непри-
нятно, як ось і я. А жовка на
шого брата Микола, з ним можна
дуже гарно працювати. Напи-
сано що про Відов, а в нас те
вільну хвилю.

Здорові всі. Завтра
листа пишу.

~~Відомості про...~~

Над Золотою Липою 24. VIII. 1915.

Як знаєте мене, в нас вже, є
підлога каменю - І. Косак. На
курті будуть заучені рази. Прі-
тні курті вже, своєю призначення
в нас, а в нас того заучується
на сиріцьке. Детально при-

армії отримавши і, хай-Ермені.
Україна мілітарно розростає ся
повали. Та мисли спрости. Не
нашину тепер того, що хотіло би
се, до певні принципів не дозволяють.

Але про наше загальне
почуття рятунку, які у нас тут
друзі і вояки

Так загально відгукується се
щось переможче в сій порі. Могуть
як виступила се наша земля,
то в сій хвили, сили людські
і наше закони Різдва прийде, пере-
стане казати запада. Інакше нові
рожать се і боїм се, щоб воно
не розлетіло се, щоб не забави нас
так, як вже зараз в мислях. Коли,
Богданів Володарський - вже в на-
ших руках, може по кількох тижнях
і тут фронт рушиться се, як Богданів

підняло, в синах серце України. Піді-
яже даєш їй людину, дозай-
мості. В році самостійної держави,
яке обкриває, обскує, закрі-
плює історично і духовно, але
політично незалежної, а така — як
вже свої поради по. журни са,
що єм у нас мало. Великий про-
цес народних утисків — се дра-
ма, а в їх же руках, основі на-ро-
дів просвіти. Не знаю чи було би
вони, сими перевагами, реформа-
цій, на 4-класові і з літньою
програмою науковою, почіна школи
торговельно-промислові, висші
курси освіти, школи військові, ор-
ганізації військових на взір захід-
но-європейський і все ине, що по-
трібно державі сучасній. А в нас
так мало людей, що згідні і сточи

думати і працювати, як про свого
державу і само українського на-
рмтї. Вже тепер варто було-би
підготувити програму і обсаду
військовх курсів про державо-наці-
ональну організацію народу, які сей-
час по закінченю курсу у військовх
вчителі, на військовх пунктах підхо-
дять. Потім дати курси у нас
само, а сам ще не вичув бугацького
і в історії не дуже являти. І сам
хочу повною мірою про держав-
ний устрій і про державну політику
і про нові реформи в українстві
і все того, що кождий з нас повинен
знати, визнати, давати об-
і борити ся та, спростати до сего.
Як хочеть ся собі, хочби не так як
держави, як хочеть ся власної землі
кріпачи і дати народу "Нова держава".

Здоровим цим

Ерослав Пастернак

До історичні часи Белзичини.

Найстарші ~~історичні~~ сліди людського жит-
тя на території Белзької землі *) сага-
ють ще тих дідів давніх часів, коли скін-
чилася була на наших землях піворова-
доба і згід сиповленої хоподної криги
показалися шитровицька, пісок та бажу-
ча глина. Було це яких 10.000 літ тому
назад.

Під легким теплого західного
вітру стало на свіжий глині прозедати
нове життя. Вона вкрилася скоро травом
й корчани, а той самий вітер висунув
пави піску та утворив з нього великі
пукваті, чопом до захору звернені надли.

*) Під цією назвою розуміємо сьогоднішній
Белзький судовий повіт.

На цих неродючих, тому й непродуктивних
лісах піскових садках поселенсь були з
Белзщині перші доісторичні люди - коровани,
які прийшли до Європи з північної Африки.
Їх єдині досі такі сліди найшов Степан Бела
у с. Голі біля Белза, на ~~піщаних~~ пі-
сковому полі „Щирець“. Сиділи вони певно
у якихось ~~бухтах~~ садах із гаузу та
прудити, прикритих від дощу звірячими
шкірами, не знали ще жадних металів,
тільки самі камені й дерев'яні вироби, не
вміли навіть ліпити горшків і були го-
ловні з ловецтва. Це пізнають із зрештових
кременних літілов, яких найпоширеніше
багато на ~~тій~~ полі „Щирець“ разом із іншими
кременними знаряддями так зв. тарденуазької
культури.

Цю культуру принесла зі собою у Белзчину північно-африканська чорношкіра людність, яка через Гібральтар та Іспанію дісталася була до західної Європи, а звідтам через Моравську Брам у на Шлеськ і далше вдовж Бисли ~~де~~ у доріччя Бугу. Та ~~у~~ околиці нинішнього Белза не були кінцевим етапом їхньої мандрівки, бо тарденуаську культуру стрічаємо також на волинському Поліссі і аж на північній Київщині в Остерському повіті.

Нарід цієї південної культури стрінув у нас очевидно несприятливі для себе обставини життя головню невідповідне підсоня, бо скоро мабуть вимер і не стрічаємо його слідів у наступній, молодшій кам'яній або неолітичній добі.

Тоді, приблизно на 5000 літ до Хр., бачимо у Белзчині вже друге населення, яке перейшло вже поволі від кочівного життя до більше осілого,

осілого, привязувалося до одного місця. Воно
 стало жити більшими куртами разом,
 даючи тим почин першим оселям - курто-
 рам, зачало займатися хліборобством, при-
 няти рогацію курбу та ліпити вже перші
 горшки з глини, що робили тюрілими фіяки.
 Це знають по гарних крем'яних серпах,
 що їх найшли у Цеблові, Лісках, Переборіві
 й Варазі, по найденнях з крем'яним зна-
 рядком црубних черепках глиняного посуду
 (гора) та по звірячих кістках - решатках
 їжі при ожкищах.

Холовіки займалися більше ловами,
 полюючи на звіринку вже дерев'яними списа-
 ми, на яких були насафлені великі крем'яні
 вістря (Вижикти, Добжув, Ліска, Мисів,
 Осатрів). Готовали крем'яними сосярами,
 у яких було вже гладке (шліфроване) лезо,
 щоб краще рубало (Добжув, Живитин, Ліска,
 Ліски, Осерів, Осатрів, Переборів, Сулинів,

Жлопятин, Чеблів). Що треба було, красти
крем'яними ножами (Гора, Чеблів), шкіри
собі на одязі приєпопоблювали крем'яни-
ми мкробачками (Гора), а дірки, щоб
зіштити їх разом, проверчували крем'яни-
ми сверликами та рильцями (Белз, Чеблів).

Останки селищ з цієї молодшої
кам'яної (неолітичної) доби є на пісковій
надні «Ширець» у с. Гора та на городищі
в Остерові.

Уробіть з того часу у Белзщині ще не
найшли, але з дальших околиць знаємо, що
щорі поховувати небіжчиків у скорченій
позичії, прикладаючи їм коліна до грудей,
а зігнені в ліктях руки до локтями до голо-
ви. До гробу давали їм горизини з їзоту,
крем'яне знаряддя, зінкам прикраси на
мишці, тощо. У цей спосіб проявилася
вже віра у позагробове життя.

Найважливішою проблемою в археології
є все питання етнічної приналежності
народу даної культури, оскільки дійшло у цьому
до певної правди є дуже важко, звичайно майже
неможливо. Тому й дуже трудно є означити,
який наріз вистворив неолітичну культуру
Белзщини. Оскільки тільки певне, що ця части-
на української землі входила тоді у склад
широкої території, зайнятої так зв. над-
бучанською культурою з прегарним кременем
знаряддям більших розмірів, яке виразно
вказує на переважно хліборобський спосіб
життя її народу. Сприймається це знаряддя у нас
від ~~Варматин~~ Підкарпаття по ~~південну~~ Волинь
і від Сачу мабуть аж по Дніпро, бо знають його
так на східному Поділлі, як і на Рибницяні.
З огляду на цей величезний простір, який ~~з~~

пешить)

257 7 ~~1~~ ~~1~~

~~Більшість~~ у межах слов'янської, а
з тими ж нашою правити, київський
архископ В. Данилевич мав надбужан-
ську культуру все за праслов'янську, що
дуже можливо стати відновити правді. Впро-
ти цього може й Телзгичу замешкувати
~~у~~ все у коханий добі праслов'ян,
прерки українського народу.

Під кінцем монорної кам'яної гроби,
в насі біли 2500-2000 до Хр. у майстерстві
~~каменного~~ каменного зварювання виконані сно-
від вершини діри ~~на~~ на монорницю і з
цього часу виконані у Белзі два такі
каменні монорниці, а у Горі Боловника та-
кого монорниці, мала Кремляна випокла-
та два пофунки.

Десь на початку П. тисячоліття
до Хр. прийшов до Галичини із північного
заходу варі, вкв мабуть індоєвропейського
походження, який приніс із собою міз-
ичні ~~каменні~~ галчарські вироби, прикра-
шувати відтисками шкурка та перед
випалом посудини. Сермиз його знаємо
досі дуже мало, тільки переважно монорни,
яких є багато по цій східній Гали-
чині. Одну з них розкопали свого часу

... .. 120
... .. 200
... .. 300
... .. 400
... .. 500
... .. 600
... .. 700
... .. 800
... .. 900
... .. 1000
... .. 1100
... .. 1200
... .. 1300
... .. 1400
... .. 1500
... .. 1600
... .. 1700
... .. 1800
... .. 1900
... .. 2000
... .. 2100
... .. 2200
... .. 2300
... .. 2400
... .. 2500
... .. 2600
... .. 2700
... .. 2800
... .. 2900
... .. 3000
... .. 3100
... .. 3200
... .. 3300
... .. 3400
... .. 3500
... .. 3600
... .. 3700
... .. 3800
... .. 3900
... .. 4000
... .. 4100
... .. 4200
... .. 4300
... .. 4400
... .. 4500
... .. 4600
... .. 4700
... .. 4800
... .. 4900
... .. 5000
... .. 5100
... .. 5200
... .. 5300
... .. 5400
... .. 5500
... .. 5600
... .. 5700
... .. 5800
... .. 5900
... .. 6000
... .. 6100
... .. 6200
... .. 6300
... .. 6400
... .. 6500
... .. 6600
... .. 6700
... .. 6800
... .. 6900
... .. 7000
... .. 7100
... .. 7200
... .. 7300
... .. 7400
... .. 7500
... .. 7600
... .. 7700
... .. 7800
... .. 7900
... .. 8000
... .. 8100
... .. 8200
... .. 8300
... .. 8400
... .. 8500
... .. 8600
... .. 8700
... .. 8800
... .. 8900
... .. 9000
... .. 9100
... .. 9200
... .. 9300
... .. 9400
... .. 9500
... .. 9600
... .. 9700
... .. 9800
... .. 9900
... .. 10000

в Остріві. Небізчик у ній був одри-
рво старечий, лежав на бачі, а біля
нього був кам'яний дикорізь, кресан-
ний кофак та кілька дрібних черепків із
журковим орнаментом.

Прийшло у нас сатира насі прий-
шов до нас з тої самої сторони другий
наріз, якого слід називаємо тепер
кордійського курляцького від її під-
ного походження. Пізнати її зразу по
характеристичних глиняних посуд-
ках, яких висота тільки має форму
широкої лінійки та є прикрашена
попід вінець насном коротких, пра-
вильних рибчиків.

На сліді релігії цього народу
знав а у Горі на ~~наз~~ полі. ^{літою 1935 р.} Ширець
Рокс займає простір завбільшки

одного морба і по всій ~~той~~ його поверх-
 хлі виорюються із піску черепки із
 характеристичним кордійським орна-
 ментом та різне дрібне крем'яне зна-
 ряддя. Порядку місці, на полі Насстї
 Пучь, найшли у глибині тб мейра
 навіть орто досить широке розширення,
~~а~~ а біля нього черепи із кількох
 таких „лійковатих пугарів“, як їх
 в науці називають.

Мабуть із досить пізнішого часу
 (1700-1400 до Кр.) викопав селянин

Теодор Малко на той самій пісковій
надрі глиняну посудину кулистий
форми, з двома вушками на шийці,
старанно вигладжену зверху та не
прикрашену заднім орнаментом. Біля
неї найшли черепи ще з 2-3 горщиків
та крем'яний ніжик. Хакірка відіслана
в цілості до Музею Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові.

З ще пізнішого часу (1400-1200
до Хр.) походить бронзова сокирка, що
її знайшли у Переборові. Має вона тв-
нічно-вінецьку форму, з чого виходить,
що все племі, понад 3000 літ тому, мала
Белзчина торговельні, очевидно лиш
посередні зв'язки з народами над Бал-
тійським Морем. Займе набуває все

місцевий, лужицький виробок є іншого
типу бронзова сокирка, що похо-
дить із кінця бронзової доби (1200-800
до Хр.) та найшлася у Остерові. Мас-
лова в'є дучку (турійку) на талоноріччя
та вушко біля неї, щоб краще держа-
лась приваза.

По бронзовій добі наступила за-
лізна і з її старшої частини (800-500
до Хр.) найшлося рівно кілька пам'яток
у Бельзіві.

І так з місцевої, так зв. лужицької
культури, яку деякі дослідники припи-
сують в'є ~~в~~ браслованам, найшлося
трих черепів з глиняних горщиків
у Городищі варафським. По даних, що
прийшли до нас зень біля 700-600 до Хр.
з Рибіщини та були там слов'янами,

з ~~Вісвізю~~, наймлаш у Белзі кі-
 стана частина кінської узди, а у
 Переводові калесу алогого оранжевого
 окунти у виді малої отласної го-
 ловки та грецька монета. Ця
 ретинка вказує на ~~посередні~~ торговель-
 ні зв'язки з історичної Белзичани із
 грецького колонією Ольбією над Чор-
 ним Морем при лимані Бога.

З околиці Белза походять один із
 давніших доназів рівночасної торгівлі
 з надбалтійськими германськими
 країнами. Це глиняний збаночок з висо-
 кою шиєю та довгим вухом, цілий гор-
 ний, лискутий, того типу, ~~як~~ у
 гробах старшої залізної доби у краях
 біля Балтійського моря. Він вказує
 певно на шлях, яким їздили герман-

свої купці яких 2500 літ тому вздовж Русан
і Бугу у Белзщині, а звідси через Кам'янецьку
і Брідицьку на Збруч і ніж даліше до Дністра.

Не знаємо ще з Белзщини виробів кель-
тійського типу, ~~які~~ з яких деякі були у нас
уживані в останніх століттях до Хр., але
вони дуже можливо ще найдуться, бо знає-
ть із сусідньої сокальської округи. Однак
вони самі не вказують ще на те, що у нас
були копії Кельти, прерки киїтських фран-
цузів, бо досі не найшовся ще ні один кель-
тійський гріб у Східній Галичині, а тіль-
ки є ваги доказом торговельних зносин
із сусідніми сучасними країнами та на-
шим Закарпаттям, які були торі під
кельтійським пануванням.

Ірмеський гроб, себто у перших чотирьох
століттях до Хр., коли-то наші землі

255 74,а

були під сильним культурним впливом
наддунайських римських провінцій, була
Белзщина разом із сусідньою Сокальщиною
перехоровою землею для вандалських (Гер-
манських) боєвих відділів, що йшли із півночі
вздовж Бугу на підбій урочайних східно-га-
лицьких ланів. У своєму поході на південь
задержалися, видно, ці найзручніші акиїсе
час у Белзщині, бо з цього часу відкрини у
Переводів цілі їх погребнища, де уривні кістяки
із спалених на костюрах небігників є по-
сипуваті у глиняні посудини, звані з чо-
го „копільницями“, а біля них лежить ще
вогнею перепалена зброя: залізні списи,
дотиріли, окуття дерев'яних щитів та перші
у нас остропи.

У Мехнівці найшли з цього часу кістя-
ний однорослий гробінь, зловлений із тріскою

частини, які злучені зі роботою брагзовими
постановками.

Очевидно вандальські боєвіки були
порі у беззмітні ліси верхового, обукантського,
вересового, під якої пачувалися лише місця
не населені, напевно вє слованське.

Завдяки різногалужисту, навізати
вандаль торговельні зносини з римськими
купцями, які доходили до нас гори Трупи
і Дністром та через Карпати. Доведен
цього є такі рибні римські монети - ден-
ари, що їх найшли у Гори, Кристаніополі
та Перегороді. Головний торговельний шлях
до нас йшов порі із західної римської військової
середньої колонії Ольбії вздовж Дністра
на північ і далі вздовж Нарайви на Звє-
нілорад - Неслухів у Побуре.

~~Будівництво~~

Зробив великої мандришки народів,
яка припадає часом на V-VI ст., не
маємо ще жадних пам'яток у Белзщині,
хоч ця земля була тоді певно заселена.
Вносимо це з того, що у сідуючій, кня-
зій добі без ^{збудованих частин} був вфе князів осідком, що
розбудовав серед надбужанської князівни
на незначній підвисшечній терену в обо-
ронному куті між водами Солоків та Ві-
шні. Великий місто, головна князя
твердина, була там, де нині передмістя
«Замошч», і хоч вона була кілька ра-
зів перебудовувана, то все ж там первісні
головні укріплення не змінили свого по-
ложення і їх збережені до сьогодні сні-
ди дають нам змогу відтворити план
міста у його первісному виді. Розглянемо

⌊ Заповний порівняльний твір
до нас йшов тоді із римської ~~колоні~~
~~ти~~ ~~завищої~~ римської війскою
грецької ~~колонії~~ ~~Свободи~~ ~~вздрв~~
Дністра на ~~північ~~ і ~~далше~~ ~~вздрв~~
Наравки на Звенигород - Несмун-
хів у Подузе.

⌋ Записано-волинської Літописи.
~~в часі~~ ~~виг~~ ~~1118~~

Глибе, як він представився за дослід-
даними в поземелю Л. Чарковського та
вислідами дослідів систематич-
них розкопів автора цих розкопів.

На твречно-західній периферії ки-
нтинського м. Белза розціплюється згадка
в р. Солокія на дві рамена, що замика-
ють роботою великий острів, ~~серед якого~~
~~Белза та волясь князівський замок.~~

Західна його частина — це багачисте насо-
вське, а на висше положеній східній
частині, де нині передмістя „Замок“,
стояв волясь князівський город. Первісно було
там йнакше: не було кинтинського твречно
рамени Солокії, і щойно задумавши по-
строїти там твречно, зробили штурхо
друге русло ріки. У цей спосіб повстав

облітаний з усіх сторін ворожо та озброєний непрохідними багнами остриб, дуже пригофий для оборони та переділений для більшої безпеки ще поперек ровом, якого сліди видніються ще досі.

Між цим ровом а* обома раменами Солов'її зробили дальші штучні укріплення, а саме обвели місце високим глиняним валом ^(і часом колоном) (і так повстало городище — цитадель, 300 метрів довга а 170 метрів широка овальна площа, що приликає своїм піднесенням довгим боком до нового русла ріки.)

(Тому що беріг цього русла є так сім метрів високий, не сипали вже з того боку валу. Один вал висипали ще поперек городища і ним переділили його на дві

частини: західно, де був власний сорог
 з княжим двором ^(оборонного ведею) та двірського церковного,
 і східно, так зв. підгородді, де жили всі
 двірська релігь, ремісники та де стоя-
 ли господарські княжі будинки.

Сьогодні князе городище майже зов-
 сім зрівняне, вали порозі ^{копувані}, а серед
 них орне поле латинської парохії та
 кількох белзьких міщан. Ні слідуєма,
 де стояла княжа палата, де оборонна
 вежа була останнім прибіжником в часі
 ворожого нападу та де у ~~дворі~~ придворній
 церкві почитали з Київів привезену
 ікону чудотворної Богородиці, що нею
 питаються нині кожен у Сенежахові.
 Рубіз її туди князь Володислав Опільсь-
 кий вве 555 літ тому, у ~~1235~~ 1282.р.

✓ верте.

І Доки Богі погорили і на їх місцях
товар пасити або бурі фудісові
своїм, по зводених мостах та дов-
жених кларках через болота ці сліду
єма, а кили, їхні дружина, бояри,
ліцари та селяни ратні спивать ві-
чаним сном на незвичних укинтах.

Та не пропала ще вся слава кни-
 жних предків нигітників белзьких митчан,
 не пропав дрицентау великий слід за
 столицею ~~Б.~~ Колитинького белзького
 князівства, що його території сягала
 далеко поза межі нигітнської белзьщини.
 Дорогі пам'яті ~~своєму~~ своїм світлим часів
~~вони~~ старанно зберігає річки землі
 у культурі своїй і тільки при роботах
 у полі, як краще байдужими плугами
 освячене ~~їх історичного~~ їх історичного традиційного
 місце, добувають не одне світло дрібні
 перешкоди із князівської посуди, старовинні
 хрестини із перших часів християн-
 ства у нас та інші дрібні предмети,
 що їх історичну вартість зразу вві-
 знав вправне око.

Одначе мало того, щоб тільки мовка-
лізувати вперці літописну вістку про город
Безд, столицю одного із галицько-волинсь-
ких князівств, щоб знайти тільки місце,
де була княжа твердиня. Нашим національ-
ним обов'язком, нашою повичністю європей-
ської історії є дослідити цю цінну на-
мистку у всіх її подробицях. ~~Відомо~~

Відтворити цілий її давній плин,
віднайти решатки княжих будівель, світських
і церковних, та укріплень, вивчити доклад-
но їхню архітектуру та дослідити велику
масу різних зрібних нахорів, які звичайно
подрібнюються на городищах, церквах та
селеннях княжої доби, і щайно все це взяти
разом дасть нам приблизно повний образ
вигляду, життєвості та культури княжої столиці.

Таким прослідкуванням укріплень
у землі пам'яток старовини займатимуться
археологія, одна із історичних наук,
і в цьому випадку вона мусить ~~бути~~
~~вжитися~~ взятися за діло, щоб вирятувати
від вічного забуття цілі пам'ятки наші,
щоб показати працьовитості нашої
вдбленим давньої величчї та дати цим почин
до відвірненнї прекрасної тисячолітньої істра-
диції.

Він, цей почин, величчя все від са-
мих родових представників беззлого црола-
дництва і розпочати ^{у 1935.р.)} ~~много~~ ~~систематич-~~
ні дослідж. за їхньою матеріальною підмо-
гою дали все цілі вислід, згоді із най-
старшими літописними згадками про Бел.

Перші розкопки почалися північно

на Копишівську князівську городницю, сб-по на
книжнім "Замочку".

Диві загальної орієнтації у веретвах
терену виконав а там переулім 50 метрів
довгий рів- сонду ~~у західному напрямі~~ від
південно-західного рога свогортинської цер-
ковної огорожі. ~~у західному напрямі~~ або з рог красногород-
ської огорожі. В тебі одні дві сонди сама ж
на цілій довжині а з ро кентарушської, твердого
"кентарушської", яку творить груда веретва ~~груда~~
твердого ілу враз із зеленуватим піском.

Але на самій поверхні терену
сирічастіх багато перені із кухонного
посуду князівської доби. Копали у сво ~~сво~~
подібно до того чим раз то більше, в сумі
із зворотними кістками (із князівської кухоні)
так кучма випадала на целу ли
Ця "культура веретва" є сво сво сво

два метри зруба, але ~~она~~ тому, що перен
 горюшка у цьому місці опарав у накрині
 до краю, а вона у відстані 25 метрів від
 сирогого богаїну сонди ~~і~~ аф три метри
 зруба, що свідчить про довгий час зами-
 нування горюшка та про інтенсивне, рясне
 везіння на волю.

Між ~~цього~~ пухляким деревом розта-
 шовані і великі глиняні плити 3-4 см
 зруба, з бруско-залізною або брусковим поли-
 вом з одного боку. Такими плитками,
 сироваруваними до нас може аф з Рибини,
 були по всіх українських землях киянські
 підлоги киянських церков та різні хрестині ве-
 шки зірми зварову по їхній кінці і то-
 му свідать вони на "Завогу" кийва-
 зніме про те, що там ~~була~~ ^{була} (колись
 у киянській домі ~~цього~~ церква, і то дуже

можливо) 275 25
Пурована, древо переманю віз виконавці
сонди. Є майже певне, що вона розпо-
сла на тій самій місці, де своєрідні пурро-
вана палинського каплиць, орнамент у 1911 р.
Копали там рови на ~~те~~ фундаменти цієї
каплиці, не звертаючи належної уваги на
виконувачі при цьому із землі речі і тому
линула добра нагода пошукати вогнища
за фундаментами київської святини.

У київській церкві ~~збудованій~~
із підлогою або в окремих криніях хва-
ли звичайно найвишуканіших осей, в першу
чергу київців, і їхні цінні рештки по-
кинуті, тепер чаші в у бязі, як що вказу-
ється відшукати рештки прихованої
церкви.

У одному місці сонди найтільки

побачити метра глибоко ретяжки якоїсь дерев'яної, силвої бурівлі, що була слявлена на стовпи, не на зруб. Це була нарізна частинка стілки у виді 20 см. круглого, круглого, зовсім спорохнівілого, стовпна, у який були з одного боку впущені два рівної спорохнівілі балки, лежали рівнобіжно один на другому. До цієї стілки примієнали підлога із дражок, своєрідні брели кілька мінімалістів чубих, зморена на ліборах, мабуть зубових.

Під підлогою було ще 30 см. сивої, мокраї глини, у ній трохи вуглисті та звиряніші вісточки з часу самих найперших початків горезнища, а під ними вже вершини черв'ячного, майже білого ілу.

На самій підлозі лежало трохи переливчастого посуду, якого вінця, все

~~La carlini nigra~~

Самого валу шогорні врізає не

вирно на поверхні літерну, але у сонді, яка
перетина його внаперек, вирно було зовсім
погорану ^{не з кінців чаків.} виразно літерно його частину.

Пона в цьому
місці біли 10 метрів широка а 175 см
висока. Глина, з якої вал насипаний,

не має фарної дротишки череві, зате досить
багато дрібного вугілля. Щоби цей кілока

метрів височини смачний насип краще
держався, ~~завісавали його~~ робили на біль-

них городищах не раз на місці наміченої
~~лінії~~ оборонної лінії ~~чи~~ довгий ряд кокор
рублених із сильних бальків, насипали у

них повсюди землі, ~~і~~ відтак обсадили
його ще зверху землею — і так повста-
вав вал, на якому ставили ще частю-
віл з отборами до стріляння. У белзі

Кругом валу був ріб, випавший
певно вогню з приліглого багна або
із Солокії, і на його дні, відслоненім
сондою, лежав кусень дубового кола,
може із часточкою.

Очевидно глиняний вал розсувався
всё потрохи під впливом атмосферичних
опарів та воєнних акцій і тому треба
було його від часу до часу наково підсилю-
вати. Виразний слід такої направи
~~валу~~ старого князю валу в пізніших,
старостинських часах видно тепер
у тій його частині, що перекрита по-
перек сондою. Це 15 см цуба веретва
якогось рудавища із кусів цегли та
перепаленої глини, на якій спочивав
знов 75 см цуба веретва теплої глини

словно перемішаної з кустами твардого
ілу, що вказує знов на різноманітне погли-
блення ~~рідких~~ оборотного зовнішнього рову.

В'їзд до князого городу був з пів-
нічно-східному куті городища і там був
певно зводжений міст через річку в долині.
У північній відстані поперечного валу
був знов в'їзд з підгороддя у власний
город і в цьому місці був другий зводжений
міст через річку від сторони підгороддя.
По нинішньому осталися ще досі старі підмурі
дубові налі, що їх найшли кілька де-
сятків літ тому під час земляних робіт
у цьому місці.

На питання, де було село княже
місто Бєлз, відповірають нам найкращі
черепки побитого глиняного посуду,

що їх порибує по степу на цьому терені.
Вони вказують на те, що його середина
займана місця нижнього міського
та частини його Любельського Передмі-
стя, і там стояла більшість белзьких
церков.

Третья частина белзького міста зай-
мала південний край огороїв Любель-
ського передмістя, званих нижні „Салаків-
щиною“, та тягнулась далше на захід
аф по громадське пасовище у Виставі;
а на схід йшла вузьким хребтом півден-
ного терену аф по нижній пар-
тий тартиак у Горі. Від цього місця оди-
ряд дрімів белзького белза йшов прямо на
„Логини“ з північного напрямі аф до
церкви у Горі, а другий тягнувся у про-

284 33

співному, пібуєнському сапромі краєн пів
"Загребеня" аф по Бруснівський цвинтар.

Деякі писані та друковані зфери
порають вісники про кількох старих
белзьких церков, яких вже дуже давно не
ма, а які своїми погайками саган
невно ще княжих часів.

У так про дрірвану церкву Богоро-
дичі була вже дуже нова.

Друга церква, св. Миколай, що була
штоту катедральної, стояла там, де
свогорті серед вісних глянців а за-
лізний хрест, а деє недалеко від, за ви-
ніжнім барохіальним городи, була церква св.
Вуха, називана також церквою св. Вили-
трія.

В оклиці нижнішого ринку, де свого

часу під час будови катедралі натрапили на старовинний цвинтар, стіною церкви св. Спаса.

Крім цього є ще сім'я чотирьох монастирів, що стоять в найближчій околиці міста на "вупинах" серед лісових сівожатей. Розрушення відбулися а містом відбуваються при помочі перекинутих через лісові деревах кладок. Ці монастирі: св. Трійці, св. Василя, св. Климента та св. Дмитрія, сагами своїм заложеним певно ще кайних часів та мали за завдання боронити город перед ворожим наступом, так як це було при. у князю Салмі.

На усіх цих монастирях також багато черепів із княжих

225 35

часів, а на першому з них (св. Трійці) най-
мов С. Бела навіть курки похивали
глибоких галеток, зокрема у найближчих
часах були викладані підлоги церков
та прикрашувати їхні зовнішні стіни.
Очевидно усіх їх треба дослідити, знайти
місце колишнього монастиря й церкви
та пошукати за цвинтарем, що мусів
бути біля кожного з них зокрема.

Такі досліджув. над белзотини кня-
зими монастирцями зачалися і на
першу чергу прийшла пар. «Климен-
щина», вивисшений острів серед дав-
нього болота ^{яких 300-400 метрів} на захід від «Замочку»,
на правому березі р. Солокії.

Сандра 25 метрів довга поперек най-
більшого вивисшеня «Клименщина» вивис-

зана, що ~~най~~ цей горбок найве на всю
висоту — це культивна веретва ~~най~~
книжної доби, при чому древні сніжні череп-
ки є типові для XI ст. Порочає пока-
залось несподівано, що ~~древні~~ сніжні
частини цього насипу є штучно зробле-
на в той спосіб, що на зовсім незна-
чимо сухіших підписанню серед погару
робили ~~у~~ перші футисні ~~у~~ Рим-
лянина у різних напрямках були під
недра високі платівки і вільні місця
біля них виповнювали землею, у
якій були вже черепки старого книж-
ного типу. Значить життєві Римлянина
була заселена дещо пізніше від самого
Безза, але все ще у старій книжній
доби, найпізніше під кінець XI ст.

Серед цієї культурної веретви
 найшлися в орковому місці понад 3 метри
 довга дубова півважка, покладена аф на
 твердому ілі, та кусок другої, підлофесної
 впоперек під орки її кінцею. Це мабуть
 останки давнього монастиря, килевого
 з дерева "на зруб", бо у цілому насипі не
 найшлися нічого, що вказувало би на по-
 буди фінок у цьому місці. Не було ні орков
 кам'яного катілоу з веретена, ~~а~~ як
 рівної які куски шкляни^{их} ~~кружеч~~^{их} ~~фра~~^{зв'язані}
 састів, які нахорються на кофнім величч^і
 кийфії добу, де з чоловіками забурть і фінок.

Зараз біля цього місця кілька разів у
 різних напрямках віркнло гричалефній
 до монастиря цвинтар, а на якому
 покмшо 34 небірнотів, похоронених

головами на захід. Деякі з них були
поховані у дерев'яних гробових, з яких
осталося тільки кілька тріщин порохом
та залізних грубих цвяхів кавальської
роботи. Перебігла глибина гробів викона-
ла ~~всього~~ всього пів метра, а в деяких
місцях навіть небіжчиків у гробі верстали.
Одні із них мали під головою пухляка ка-
мінь завбільшки з голову, як цього вима-
гав давніше похоронний церковний обряд.
У пізніших часах клали їх під голову цеглу,
але що у киянській добі у Галицькій цегли ще
не знали (у Києві вона вже була), а ~~вже~~
~~вже у той час~~ природні злочини, нашіх
у белзі які в його околиці нема, тому у
інших небіжчиків на Римській нічого
під головою не було.

Факти, що релігійні пітні розкопа-
ли на Римській найшліш писмен
слід за копаканн із XI-XIII ст., виму-
воби на те, що монастирська церква
св. Климента, якому було присвячено
на ураті уже мало ~~на~~ ураді, перема-
ла існувати ~~на~~ ^{набути} ~~на~~ уже від страшного та-
тарського пихолити у 1241.р. Однак
доки не буде перекопана броча частина
Римської, так дуже уже питання
останньої уже питання, пит більше,
що не питання уже фактні докази на у
те, що монастир справді погорів.

До питання церковних пам'яток без-
чини належить ~~на~~ уже питання
на урудний хрестик із сірого питання,
якого питання у Горі Білих церкві питання.

Це орна із найстаріших християнських пам'яток на території, про яку мова.

У тій самій церкві переховується оригін складеного празового хрестина - енкаліона із XIII-XIV ст., що містить власність якоїсь визначної особи.

У князій добі завідували при важливих актах на шнурочку такі особливі печатки, які є своєрідні оригоналим слідки порізнаних світських та духовних достойників, ~~що~~ що їх позатим з історії нераз зовсім не знаємо. Така орна цінна печатка найшла і на "Запорку" у Белзі. Зорної сторони на ній з свя-тим Теодор у ставрній поставі, із щитом та списом у руках, а біля нього по боках црцовий напис "ΑΓΙΟ ΦΕΔΡ" (= святий Федор), а з другої словянський напис

„ДАНЬСЛОВО“. Перед нами неспівна Даньслава, свізирного із хорайнеских доспелів князя чи боярина, а св. Іоанн ліс будин батарного церкви у його городі.

Ще до світової війни добули із бачка у драматі „Шовкни“ ^{Білий Бельза} дровний залізний вер, з обох сторін випелараний золотом. Ціка ле паківка кабуть ще із княжих часів, органі горі виратти, чи це зброю каторого із белзних князів чи бояр — чи радне загубив її під час згоди каторий із воросів. Порівний вер із золотом значно найкраще — вер качка, найкраще свого часу на княжому селенні Білий деревни у Горі. Тепер він у латинської каплиці на „Закарку“.

Тільки до се покищо сказати археоло- гія про сам княжий Белз, який залишити під під у 1240-р. Порівнях сказ хочо отрупи

є рідко пам'ятки, мабуть ще із киянських часів.

У так останки давніх валів, званіх нині „окопани“, є у Безеєві, Бурдичині, Жабчу й Лисках, а в Остріві на полі „Заклище“ стояв, казуть, замок турки облитий водою.

Сліди городищ киянської доби є у Баразі, Городищі, Інкаштині та Костяшині. Угорі ріки більшої безперки поселилися частино серед болота, на це вказує селище у Витківці та в першій чергу сам бєлз.

Давній Себечів стояв, казуть, давніше на полі „Свята Гора“, де була й церква, спалена підчас зграного татарського нападу.

У Гайчу на полі „Манастир“ стояв у

давнину справді монастир, а на полі "Шути-
ків" було копись лісисто. Тепер там вирощу-
ють старе череша та кукурудзи кривих і доло-
тих прикрас.

Туди приїжджає, доєднується катифа, а-
ла стісати у добузіві на відвасинському мі-
сті серед полів "Палі".

З підніжжя, вде похислих часів, коли
Бензон заволодів назавжди князі, а відтоді
став він воєводином ~~нічим~~ осіром (1465-
1772), наймощі у землі покищо багаті
пам'ятки. На "Замочку" їх зовсім мало. У ро-
вній веретвах згарищі вде сонці пока-
зав остишок аноїсь підлоги із квадрато-
вих сепариваних цеглиних плиток, а
кілька метрів далі частинна цвинтаря;
чотири ребірки поїх ребі, головою до
заходу.

Російський польський замок роз-
 ас набув між викопаною тесер сондро-ровом
 а гостиницею до Прусина. З цього місця
 добували белзські міцани давніше дуже багаті
 цегол, а 25 літ тому запався був там навіть
 кінь у підземний лок. Пробі розкоп посеред
 цього місця виявили покрити мур частину
 фундаменту, мурованого із цегол, між якими
 є й фолобковані з одного боку, типові для
 XVII ст. та для раного початку XVIII ст. По
 другій боці тесерішньої сонди має десь бути
 засипана замкова керниця, але її не
 вдалося ще відшукати.

У костелі на "Замочу" переходять
 Бразова польська германія XVII ст. із сіль-
 но затвердіним шлахетським гербом посре-
 дині. Багато родити цій пам'ятці білше

віну, випливав хтось на ній, сьогоріжніми
арабськими цифрами дату 1294, не зна-
ючи, що порі у нас літнього року впа-
дали ще не знали.

Місце, де сьогорі стоїть вузький п. Зареха,
та хата його хусіа Штанбера, називається
„Виканцею“ і ~~вирину~~ там був давніше воє-
відський вал. Розкопи вавшим ціка-
ву його конструкцію. А саме первісно,

~~Був там~~ ще за княжих часів, був там мабуть
 оборонний ртб, якого дно показалося аф у
 глибині трьох метрів під поверхнею нити-
 тьового терену. З часом виникли в ньому
 різниці скітання, серед якого найцільні-
 шим ~~якщо~~ грубі дубові балки та затеса-
 ні дубові коли, ~~якщо~~ може з давнього часисто-
 колу XV-XVI ст. На цьому ^(вербнучий) ~~якщо~~
 насип із XVII ст., а ще й на цьому, всього
 20 см. під поверхнею нити-тєвого перфр,
 покладені широкі полісії із соснових дощок
 на 15 см. грубих мібарах, і на тім покосіні
~~якщо~~ висипали Борознян вал, який
 25 літ тому був ще покар мбтора ме-
 тра високій та йшов в напрямі північ-
 нівден. Такий вал на покосіні не най-
 шався мабуть ще ніде у Галичині і тому
 є він цінним прикладом до історії ^(розвою)
 оборонної техніки у нас.

Крім описаних досі пам'яток

старовини, яких пошкодження та втрати
удалось вже прослідкувати, є ще по селах
у беззичці дуже багато могил невідомого
походження, прик. у Горі, Шабчу, Жуфелі,
Лісках, Махнівці, ~~и~~ Переборіві, Теремин-
слові, Русині, Себєрові й Цюбєлові. Всі вони
ще непросліджені, згадують свої черги, щоб
роз'яснити неюро там же ще місце з істо-
рії перших початків славної беззичкої
землі, яка у князій добі входила у склад
найстаршої у нас державної організації,
належала до відриних з літанням Червон-
ських Городів. Та про ті часи роскаже
вже історія.

Без

Урозна Мареккике Ралла.

299

- 1) Кароновок Кривички
- 2) Карови
- 3.) Велю: біз Рудавичува

Кароновок: Україні городи. — [дуже:]
Монограсія: пам'ятки на городів [міст]

І. том.

- а) Без: Белжчина; 8) Україні город Без.
- [б) ~~Без: Белжчина земля.~~

існують тепер аж на Поділля. В самому кінці лятену й потому в I римській добі, прибуває третя германська хвиля, вандали, що зайняли цілу Галичину й опинилися на Буковині й за Карпатами. Тут вони жили аж до часів готів. Можливо, що германською назвою є Буг^{9а}).

Відносно готів, яких сліди в постаті скелетових гробів находимо й у Галичині, то ми маємо про них уже точніші вказівки в історичних джерелах, але й вони далеко не задовольняють. Перші їх сліди, отже вловимо історично їх прабатьківщину, можемо на основі історичної готської традиції (записав її готський історик Йордан ок. 550 року) й археологічного матеріялу вказати в південній Швеції, в країні Götaland. Звідти вони ок. нар. Хр. перейшли на південний беріг Балтійського моря й поселилися на правім березі долини Висли над морем, де знає їх Тацит (писав при кінці I ст. по Хр.) й грецький учений з II ст. по Хр. Птолемей. Знаємо, що в кінці II ст. по Хр. вони вирушили звідти й перейшли аж над Чорне море, де проіснувала держава східних готів (остроготів або грейтунгів) аж до наїзду гунів, до 375 року. Цей найбільше культурний між германами наріз зазначився глибоко в житті й культурі словян. Особливо важний суспільно-політичний вплив готів на словян. Словянські мови перебрали з готської цілий ряд слів, що означають політичну владу й оружжя (цісар, князь, меч, шолом, броня, хоругви), культурних і господарських назв (шкло, хижа, хліб, хлів, сережка, мито й ін.). Але де це сталося? З огляду на те, що це слова загально-словянські, мусимо прийняти, що готи впливали на словян перед їх розселенням, отже на прабатьківщині. Чи це є наслідок готського підбою словян (їх частини, зокрема західної — дуже ймовірно), напевно не можемо сказати, хоч є на те поважні вказівки. Перше — це територіяльна близькість готів до словянської прабатьківщини (про неї буде мова зараз нижче); очевидно готи нераз робили на неї наїзди. Впрочім у III і IV ст. по Хр. бачимо виразні готські оселі дуже густо скуплені між Вислою й Одрою, отже на Помор'ї, в Велико-

^{9а}) Пор. Будиловичъ, Къ вопросу, стор. 25 і др.

польщі й на Шлеську, далі на галицькім Поділлі (між Дністром і Збручем особливо) й коло Києва¹⁰⁾, не числячи менше густих нахідок. Друге — це давніша вказівка Тацита, що слов'ян (їх називали тоді венедами) зачисляє до германських племен; оскільки не маємо тут просто помилки Тацита (це трудніше), то це вказівка на підбій слов'ян германами, отже — готами.

Але, як сказано, покищо на це ще не можна дати рішучої відповіді, а, врешті, воно безпосередно до минулого Белжчини не відноситься. Для нас важне друге питання: чи готи, переходячи з-над Балтійського Моря над Дніпро аж до Чорного моря, переходили через нашу околицю, чи задержалися були тут, чи ні? На жаль питання шляху готів від Балтійського до Чорного Моря не вирішене. Готська традиція, записана в Йордана, ніби натякає на перехід через Полісся, та недостача готських слідів ув археологічному матеріалі Полісся, Холмщини й Волині довела польського археолога до здогаду, що правдоподібно «шлях готської мандрівки в II ст. лежить відносно далеко на сході поза обсягом земель сьогоденної Польщі»¹¹⁾. Нам здається знову, що недостача слідів готів не може цього доказати. Шлях із-над Балтійського Моря над Чорне Море провадив через Побужжя (Холмщину), Галичину й дол. Подністров'я; туди йшли давніші германи, туди ж маємо сліди пізнішої германської мандрівки з III ст. — готської, або може гепідської. Оскільки б отже далі таки не знаходився тут готський матеріал II ст., то треба б позитивно доказати інший шлях мандрівки готів на південь.

Тай що могло б їх спинити по дорозі? Міркуючи по території, через яку в II ст. мали б іти готи, це могла б бути лише якась слов'янська держава чи союз держав, який був би настільки сильний, що не пустив би через свою територію германських мандрівників. Таким способом доходимо до питання про слов'янську прабатьківщину.

Археологія досі не могла певно означити слов'янського культурного типу, тож мусимо почати від історичних вказі-

¹⁰⁾ Гл. мапа в *Słow. staroż. słow., zesz. próbny*, на стор. 21.

¹¹⁾ Prof. Dr. J. Kostrzewski, *Zagadnienia t. zw. kultury gockiej*, стор. 15.

вок. Наш найдавніший літопис каже, що словянська прабатьківщина була над Дунаєм, де Угорщина й Болгарія, і щойно звідти розселилися слов'яни по світі. Але досліді над літописом виявили, що то не була записана традиція, але комбінація літописця. Ми маємо натомість старші традиції про словянське розселення. Письменник, якого датують 2 пол. IX ст. або поч. X ст., т. зв. Географ баварський, пише про одно зі словянських племен так: »Зерівани це така велика держава, що з неї вийшли всі словянські народи, і, як кажуть, звідти виводять свій початок«. Зерівани — це, очевидно, попсоване в чужій вимові »червяни«, мешканці Червена й околиці, де, як побачимо нижче, була своя сильна держава в IX-X ст. Ще давніший Анонім равенський зі VII ст. пише: »Просто на північ є батьківщина скитів, звідки вийшли словянські народи«. Згаданий уже Йордан, із половини VI ст., каже, що слов'яни це венеди, які згадуються в старинних письменників уже в I ст. по Хр., й тим самим дозволяє пересунути наші вістки про слов'ян і їх прабатьківщину до початків нашої ери. Тацит і Птолемей вважають західною границею венедів Вислу, на північ уміщують їх над Балтійським Морем (називають його »Венедським Заливом«), а згідно з даними Тацита на півдні мали б слов'яни в своїх військових нападах досягати до Карпат. Та це, очевидно, не значить, що словянська прабатьківщина досягала до Карпат — сюди лише доходили слов'яни в своїх військових походах. Отже південної границі, а так само східної й цілої північної старинні письменники не подають; зате цінні їх вказівки на північну територію словянської прабатьківщини.

Заки ще перейдемо до стислішого означення границь словянської прабатьківщини, зокрема південної, мусимо зазначити, що маємо ще старшу вістку про цю територію й її мешканців — з V ст. пер. Хр., у Геродота з Галікарнасу, що лишив по собі перший дуже точний (по його змозі) опис України (тоді званої Скитією). Згідно з його означенням, десть може на Поділлі (IV 17) починалася країна неврів, народу, як він підкреслює, не скитського, лише такого, що має скитські звичаї (IV 105). Це нарід, що живе на правім березі Дніпра

(IV 17); на південь досягає Дністра (IV 51). Про північну й західну границю неврів Геродот не вміє нічого сказати. Але й цього доволі, щоби ствердити, що неври живуть на праслов'янській території. Якщо так, то вони, очевидно, слов'яни. Крім територіального означення, маємо ще одну вказівку на слов'янскість неврів — а саме їх віру в вовкулаків, про що згадує Геродот (IV 105). Крім того й у мовознавстві признається слов'янскість неврів із огляду на річні назви Нур, Нурець, і корінь нур — чи нир — у слов'янських мовах. Усі дані вказують отже на слов'янскість неврів. Це найстарша вказівка на слов'янську прабатьківщину, а що тоді вона займала й Галичину по Дністер, то Белжчина входила в склад праслов'янської території.

Але ця територія не все була непорушною. Вже Геродот говорить, що неври мусли покинути свій край і перейти до краю будинів, бо на них напали з півночі гадюки (IV 105). Очевидно, що це не були гадюки, а якийсь ворожий натиск (якихось північних племен), що бажав захопити частину території. Так само з Галичини мусли пізніше слов'яни уступати перед натиском інших народів — спершу траків, потому кельтів. Не знаємо, як було і з західною границею. Оскільки теорія про слов'янскість т. зв. лужицької культури (ок. 1200 пер. Хр. і пізніше), що з часом посувалася зі заходу на схід і дійшла й до околиць Белза, покажеться правдивою, то тоді можна б посунути західні границі праслов'ян за Вислу аж до Лаби, а пізнішу зах. границю на Вислі можна б трактувати як скорчення праслов'янської території й із заходу, як це ми вже бачили з півдня, хоч, очевидно, не можна думати, щоби всі слов'яни покидали ті місцевості, де приходили якісь наїзники.

Коли звернемося до інших наук у справі слов'янської прабатьківщини, то вони погодяться з історичними й археологічними даними. Антропология підкреслює, що первісні слов'яни були ясноволосі й зі синіми очима — так їх змальовують старинні письменники, що з ними стрічалися. Це вказує на північну батьківщину слов'ян, на територію Волині. Від германів вчасно-історичні слов'яни різняться сильнішою процен-

тово домішкою ляпоноїдної (півн.-європейської) раси (сх. германи мають до 12.5%, слов'яни 20-25%), що вказує, що між слов'ян у сіру давнину всякло багато ляпоноїдної людности (Геродотові «гадюки»?). До тих самих висновків доходить і мовознавство. Донині назви рік у доріччю Прип'яти заховали найбільше слов'янський характер, чого не можна сказати ні про доріччя Дністра (Галичина), ні Висли, (хіба середньої й долішньої), ні нижнього Дніпра — хіба ще про середній Дніпро з допливами (радіше правобічними). З півночі поріччя Німана має переважно цілком литовський характер. Мовознавство отже дозволяє нам установити найбільше звужену слов'янську прабатьківщину — таку, де слов'яни сиділи постійно: це Волинь, Полісся й нин. північна Галичина, до Дніпра на схід, може аж до Висли на захід. Отже Белжчина виходила вже тоді окраїною, останнім виступом Слов'янщини, нараженням постійно на напади ворогів — із півдня й північного заходу, або заходу. Таке означення трохи змінюють досліді ботаніків над рости́нністю нашої території. Границя бука на сході не доходить до Полісся, але кінчиться в околиці Буга. Поза границі бука, як виходить із мовознавчих дослідів, праслов'яни не виходили. Далі слов'янськість назв на Поліссі можна пояснити й так, що там пізніше осіли слов'яни як перші взагалі мешканці — бо ж Полісся було дуже забагнене й ледви, чи там від прадавніх часів жив хтонебудь. Але й так Белжчина входила в склад слов'янської прабатьківщини як її окраїна — тут стикалися слов'яни з неслов'янами (траками, кельтами).

Правда, археологія й від себе дає нам слід певного слов'янського життя, навіть політичного — це городища численно розкинені по Галичині й Волині аж до Дніпра. Зокрема старинні південно-волинські городища, з яких деякі сягають часів неоліту. Вони можуть бути певними вказівками, що так Галичина, як і край на схід аж до Дніпра, а може й на схід від Дніпра, входив у склад слов'янської території ще перед великим слов'янським розселенням, що його спричинили м. ін. й готи. Вони втягали слов'ян у свої військові походи, а це помагало слов'янам рушити зі своєї перенаселеної прабатьківщини. Почалося розселення отже вже в II-III ст. по Хр.

Таким способом вертаємося до питання, поставленого вище — чи могла протиставитися готам якась словянська держава й не пустити їх через Волинь і Галичину на Чорне Море? Як виходило б із корчення словянської прабатьківщини, яке ми могли бачити вище, а також із можливості готського підбою, відповідь випаде радше заперечуючо. Слов'яни не спинили готського походу в II ст., як не спинили за сто літ нового — може гепідського, а може таки знову готського. Сліди готів, хоч слабі, маємо й у півн. Галичині й півд. Волині (нпр. у Неслухові, пов. Камінка Струм.). Пояснюється їх так, що це поворотна хвиля остроготів із-над Чорного Моря під напором гунів дійшла аж сюди. Але ж не іншою дорогою йшли готи й над Чорне Море. Правда, в готській традиції маємо пам'ять про боротьбу їх короля Вінітара зі слов'янськими антами, але це була побідна війна: Вінітар убив антського вождя й 70 старшин. Впрочім війна ця відноситься радше до IV ст., ніж до II чи й III ст.

З готським походом починається доба слов'янського розселення. Белжчина дістає остаточно мешканців тієї народности, що їх має й досі. З тією хвилиною починається слов'янська доба Белза й Белжчини. В попередні часи, як ми бачили, наша територія спокою не зазнала. Колись слов'янська, потому тракійська, кельтська, германська власність, жила неспокійним життям окраїни, де витворювалася своєрідна «козаччина». Тацит (Германія, розд. 46) розказує про слов'ян, що вони «цілу країну між фінами (Тацит уміщує їх коло Висли) й Певкинами (= Карпатами) переходять грабуючи», й це вказує на дружини слов'янських войовників, що їх таке життя «під трубами сповило й під шоломами вколисало». Такі пробоеві слов'янські дружини, очевидно, йшли в перших рядах розселення, торуючи йому дорогу. Тодішні белжани — радше мешканці нашої околиці, бо Белза ще не було — були саме такими «козаками». Де можна б сподіватися цього елемента, таких воєнних відділів! А вони були якраз тут, на південній Волині й у Галичині. Витворило їх життя, потреба, інстинкт самооборони.

ЛІТЕРАТУРА*)

Геродот із Галікарнасу, Опис Скітії (Мельпомена 1-142). Найстарший опис України з V. ст. пер. Хр. З грецької мови переклав і пояснив Теофіль Коструба. Вступ написав Олександр Домбровський. Львів, 1937.

М. Грушевський, Історія України-Руси, т. I. Київ, 1913.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego, t. I, Warszawa, 1880.

М. Baliński і Т. Lipiński, Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym. Wyd. 2. popr. i uzup. przez F. K. Martynowskiego. Т. III. Варшава, 1886.

А. С. Петрушевичъ, Белзъ. »Прикарпатская Русь. Приложение къ »Слову« XXV-лѣтняго изданія. Львовъ, 1885. ч. 3», стор. 23-24.

Я. Пастернак, Кельти в Галичині. »Життя і Знання«, р. IV (1931 ч. 7 (квітень)).

Його ж, Коротка археологія західно-українських земель. Львів, 1932.

J. Kostrzewski, Kultura lateńska (la Tène) na obszarze b. Królestwa Polskiego. »Przegląd Archeologiczny«, t. I, (1919), стор. 2-27.

Його ж, Jeszcze o kulturze lateńskiej b. Król. Polskiego, там само, III-IV (1920), стор. 114-122.

Richthofen, Zur Latènezeit in Osteuropa. »Mannus«, XV, (1923), стор. 291-298.

J. Rozen, Zabytki celtyckie na ziemiach polskich. »Spraw. Twa Nauk. w Warszawie«, wydz. II, t. XXV.

Z. Zakrzewski, O monetach celtyckich znajdujących w Polsce. »Przegl. Arch.« t. III, стор. 216-221.

Я. Пастернак, Княжий Звенигород в доісторичній та раннеісторичній добі. »Життя і Знання«, р. IV (1931), ч. 9 (червень).

М. Korduba, Die ostgermanischen Handelswege durch die Ukraine um die Mitte des ersten Jahrtausends vor Chr. Geb. »Światowit«, XV, стор. 179-191.

Prof. Dr. J. Kostrzewski, Zagadnienia t. zw. kultury gockiej na ziemiach dawnej Polski. Познань [1933].

Wł. Antoniewicz, Ślady kultury gockiej na ziemiach słowiańskich do najazdu Hunów. »Słownik Starożytności Słowiańskich, zeszyt próbny«. Варшава, 1934, стор. 19-40.

*) Цей список літератури не треба вважати ні за повний, ні за цілий уже мною використаний. Подаю це лише для умотивування думок, висловлених у тексті, й для введення в спец. дослід. За ласкаві вказівки на археологічну літературу щиро дякую Вп. П. Дир. Ярославові Пастернакові, — Т. К.

L. Niederle, Najdawniejsze siedziby Słowian. »Encyklopedia Polska P. Ak. Um., t. IV, cz. 2«. Kraków, 1912.

Р. Єндик, Антропологічні прикмети українського народу, Львів, 1934.

J. Czekanowski, Goci. Antropologja. »Słow. Star. Sł.«, стор. 17-19.

А. О. Будиловичъ, Къ вопросу о происхождении слова »Русь«. »Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія«, 1890, IV, стор. 25-29 (у протоколахъ з VIII. археологічного зїзду).

J. Czekanowski, Wstęp do historii Słowian. Perspektywy antropologiczne, etnograficzne, prehistoryczne i językoznawcze. »Lwowska Biblioteka Sławistyczna«, т. III. Львів, 1927.

II. СЛОВ'ЯНСЬКА БЕЛЖЧИНА

Волинське плем'я дуліби над Бугом. — Початки державної організації: городи Червен і Волинь. — Вістка Масудія про Волинську Державу. — Час існування цієї держави: VII-VIII ст. — Память про неї: єдність Волині й Галичини в XI ст. — Культура дулібів. — Державна організація.

Яким способом відбувалися зміни на праслов'янській території, які племена куди переходили, де задержувалися в своїй мандрівці й т. д., цього через недостачу джерел не можемо сказати. Щойно про час, коли слов'яни розселилися на своїй сьогоднішній території, себто про VI й пізніші століття, можемо дещо сказати, бо маємо то місцеву традицію, то вістки чужих письменників, що писали про слов'ян. З тих менше-більше часів маємо вістку і про плем'я, що мешкало в південній Волині, отже й у нинішній Белжчині. Це плем'я звалось дуліби й належало до праукраїнської групи племен.

Про волинських дулібів маємо вістку в нашій найдавнішій літописі: «Дуліби жили по Бугові, де тепер волиняни», пише літопис і в той спосіб нотує найстаршу традицію про мешканців південної Волині після слов'янського розселення. Кілька назв осель «Дуліби» вказує, що це вірна традиція й не може підлягати ніякому сумнівові (на Волині: Дуліби на півн.-сх. від Острога, Дуліби на Турії в Ковельщині, Дуліби й Дулібська Воля в Володимирщині. В Галичині: Дуліби в Бучацькій повіті, Дуліби над Стриєм і у Львівщині); маємо й особисті прізвища нпр. Андрій Дуліб у XVI ст.¹⁾ Оселі з назвою Дуліби без сумніву старинні — знаходимо їх уже в актах XIV ст.²⁾

¹⁾ Жерела до історії України-Руси, т. I. стор. 68.

²⁾ Пор. нпр. AGZ V nr. 15.

На жаль літописець точніше не означив поширення дулібських осель. Тут допоможуть нам висліди інших наук, передусім географії. Волинь складається з двох частин, південної, властивої Волині, й північної, т. зв. волинського Полісся. Південна Волинь (і нин. північна Галичина) має височинний характер (200-350 над поземом моря), хоч помітно нижча від сусідньої галицької височини (до 470 над поз. м.). Межею обох височин іде розділ між сточищем Дністра (власливою Галичиною) й сточищем Висли й Припяти (Волинь), що природно розділює обі території. На півночі ж межує з волинською височиною низинне волинське Полісся (100-200 над поз. м.), все рідше заселене, ніж півд. Волинь. Отже найправдоподібніше обмежити первісну дулібську територію до півд. Волині, з сьогоднішніми містами: Рівне, Луцьк, Володимир Вол., Грубешів, Холм, Сокаль, Белз, Буськ. На північ від них жили дреговичі, на південь галицьке плем'я, якого назва не збереглася в традиції, на схід деревляни, на захід мазовшани (мазури), вже з прапольської вітки слов'ян. До подібних висновків веде й сучасне мовознавство. Сокаль, Белз, Броди, Збараж, Горохів, Володимир Вол. і Грубешів лежать на території південно-волинського говору (що простягається далеко на півд. схід) і межує з галицьким говором майже цілком по географічній галицько-волинській границі, вказаній вище. Натомість Рівне, Луцьк і Холм лежать на території північно-українського говору, але з виразними слідами поширення туди півд.-волин. говору. Це вказує на експанзію півдня (дулібів) на північ (до країни дреговичів) — очевидно під натиском із півдня. Відносно східної границі, з деревлянами, то її дуже трудно встановити, бо в археології не можна помітити різної різниці між культурою зах. й серед. Волині (дулібів) і східної (деревлян), так само й у мові. Ці племена, очевидно, були тісно споріднені, а з культурного погляду теж були дуже близькі до себе. Маємо навіть вказівки на ширшу державну організацію під проводом дулібів, що обіймала не лише дулібську територію, але далеко ширшу.

На території дулібів скоро почався розклад родово-племінного устрою й перехід до організації вищого типу — город-

ського. В 981 році, як Володимир Вел. прилучив Побужжя до Києва, літопис не нотує покорення чи підбою племені, але городів: Перемишля, Червена й інших, не названих городів. Про назву дулібів, чи навіть бужан, як їх називано пізніше, не чуємо вже. Натомість під 1031 р., літописець називає цю менше-більше країну Червенськими Городами. Це знак, що стара племінна організація вже розложилася й її заступила городова. Разом із тим бачимо сліди поширення державно-політичного впливу отсих городів. Коли в кінці X й на поч. XI ст. Червен (про нього буде мова даліше) міг був надати назву цілій території, то видно він був зверхником тих міст. Не могло це бути пізніше, як у X ст., а може ще IX-ім. В попереднім розділі ми навели слова Географа баварського про зеріван, а його твір повстав у 2. пол. IX., або й на поч. X ст. Сказано там, що червяни мають велике королівство (радше — державу) і що звідти вийшли всі слов'яни. Не може бути сумніву, що тут мова про червян. З одного боку созвучність імені зерівани з червянами, далі назва Червенські Города якраз на території Праслов'янщини, і врешті вказівка на прабатьківщину слов'ян у краю зеріван — усувають усякий сумнів щодо того, що зерівани й червяни є те саме.

Йшло б лише про означення, де лежав старинний Червен. Виступає він не лише в 981 р., але й пізніше, і саме завдяки пізнішим згадкам можемо означити його положення. 1099 року Давид Ігорович виходить з Володимира Вол., щоби дістатися до Польщі й по дорозі вступає до Червена³⁾; 1121 р. поляки приходять воювати до Червена (I 45); він був недалеко Володимира Вол., коли з-під Володимира можна було до нього скоро приїхати (I 74); 1163 р. поляки воюють коло Червена (I 78); з Червена добре порозуміватися з Галичем (I 81); лежить він недалеко Белза, бо разом терплять у війні околиці Белза й Червена (I 114); так само й пізніше Белз і Червен згадані як недалекі городи (II 5); як одна посілість виступає Белз, Червен і Холм у руках Юрія Львовича (II 102); врешті

³⁾ Пор. мій переклад Галицько-вол. літ., ч. I, стор. 39; далі цитую в тексті — римська цифра означає частину, арабська сторінку.

ще раз, уже під кінець XIII ст., знову виступає Червен у то-варистві Белза (II 115). Так само Землі Белзька і Червенська виступають у сусідстві в 1223 р. (I 118). З наведених літописних даних бачимо, що Червен лежав недалеко Белза й польської границі, на шляху з Володимира Вол. до Польщі, не дуже далеко від Володимира, і мав добре полічення з Галичем. Це був, отже, вузловий город, із якого на всі боки розходилися дороги: до Польщі, Галича, Києва (через Володимира Вол.), а певно через Любачів і до Перемишля. Донині цей город під своєю назвою не зберігся, але на території, вказаній літописними вістками, находимо село Чермно в грубешівському повіті. Вістки про село Чермно маємо вже з кінця XV ст.; тоді воно в руках власників-мазурів. Лежало в белзькому воевідстві⁴). Село лежить над потоком, що впадає до Гучви, й має назву Грабарівського Рова. На полях Чермна лежить велике городище, де часто виорювано цеглу. Одно поле називається Червенець (здрібніла форма назви Червен!). Згідно з переказом місцевих мешканців Чермно було колись обширніше⁵). Це все не лишає ніякого сумніву, що теперішнє с. Чермно — це прастарий город Червен. Як бачимо, лежить він на первісній території дулібів.

Згаданий Географ баварський подає нам і дату високого розцвіту Червена: це 2. пол. IX століття або поч. X. Сильно вдержана від того часу аж до 1030-их рр. назва «Червенські Городи» свідчить, що добре тямили ще стару політичну могутність, яка може щойно коло 980 р. була захиталася. «Червенські Городи», очевидно, обіймали стару дулібську область, до них належав певно й Белз, Бужеськ, і мабуть інші ще. На жаль бракує даних про поширення їх на північ поза середній Буг і на схід. Натомість недалеко на півн.-сході стрічаємо другий прастарий центр дулібів — Волинь, що надав назву ще ширшій території, як Червен.

На жаль про цей город знаємо дуже мало з літопису. З літописного оповідання про битву над Бугом 1018 р. (I 25) ба-

⁴) AGZ XIX, ч. 2303 й 2443.

⁵) Барсовъ, Очерки ист. геогр., стор. 277-278, прим. 172.

чимо лише, що Волинь лежав коло Буга. Точніше означає його положення Длугош. Він каже, що устя Гучви є в с. Городок, «де колись був замок Волинь, від котрого ціла земля названа була Волинською, а тепер зоветься Холмською й Луцькою»⁶). «Городище Волинское» по лівій стороні Буга, коло с. Городецького (очевидно Городок Длугоша) вказує опис границь з 1546 р.⁷). Таким способом можемо напевно умістити Волинь у вилах Гучви й Буга. Лежить він, як бачимо, на північний схід від Червена й надав назву цілому краю — Волинь.

З тією назвою краю стрічаємося вже в XI-XII століттях. Під 1077 р. пише наш найдавніший літопис, що «Всеволод вийшов проти брата Ізясдава на Волинь і помирилися», хоч тут можна ще думати й про город. Але у вступній частині літопису, писаній на початку XII ст., маємо вже назву «волиняни» для мешканців краю: «Дуліби жили по Бугові, де тепер волиняни»; «бужани, бо сидять по Бугові, опісля ж волиняни». Так і в пізніші часи: під 1174 р. пише літопис, що «прийшов Ярослав луцький на Ростиславовичів із цілою Волинською Землею». В оповіданні про битву над Калкою 1223 р. сказано, що йшли через Дніпро «галичани й волинці, кожен зі своїми князями». Маємо в усіх поданих місцях тісніше, сьогоденнє значення Волині. Але пізніше, в XIV столітті, «Волинською Землею» називається ціла Галицько-Волинська Держава. Таке ж ширше значення має назва «волинські князі» в протиставленні до задніпрянських, себто лівобережних уже й у XIII ст. — між «волинськими» князями названий і Лев галицький (II 90)! Цього не можна інакше пояснити, як лише тим, що колись влада Волиня розтягалася на Волинь і Галичину. І справді маємо на це доказ ув оповіданні арабського географа Масудія, що писав в 940-их роках. Ось що він розповідає в одному місці свого твору «Золоті Луки»:

«(Слов'яни) творять багато націй. Між ними є одна, котра

⁶) «Item Huczew, cuius fons in silvis villae Podhorcze, ostia in villa Grodek, ubi olim antiquitus castrum Wolhin, a quo universa terra Wolinska appellabatur, quae nunc Chelmensis et Luczensis nominatur» (Opera X 22).

⁷) М. Грушевський, Історія, т. II, стор. 375.

здавна від початків часу мала владу, а її володар називався Маджак. Ця нація називається валінана й цій нації здавна звикли підчинятися прочі словянські племена, бо серед них була влада й інші їх володарі повинувалися їй...»

»Ми вже розказували про історію володаря, котрому в давні часи підчинялися їх володарі, себто про Маджака, володаря валінана. Цей нарід є між слов'янами найчистішої крові, між їх націями цінять його високо й він може покликатися між ними на старі заслуги. Але потому настала незгода між їх націями, їх організація розсипалася й їх нації получилися (поєдино) разом, кожна нація вибрала собі володаря над собою»⁹⁾.

Поминувши саму назву «валінана» (себто: волиняни), маємо й інші вказівки, що мова справді про Волинь. Нарід «валінана» найчистішої крові між слов'янами, що вказує на корінну частину словянської прабатьківщини. Такою є якраз Волинь, як ми бачимо вище. Трохи трудніше устійнити час панування Волиня. Масуді написав свій твір в 943/4 р., але подав вістки нераз із 930-их років (нпр. про чехів), або й давніші. Він говорить про волинян як про сучасників, що мали ще самостійну державу (Червенські Города), але їх широке панування належить до давно минулих часів. »Від початків часу«, каже Масуді — й це, очевидно, відноситься ще до часів словянської героїчної доби, часів розселення — VI-VII, може й VIII століть. Ми справді маємо мовби натяки на це. З одного боку город Волинь лежить на території північного діалекту й це вказувало б уже на поширення дулібів на північ. З другого боку в найстаршій літописі маємо цікаві вказівки на аварське панування над дулібами в VI-VII ст. Якщо ми уявляли б собі, що дуліби жили лише над Бугом, то туди ніколи авари не доходили — ані історія, ані археологія не могли їх дотепер тут вказати. Виходить, що авари стрінулися з дулібами десь на півдні, на Поділлі, або й ще далі на пів-

⁹⁾ Подаємо переклад із книги визначного орієнталіста Маркварта, Osteur. Streifzüge, стор. 96 і дд., де подано оригінал арабський і німецький переклад.

день, між Дністром й Дніпром, де в аварських часах (VI ст. й далі) бачимо антів, уже певно праукраїнські племена, а пізніше уличів і тиверців. Масуді каже, що волиняни могли вказати на якісь свої заслуги — можливо, що вони обіднали були словянські племена до боротьби з аварами, а як перейшла небезпека, цей союз розпався. На всякий випадок ніхто його не завоював — Масуді виразно пише, що спричинила розпадення союзу незгода між слов'янами, а не якийсь ворог.

Але пам'ять про Волинську Державу, про її заслуги, лишилася. Це була перша Українська Держава, з центром на західних землях, що досягла великої сили. Самостійність у тісніших межах заховала вона й пізніше. В склад її, очевидно, входила й Галичина. Тут також бачимо дуже вчасний упадок родово-племінного устрою й розвій городів: Перемишль виступає вже 981 р., в XI ст. знаємо вже Звенигород, Теребовлю й Галич. Літописна традиція не донесла нам навіть імені галицького племені, чи племен. На тісніший і давний зв'язок Галичини з Волинню під гегемонією Волині вказує факт, що так Володимир Великий, як і Ярослав Мудрий надавали Волинь й Галичину як один уділ синам-князям, а столицею був Володимир Вол., заснований Володимиром Вел. недалеко Волиня, прастарого центру. Так нпр. кн. Всеволод Володимирович дістав від батька Володимир (I 24); про Перемишль нема згадки, хоч він належав до Київської Держави; це знак, що він входив у Волинську Землю. Лише володимирський уділ бачимо й у 1050-их роках (I 26), хоч Галичина й тоді належала до нас. Особливо цікаве місце під роком 1078: «Всеволод сів у Києві на столі батька свого і брата свого, прийнявши всю волость руську; сина свого Володимира посадив у Чернигові, а Ярополка в Володимирі, додавши йому Турів» (I 27). Про Галичину нема згадки як про окрему волость, так як про Турів, але що Галичина — волості перемиська (зі Звенигородом) і теребовельська (з Галичем) належали до Володимира Вол., вказують пізніші слова Святополка, брата Ярополкового про Галичину, що «це волость мого батька й брата» (I 39). Щойно в 1080-их роках, як тут засіли енергічні Ростиславовичі, Галичина відокремлю-

ється від Волині. Очевидно злука Галичини й Волині в одну волость у X-XI ст., відновлена пізніше хвилю за Романа Вел., а потому за ост. князів XIV ст., мала свою давню традицію. Белз стояв менше-більше на межі обох волостей, а належав засадничо до Волині (в тіснішій значенні).

Щоби могли вдержувати владу над таким великим простором, дуліби мусіли відзначатися порівнююче вищою культурою. Передусім це був нарід хліборобський, осілий, хоч і не позбавлений войовничих прикмет. Свідчить про це вже сама назва. Лише в однім дальматинській мові заховалося первісне значення слова «дуліба»: там воно означає управління в противенстві до неуправленої⁹⁾. Таким способом назва «дуліби» значить стільки, що хлібороби. Свою протилежність мали дуліби в західних сусідах, яких називали ляхами. Назва «ляхи» походить від сл. ленда, ляда, й означає порослу лісом країну, випалювану під управу. Отже в назвах дуліби-ляхи маємо цілком зрозумілу паралелю: вище культурних дулібів і нижче культурних ляхів. Також назва «мазури» вказує на людей, що виробляють мазь, дегодь по своїх лісах. Очевидно до хліборобства дуліби не обмежилися. Ми знаємо, що вони зносяться зі сходом, де тоді процвітала висока византійська й перська культура. На зносини з Византією вказує срібний скарб із VI століття, знайдений у Крилосі к. Галича, а на зносини з Персією — також срібний скарб перського походження з доби Сассанідів (V ст.), знайдений у селі Хонякові на Волині. Значить на дулібську територію вже від VI ст. ділали східні культурні впливи. На жаль ближче нічого про це не можемо сказати.

Відносно устрою першої нашої держави можемо лишє небагато знати. Вона була вже вищою формою суспільного розвитку, як первісний родовий. Рід — це родинно-господарський зв'язок групи людей, споріднених по батькові, рідше з домішкою чужородців. Вони провадять спільне господарство під проводом родового старшини «старця», що є рівночасно й на-

⁹⁾ Подав цю дуже важну вістку др. Л. Цегельський, Русь-Україна і Московщина-Россія. Відень. 1916, стор. 18 у примітці.

чальником роду — релігійним і політичним його представником і зверхником. Родові старшини (при участі віча) управляли племям. Але в розселенні родовий устрій ослабає, а вибиваються ватажки — не конче з-поміж «старців». Ще більше ослабають родові звязки тоді, коли слов'яни осіли й над спорідненням зачало брати гору сусідство. Слов'яни будують гори; ними також управляють початково старці, як це бачимо в 983 р. в Києві, чи в 997 р. в Білгороді, але з часом якийсь город вибивається, стає городом у столичнім розумінні, а інші города «пригородами». Город-столиця видає розпорядки, а «пригорода» (по-теперішньому: провінція) слухають. Город із пригородами становить «волость», політичну цілість, що в більшій або меншій мірі покривається зі старим племям. Звільна забувається племінна назва (в нас дуліби, чи бужани), а повстає нова назва від города-столиці (в нас Волинь, волиняни, або Червенські Города, червяни). Чим вища де культура, тим скорше розкладається родова й племінна організація, а заступає її городська. Серед праукраїнських племен найскорше щезає племінна назва в Галичині, де її не можемо цілком уже вказати, далі на Волині, а дуже скоро в уличів і тиверців (між Дніпром і Прутом до Чорного Моря), хоч у цих останніх у великій мірі ділав натиск кочовиків. Сусідні з дулібами-бужанами праукраїнські племена: деревляни й дреговичі, особливо ці останні, довше задержали племінний устрій і племінну назву. Подібно сусідні прапольські племена мазурів і вислян довго задержалися на родово-племінній ступені культури. Отже дуліби найшвидше розвинулися культурно й політично. І справді тут маємо найбільші скуплення городів: на Волині поперх 350, у Галичині понад 300, отже більше ніж на Поділлі й у Чернігівщині.

Але найбільше таки причинявся до піднесення значення якогось города осідок у ньому князя й дружини. Грецькі письменники пишуть про східних, а латинські (західно-європейські, головню германські) про західних слов'ян, що вони мають багато володарів. Називають їх *duces* (= вожди, князів також так називають), або *reges* (= королі). Це не є лише ватажки випадкових ватаг, але таки справжні володарі, князі,

хоч не раз панують на малім клаптику краю. Називалися вони то вождями, то князями, то воеводами. В той або інший спосіб володар вибивався з-поміж інших і тоді його осідок ставав столичним городом. В VII-VIII. століттях бачимо вже й на заході й на сході Словянщини держави, що над ними панують князі. Одною з таких держав була й волинська. Як подає Масуді, її створив Маджак (трудно вгадати, яке ім'я так зіпсував арабський географ: Музок, Мезамир, чи яке інше), отже він сам створив цю державу. Правдоподібно його рід панував довше, коли Волинь, столиця держави, міг надати назву цілому краєві. Але з часом, у наслідок незгод, держава розпалася й пізніше бачимо вже лише на первісній, дулібській землі меншу державу — Червенські Города, що проіснували аж до X. століття.

ЛІТЕРАТУРА

- Akta grodzkie i ziemskie, т. XIX. Львів, 1906 (в скороченні: AGZ).
 Галицько-волинський літопис. Переклав і пояснив Теофіль Коструба. Частина перша. Львів, 1936. Частина друга. Львів, 1936.
 Н. П. Барсовъ, Очерки русской исторической географии. География Начальной (Несторовой) Лѣтописи. Варшава, 1885.
 М. Грушевський, Історія України-Руси, т. II. Львів, 1905.
 J. Marquart, Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge. Ляпці, 1903.
 М. Грушевський, Початки громадянства (генетична соціологія), Відень, 1921.
 K. Kadlec, O zawiązkach państw u ludów słowiańskich. »Encykl. Pol.«, я. в.
 O. Balzer, Uwagi o kształtach państw pierwotnej Słowiańszczyzny zachodniej. »Księga pam. ku czci Wł. Abrahama«, т. I. Варшава, 1930. стор. 1-27.
 його ж, O kształtach państw pierwotnej Słowiańszczyzny Zachodniej. »Pisma pośmiertne«, т. III. Львів, 1937.
 В. Розов, Boz rex Antorum. »Byzantinoslavica«, т. I, 1929.
 А. Річинський, Старий город Волинь. »Наша Батьківщина«, 1938, II.

III. БЕЛЗ І БЕЛЗЬКЕ КНЯЗІВСТВО ВІД 981-1462 РР.

1. За українських князів (981-1340)

Початки Белза. — Топографія города в княжі часи. — Діяльність князя Ярослава Мудрого й панування його наслідників на Волині. — Відділення Галичини. — Мономаховичі на Волині. — Перші белзькі князі: Всеволод і Олександр. — Белз у руках Романовичів. — Палятинат белзький. — Катастрофа 1340. року.

Коли засновано княжий город Белз — цього напевно не знаємо. На основі різних вказівок можемо догадуватися, що він повстав уже в словянських часах і дуже правдоподібно, що він був одним із Червенських Городів, що їх прилучив Володимир Великий до Київської Держави в 981 році. Український найдавніший літопис, названий «Повість временних літ» (або Літопис Нестора) пише під 981 роком таке: «Володимир пішов походом на ляхів і зайняв їх города: Перемишль, Червен і інші города, що є й дотепер під Руссю». Ляхами називали старі українці поляків, отже виходить, що тоді Червен, а очевидно й Белз, належали до поляків. Червен, як ми бачили вище, лежав недалеко Польщі, й часто на нього нападали поляки; до того лежав він при старім торговельнім шляху, що провадив з Польщі (а то й далі зі Заходу) до Києва. Не було б у тім нічого неможливого, як би хвилюво й опанували Червенські Города поляки, хоч радше якесь пограничне плем'я, а не гнєзненська Польща. Але ця вістка записана пізніше, отже може й не цілком вірно переказує дійсні події. В кожному разі з неї виходить, що стара державна організація, дулібські Червенські Города, занепали, й у 981 році прилучено їх до Київської Держави.

Літопис називає лише Перемишль і Червен, а про інші города згадує лише загально. Та Белз тоді вже напевно існу-

вав. 1030 року згадано його вперше в літописі, але з тієї згадки видно, що це старший і визначніший город. »Ярослав узяв Белз«, пише літописець — і з того виходить, що в 1030 році, коли повстала отся коротенька літописна записка, вже добре знали про Белз, себто — він був важним городом. Тому сміло можемо твердити, що Белз повстав значно давніше від 1030 року, а тим самим певно існував уже в 981 році, коли Володимир Вел. прилучив Червенські Городи й Галичину (чи бодай її частину з Перемишлем) до Української Держави.

Ми бачили вище, що Волинь і Галичина від дуже давних часів аж до останніх десятиліть XI ст. (до 1084 р.) творили одну цілість. Тому й Володимир Вел. створив з них одне князівство й віддав його своєму синуві Всеволодові, очевидно вже невдовзі після 981 року. На жаль ми нічого не знаємо ближче про часи Всеволода. На основі пізніших вказівок можемо заключати, що кн. Всеволод провадив тут колонізаційну діяльність — із його часів, очевидно, походить город Всеволож (теп. Старгород над Бугом — пор. про це нижче в IV розд.). Щойно 1018 р., як довідуємося з літопису, польський князь Болеслав Хоробрий прилучив до Польщі Червенські Городи, очевидно разом із Белзом, користаючи з міжусобиць після смерті Володимира Вел. Під польським володінням пробув Белз аж до 1030 р., коли то, як уже знаємо, відобрав його кн. Ярослав Мудрий, а також решту Червенських Городів.

Як можемо заключати з археологічного матеріалу, що його видобули розкопи д-ра Ярослава Пастернака, Белз ув XI столітті починає підноситися до ряду визначних городів. Тоді повстав замок (теп. Замочок), бо знайдені предмети відносяться до I. половини XI століття, себто якраз до часів панування кн. Ярослава Мудрого.

Белз дуже добре підібраний на оборонний город. Властиве місто лежало (й лежить) головним чином на кінці півострова, що простягається серед багон між двома ріками: Солокією (старинним Белзом) і її допливом Річицею (порівняй плян Белза й околиці). В цей спосіб уже сам терен приготував добрі обставини для кріпости, що й справді тут повстала. Ось у який спосіб її створено.

Для збудування городу відтято глибоким перекопом частину другого підвищеного виступу, довгу на 300 м. Цим перекопом переведено воду Солокії й таким чином повсталала твердиня, незвичайно тяжка до здобуття¹⁾. В західній частині города був мешкальний будинок, а знайдені там плитки вказують, що на тім місці стояла замкова церква, правдоподібно мурована. Замок був укріплений валами й деревляними баштами. Одне лише місце в Галицько-волинськiм літописі говорить випадково про укріплення Белза. В році 1223 Олександр, белзький князь, не поїхав із города, бо, як пише літопис, «у нього направляли башту» (I 118). Більше вказівок про укріплення в літописах не маємо. Зате з 1352 р., як угорські війська облягали Белз, маємо вістку про одного мадьяра, що він «у повнім уоруженні поспішив скорими кроками до ровів названого замку (в котрім біг ріки закручується й обіймає сам замок), кинувся у хвилі згаданого рова, дістався до мурів названого замку й завзято воював»²⁾. З цього дуже добре пізнаємо белзький замок із його старим і новим руслом Солокії, наповненим водою, й мури — не знати лише, які, але правдоподібно мова тут про вали й деревляні укріплення. Не диво отже, що польський письменник XIV ст., Янко з Чарнкова, називає Белз «замком дуже міцним і неможливим до здобуття». А письменник XVI ст. каже про Белз, що має «замок деревляний, окружений широко розлитими болотами, що його ніколи не досягає татарська стріла».

Побіч замку так само до першої половини XI ст. відноситься заснування монастиря з церквою св. Климента. Тепер немає ніякого сліду з неї, лише серед болот на південь від міста трохи підвищений горбок носить назву «Клименщина», а в XVI-XVIII ст. маємо в актах згадки, що така церква колись стояла. Культ св. Климента процвітав у нас у X-XII столітті, отже на той час припадає заснування цієї церкви. Розкопи, переведені на місці, виявили й тут сліди культури

¹⁾ Точніше в Чачковського, Белз, с. 6-8, і др. Я. Пастернак, із белзької старини, й тут, у цій праці, вступна частина.

²⁾ М. Грушевський. З облоги Белза, с. 158.

XI століття. Тому, що Ярослав Мудрий визначався особливою пошаною до св. Климента, можемо з великою правдоподібністю припускати, що церква й монастир св. Климента повстали за часів Ярослава Мудрого. Що тут був також монастир, про це свідчать розкопи: знайдено на «Клименщині» цвинтар, самий мужеський, а ні одного сліду жіночого побуту не вдалося там відшукати. До того ще слід додати, що «Клименщина» лежить поза містом і серед болот, так що до неї було тяжко дістатися — дуже добре місце для монахів-аскетів.

Очевидно в Белзі мусіла бути й парохіяльна церква. На жаль безпосередніх вказівок немає, котра зі знаних пізніше церков була парохіяльною в княжі часи. Найправдоподібніше була нею церква св. Миколая. Культ св. Миколая теж сягає дуже давніх часів, XI ст., й у княжій добі маємо багато церков у честь цього святому — хочби княжу церкву у Львові³⁾.

Сліди життя княжої доби стрічаємо в багатьох місцях Белза. Крім замку й «Клименщини» стрічаємо черепки з посуду княжої доби далеко поза сьогodнішнім передмістям, на церквищі Трійця, на другім церквищі «Монастирище», оба на півн.-зах. від середмістя, — на Салаківщині й Острівці під Витковом (півд.-зах. від середмістя) й у самім місті. Вони вказують, що княжий Белз і його передмістя займали великий простір, що Белз був дійсно великим і важним городом. Оба названі церквища, «Трійця», де знайдено плитки з княжої доби, й «Монастирище» з останками черепя, положені так само серед багниць, як і «Клименщина». Дуже ймовірно, що й тут були вже в княжій добі монастирі; про ці місця буде ще дальше мова.

Стільки покищо можемо сказати про княжий Белз в XI і пізніших століттях. Головним матеріалом служать тут археологічні розкопи. Правда, вони щойно в початках, і при дальшій копанні можуть дати ще дуже цінні висліди. Та вже й сьогодні можемо сказати, що до піднесення Белза причи-

³⁾ Пор. Гр. П-ів, Найстарша церква міста Львова. «Українські Вісти», 1936, ч. 228.

нився в великій мірі Ярослав Мудрий, якого особливо шанують белжани. На пам'ятку 900-тої річниці прилучення Белза до Київської Держави, громадянство Белза вилило в 1930 році до нинішньої парохіяльної церкви св. Духа дзвін з таким написом: «Цей дзвін, названий Миколай, вилятий за душпастирства о. Іляріона Гели... для церкви зіслання св. Духа в Белзі, жертвами белзьких парохіян в р. 1930 т. є в 900-літню річницю побідоносного вїзду князя Ярослава Мудрого у город Белз»⁴). Одинокий покищо український пам'ятник великого минулого в нашій княжій горі!

Очевидно сам князь Ярослав не остав у Белзі, але вернувся до Києва. В Володимирі Волинськiм лишився напевно, як і за св. Володимира Вел., окремих князь. Був ним правдоподібно Святослав, пізніший Чернігівський князь, син Ярослава Мудрого, бо його літопис згадує в хвилині смерті батька (1054 р.) як тодішнього володимирського князя. На жаль не знаємо знову, коли він почав тут панувати, чи був який князь із синів Ярослава перед ним на володимирськiм столі від 1030 року. Після Святослава засів у Володимирі інший син Ярослава Мудрого, Ігор, але пробув там лише три роки; 1057 р. одержав він смоленський стіл. Від цього року аж до 1078-го не маємо певних вісток про Волинь. Щойно в 1078 р. довідуємося, що тут княжить Ярополк Ізяславович, внук Ярослава Мудрого. За княження Ярополка dokonано остаточного відділення Галичини, де осіли Ростиславовичі, правнуки Ярослава Мудрого (1084). Ярополк пробував відібрати від них Галичину, але в поході на Звенигород згинув з руки вбивника (1087 р.).

Від того часу укладаються відносини так, що в Галичині, відділеній від Волині, княжить три Ростиславовичі: в Перемишлі Рюрик († 1092), а після його смерті Володар († 1124), в Теревовлі ж Василько († 1124). В Володимирі Волинськiм засів Давид Ігоревич, син Ігоря Ярославовича, володимирського князя. Так Ростиславовичі, як і Давид Ігоревич здобули свої волости силою, а з'їздові князів у Любечі (1097 року) прий-

⁴) Гл. Історія Белз та Белзчини. «Голос з над Буга», 1936, ч. 9.

шлося лише затвердити існуючий стан. Белз отже опинився під владою нового володимирського князя, хоч про нього від 1030 аж по 1150-ий рік не маємо згадок у літописі.

Давид Ігоревич не міг спокійно панувати в Володимирі, бо стягнув на себе кару з боку князів за те, що намовив Святополка Ізяславовича осліпити кн. Василька теребовельського. Святополк, київський князь, мусів піти походом на Давида, покарати його. Він прогнав Давида до Польщі, зайняв Володимир і пробував (безуспішно) відібрати від Ростиславовичів Галичину, але це йому не вдалося. Це діялося в 1099 році й у тім часі бачимо в руках Давида город Бужеськ (Буськ, І, 37). Святополк вернувся до Києва, а в Володимирі лишив сина Мстислава з залогою, що складалася з берестян, пинян (мешканці Пинська на Поліссі) й вишгородців. Цікава річ, що не бачимо тут ні волинян, ні подрібніше — червнян чи белжан. Місцеве населення сприяло Давидові як своєму дідичному князеві й неприхильно відносилося до київського князя й його залоги. Симпатії до Давида виявлялися в володимирців підчас його боротьби з галицькими Ростиславовичами — ще перед походом Святополка. «За тебе можемо битися», казали тоді до Давида володимирці. Тому київське панування на Волині (з Белзом і Червеном) мусіло опертися на чужих приходнях. Другий син Святополка, Ярослав, поїхав до Угорщини й спровадив угрів проти Ростиславовичів. Святополк хотів таки конечно дістати в свої руки Галичину й сполучити її з Волиню (як це було перед відділенням Галичини 1084 р.) під пануванням Києва. Тоді Давид погодився з Ростиславовичами, поїхав із Польщі в степи до половців, спровадив їх до Галичини й тут під Перемишлем угрів страшно погромлено (1099). Ярослав Святополкович утік до Берестя через Польщу — не довіряв очевидно белжанам і черв'янам. Давид зайняв Червен (певно й Белз) і ще один город на Холмщині й несподівано підступив під мури Володимира. Очевидно скрізь мусів мати підпертя в місцевих людях, неприхильних Святополкові й його синам. Облога Володимира не вдалася, бо прибула поміч із Києва й із Луцька, а й горожани зі страху перед Святополком мусіли воювати проти Давида. Давид подався знову до

половців і при їх посередництві заключено мир. Давид зайняв був хвилю Луцьк і Володимир, але потому мусів під натиском східньо-українських князів уступити до Дорогобужа, де й володів до смерті (1112 р.). Володимир дістав тепер Святополків син Ярослав і володів ним від 1100 до 1117 р. До Володимира належав Белз і Червен.

Тимчасом на княжій престолі в Києві зайшла зміна: 1113 р. помер Святополк і почав княжити Володимир Мономах, син Всеволода, внук Ярослава Мудрого, що до того часу був перяславським князем. Ще чотири роки видержав Ярослав на володимирській престолі, але в 1117 р. дійшло між ним і Володимиром Мономахом до війни. Вони ніби помирилися, але князем у Володимирі став спершу Роман Мономахович, а після його смерті, 1118 року, другий син Мономаха — Андрій. До Андрія належав також Червен, а певно й Белз. Ярослав Святополкович утік був до Угорщини, звідти до Польщі, пробував зайняти Червен при допомозі поляків, але тодішній намісник князя Андрія, Хома Ратиборович (можливо, що з київських боярів) зумів цей наступ відперти (1121). За два роки Ярослав знову пробував відібрати Володимир, обляг його з численними союзниками: уграми, чехами, поляками й обома галицькими Ростиславовичами, Володарем і Васильком. Облога скінчилася на нічім, бо підчас бою Ярослав згинув від двох насланих убійників поляків (1123). Таким способом Волинь (із Белзом і Червеном) залишився в руках Мономаховичів. Андрій княжить тут до 1135 року. За його 17-літнього князювання Волинь привикає до династії Мономаховичів так, що вважає її вже за свою рідну. Князі з того роду будуть уже з невеличкою перервою (в рр. 1141 - 1146) панувати тут аж до 1340-ого року.

За княження Андрія двічі зайшла зміна на київській княжій престолі. 1125 року помер Володимир Мономах і по нім княжив його син Мстислав аж до своєї смерті († 1132 р.). Довге княження Андрія в Володимирі й панування Мономаха й його сина в Києві зберегло Волинь від нових потрясень, звязаних зі зміною князів, як це було хочби в останніх роках XI ст. й у першій чвертці XII-ого. Але й після 1135 року па-

нував на Волині член Мономахового роду, Ізяслав Мстиславович. Панує він тут у рр. 1135-1141, коли разом із київським престолом (опанованим уже 1139 р.), лучиться Волинь у руках Всеволода Святославовича (1141-1146). Після цієї перерви відбирає Волинь знову Ізяслав Мстиславович і володіє ним аж до смерти († 1154 р.). Ізяслав передав управу Волині братові Ярополкові, а після його смерти — синові Ярославіві.

Такий був стан у хвилині смерті Ізяслава Мстиславовича. Поминувши княжі міжусобиці, зв'язані з переміною князів, і деякі напади поляків, Волинь, а з нею Белз і Белжчина, заживали відносного спокою. Особливо останніх 30 літ, 1123-1154, коли устійнилися (з малою перервою) династичні відносини й місцеве населення привязалося до князів Мономаховичів, повинно було розвинутися культурне й господарське життя Белза. Літопис не займається майже цілком тією сторінкою життя, але щодо Белза можемо цього догадуватися з великою правдоподібністю. Сильний белзький замок не дозволяв при кожній нагоді шарпати міста, а до того ще й боронили доступу до нього болота. Белз лежав ізбоку великої торговельної (й воєнної!) дороги з Польщі. Часто стрічаємо в літописі вістки про напади поляків на Червен, а мовчанка про Белз свідчить, що наш город заживає більше спокою. Навіть підчас походу Давида Ігоревича до Галичини чуємо про Бужеськ, не про Белз. Під 1150 роком пише літопис, що Володимирко Володаревич, галицький князь, підчас війни з Ізяславом Мстиславовичем «стояв коло Белза», як почув, що союзники Ізяславові, угри, перейшли Карпати (l 60). Белз належав до Волині, отже цей вислів літописця означає першу знану нам із історії облогу Белза. Вже тоді показалося, що не можна було його просто «взяти», як часто читаємо про інші городи, але треба було «стояти», себто облягати наш город. Це посередня вказівка, що в середині XII століття Белз далі був, як і в XI-ім, нездобутою твердинею. На жаль крім здогадів не можемо нічого ближчого сказати про культурне й господарське життя міста Белза.

Щойно після смерті Ізяслава Мстиславовича починаємо ча-

стіше чути про наш город. 1156 року переходить Володимир Вол. у руки Мстислава Ізяславовича, батька Романа Великого, й у його руках остає аж до його смерті († 1170 р.). Ще за його життя виділилася з Волині Луцька Земля, де княжив Мстиславів брат Ярослав і пізніше Ярославовичі. Мстиславові лишилася Володимирська Земля, себто зах. Волинь, із такими найважливішими городами: Володимир, Белз і Червен; до того прилучено ще й Берестейщину (Підляшшя). Як населення зжилося вже зі своєю династією Мстиславовичів, свідчить такий випадок: 1157 року, як Юрій, князь суздальський, хотів здобути Волинь для свого братанка Володимира Андрієвича (сина вище згаданого Андрія Мономаховича, що княжив на Волині в рр. 1118-1135), цей кн. Володимир поїхав до Червена й закликав місто до піддання. »Він поїхав до Червена«, так оповідає літопис, »але червняни замкнулися в городі. Володимир підїхав під город і почав говорити: »Я не прийшов до вас на битву, бо вас любив мій батько, а я ваш княжич; відчиніть город«. Та один із города стрілив із лука й поцілив його в горло; лише Бог захоронив його від смерті« (І 74). Цілий похід Юрія не вдавсь — він мусів вертатися з нічим. Очевидно місцеве населення підпирало князя Мстислава.

19 серпня 1170 року помер князь Мстислав Ізяславович. Своїм заповітом він поділив володимирський уділ на чотири частини: Володимир дістав його найстарший син Роман, творець Галицько-Волинської Держави, другий син, Всеволод, дістав Белз, третій, Святослав, дістав Червен, а четвертий, Володимир — Берестя. Таким способом 1170 рік зазначився в історії Белза тим, що наш город став тоді княжою столицею. Щоби вповні зрозуміти вагу цієї хвилини в історії нашого города, мусимо подати кілька заміток. Постійні поділи волостей між українськими князями були, з погляду національно-державного, проявом шкідливим. Вони не лише не дозволяли сценуватися більшому, сильнішому державному організмові в Україні, але ще доводили й до міжусобних війн і взаємного винищування своїх територій і їх населення. Отже й відокремлення, чи.

стиславовича, привернено давній стан. »Роман отже поїхав до Володимира, а Всеволод до Белза«, кінчить літописець своє оповідання (I 85).

Від того часу аж до смерти оставав Всеволод у Белзі. Він володів Белзом і Червеном; цей останній город перейшов до Всеволода після смерти брата Святослава, що востаннє згадується як червенський князь 1171 року. Прилучення Червена, прастарого й важного волинського города, не вплинуло на зміну столиці Всеволода й вона надалі остає в Белзі. Белз став отже столицею белзько-червенського князівства й таким був до смерти Всеволода. На жаль не знаємо з літопису, який простір обіймало це князівство, які до нього ще належали городи й села. Можемо хіба догадуватися, що з Белзом були зв'язані політично південно-волинські городи, отже першзавсе Бужеськ (нин. Буськ). Певніший матеріал для цього дають нам шойно пізніші часи — про це буде мова даліше (IV розділ). Не знаємо, що зробив кн. Всеволод для піднесення свого столичного міста. Може з часом моглимо сказати щось про це, як буде переведено дальші розкопи в Белзі.

На цьому місці треба згадати ще про одну традицію, зв'язану з особою кн. Всеволода. Іменно в василіянському монастирі в Підгірцях, стариннім княжим городі Пліснеську, що згадується в 1180-их роках, є традиція, що там мала панувати княжна Олена, дочка кн. Всеволода белзького, що й заснувала первісну дерев'яну церкву для монахів. Ця традиція не вірна й полягає на непорозумінні; ніякі сучасні джерела про це не говорять⁶⁾. Воно, впрочім, цілком не можливе. По-перше не знаємо нічого, щоби князь Всеволод белзький мав дочку Олену, чи взагалі якунебудь дочку; знаємо лише про двох синів, Олександра і Всеволода. По-друге Пліснеськ — це старий граничний город Галицького Князівства, що ніколи до Волині не належав, отже не міг при поділі припасти Всеволодові. До того знаємо певно з літопису, що в 1180-их роках, отже в часі Всеволодового княження в Белзі, Пліснеськ нале-

⁶⁾ Вияснення справи гл. Т. Коструба, »Середньовічна традиція« пліснесько-підгорецького монастиря. »Записки Чина св. Василя В.«, т. VI, вип. 1-2.

жав до Галичинн (I 85). Таким чином не маємо ніяких даних про приналежність Плісеська до Всеволода, ні про Всеволодову дочку Олену.

Трохи докладнішу записку містить літопис під 1195 роком про смерть князя Всеволода: »Помер князь Всеволод, син Мстиславів, прийнявши монаший чин; і так спрятали його тіло й відпровадили його до гробу: володимирський Єпископ, усі ігумени й священники й поховали в церкві святої Богородиці, в місяці квітні« (I 89). З цієї записки бачимо, що кн. Всеволод постригся передо смертю в монахи, як це було в нас тоді в звичаю. Але разом із тим бачимо, що він помер у якимсь монастирі в Володимирі Вол., а не в Белзі; так само поховано його не в Белзі, в котрійсь із його церков, а в катедральній церкві Пресв. Богородиці (Успення), збудованій його батьком Мстиславом. Отся церква була родинною гробницею князів Мстиславовичів (пізніше лише волинської лінії); лежав там основник катедри, кн. Мстислав, із пізніших князів нпр. Володимир Василькович. Знайшов там вічний спочинок і перший белзький князь — Всеволод Мстиславович. Цікавіше це, що він не постригся в белзькім монастирі (чи котрімсь із монастирів), але того причини не знаємо.

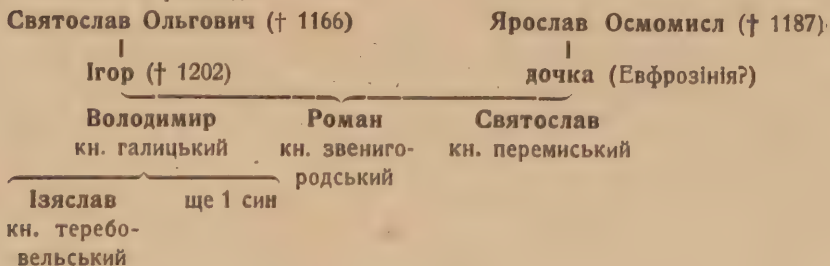
Очевидно, що відходячи до монастиря, кн. Всеволод передав своє князівство двом синам: Белз віддав Олександрові, Червен Всеволодові. Таким способом Белз тратить верховенство над старим Червеном і за княження кн. Олександра (1195-ок. 1234), протягом яких сорок літ, є лише столицею свого тіснішого уділу, певно в тих межах, що їх був зачеркнув Мстислав Ізяславович для сина Всеволода первісно, коли Червен віддав був Святославові. За часів Олександра Всеволодовича вперше стрічаємося (1223 р.) з назвою »Белзька Земля« для означення волости (I 118), а ще значно пізніше, після прилучення Белза до Галичини, в 1288 році стрічаємо в літописі означення »Белзьке Князівство« (II 104). Оці назви — це пам'ятка окремішності Белжчини, що тривала протягом мало не сімдесятьох років (1170-1230-их рр.).

Під володінням кн. Олександра Белз і Белжчина не все

заснавали спокою. Ще перше десятиліття (1195-1205) перейшло спокійно, не чуємо. тоді про війни, в яких терпів би Белз. Зате 1205 року почалися в Галичині війни за наслідство престолу після несподіваної смерти кн. Романа Великого в битві з поляками під Завихвостом. Белзький князь не міг остати лише свідком подій, бо надто близько від його посілості вони відбувалися. Спадщина по Романові: Галич і Володимир, обіймали кінцями Белзьке Князівство, що було природною сполукою між Галичем і Володимиром. Після невдатного походу на Галич Романового тестя Рюрика (1205), настала більша небезпека. Чернігівські князі, сини Ігоря Святославовича, споріднені з Ростиславовичами, задумали зайняти Галичину. Було їх трое: Володимир, Роман і Святослав ¹⁾.

Ігоревичі мали в Галичині свою партію ще за життя кн. Романа Мстиславовича й після його смерти ця партія закликала їх до Галичини: Володимира до Галича, а Романа до Звенигорода. Книгиня Романова з дітьми втікла спершу до Володимира Вол., але й тут знайшлися прихильники Ігоревичів і вона мусіла з дітьми (Данилом і Васильком) тікати до Польщі. Третій Ігоревич, Святослав, сів у Володимирі Вол. Тимчасом між самими Ігоревичами настала незгода: Роман при допомозі угрів прогнав брата з Галича й заволодів сам Галичем (1208). Кн. Олександр белзький задумав покористуватися цією нагодою, щоби зайняти Володимир, де він мав у населення симпатії. Він запросив собі до допоміж польських князів, Лестька і Конрада, й із ними прийшов під Володимир. Володимирці прийняли з радістю Олександра, відчинили йому

¹⁾ Ось їх родовід:

без бою ворота, але союзники поляки кинулися грабити город. Кн. Святослава Ігоревича взяли до неволі й повезли до Польщі, а Олександр сів у Володимирі, кінчить літописець. Це княження було хвилює перерване (тут за допомогою Лєстька сів кн. Інгвар), але скоро Олександр порозумівся з Лєстьком і знову засів у Володимирі; Інгвара не любили бояри. Та незабаром Олександр відступив Белз Василькові Романовичеві (ок. 1210), а собі взяв городи Угровеськ, Верещин, Столпя й Комів (на теп. Холмщині); Олександрів брат Всеволод княжив у Червені.

Тимчасом у Галичині настали усобиці, в які мішалися свої й чужі. Скінчилися вони покищо згладженням Ігоревичів зі світа й запануванням молодого Данила з матір'ю в Галичі (1211). В усобицях брав участь і Василько, що княжив тоді в Белзі. Сюди до Белза приїхала незабаром і княгиня Романова, бо галицькі бояри вигнали її з Галича. Але панування Василька в Белзі не тривало довго; за новим порозумінням із Лєстьком Олександр відібрав від Василька Белз (1213). В цей спосіб кн. Олександр злучив у своїх руках Белз, Володимир і велику частину Забужжя (пізн. Холмщини). Отже белзьке князівство (чи радше посілість белзького князя) зросла до найбільших у цілій своїй історії розмірів. Правда, Олександр сам не сів у Белзі, але посадив тут брата Всеволода. Сам сів у Володимирі.

Такий стан тривав недовго. Вже незабаром Данило й Василько відібрали від Олександра Тихомль і Перемиль, а 1214 року Лєстько відібрав від нього Володимир, посадив там Романовичів, а собі забрав Забужжя. Олександр вертається до Белза й із konieczности тримається з Романовичами, як літописець зазначає — неширо (I 114), а щойно в 1223 році відступає від союзу з Романовичами. На цьому потерпіла Белжчина. Ось що розказує літописець: »В суботу вночі Данило й Василько грабили в околицях Белза й Червена й пограбили всю землю: боярин грабив боярина, смерд смерда, город город, так, що не остало ні одно село не пограбоване, як це притчею говорять (святі) Книги: не остав камінь на камені. Отсю ніч називають белжани злою ніччю, бо та ніч злу гру

їм зіграла: бо їх повоювали перед досвітком». Але за вставленням свого тестя кн. Данило перестав руйнувати Белжчину й вернувся до Володимира (І 114).

Як бачимо з цього опису, околиці Белза й Червена тяжко потерпіли. Олександр не хотів дарувати цього й старався розсварити Данила з його тестем, Мстиславом Удатним, що тоді княжив у Галичі (Данило з Васильком у Володимирі). Мстислав справді виступив проти Данила, а Олександр дав свою поміч. Та й цим разом Данило побідив і мало що не добув Белза, як пише літопис (І 117-118). Данило з союзними поляками «пограбили Землю Белзьку й Червенську аж до остатка» й війна мало не закінчилася відібранням Белза від Олександра. Мстислав і Данило погодилися й белзький князь мусів зректися своїх широких плянів.

З описаних боїв можемо вибрати кілька подробиць до історії самого Белза й Белжчини. Отже наперед бачимо, що Белз є далі нездобутою твердинею. Коло нього є якісь (не названі) городи й села. Любачів згадується двічі, але він радше не належить до Белзького Князівства, — зате до нього в 1220-их рр. уже належить Червен; кн. Всеволод червенський не згадується від 1214-ого року. Після боїв бачимо, що кн. Олександр направляє городські укріплення — порушені під час боїв у 1223 році. Стільки лише можемо сказати, що Белжчина була на поч. XIII ст. вже досить густо заселена й багата — було що грабити... Князь Олександр від того часу уникає конфлікту з Романовичами й виступає навіть як їх союзник.

Та це була «соломяна згода» і скоро вийшло знову непорозуміння, що закінчилося сумно для Олександра. Ок. 1230 р. він порозумівся з боярами, що задумали згладити обох Романовичів зі світа. Але заговор не вдався й Олександр мусів тікати з Белза до Перемишля, сильного боярського гнізда й до того неприхильно настроєного супроти кн. Данила. За кару Василько рушив походом на Белз і за йняв його — перший раз чуємо про здобуття Белза від 1030 року. Можемо догадуватися, що здобуто його не так силою, як радше — після втечі князя белжани не хотіли непотрібно наражувати

свої землі на знищення й тому піддалися. Кн. Данило рушив до Перемишля й Олександр не вважав за можливе лишатися тут; він подався до Угорщини дорогою на Сянік, а за ним гнали Данилові вояки. В Угорщині кн. Олександр вийшов у порозуміння з вигнаним галицьким боярином Судиславом і вони навели на Галичину угрів. При допомозі угорського короля Андрія Олександрові вдалося відібрати Белз і Червен. Але врешті після дальшої невдатної боротьби з Романовичами, кн. Олександр заключив із кн. Данилом мир (весна 1233 р.) і навіть у дальшій боротьбі з уграми помагав Романовичам. Та в критичній хвилині дав спокуситися Судиславові, як той обіцяв йому галицький престіл. Олександр відступив від Данила, та зле на тім вийшов; Данило впорався з уграми, а Олександра взяв до неволі (1234 р.). Від того часу літопис мовчить про долю Олександра белзького — очевидно він і помер у полоні в князя Данила, що не хотів уже мати під боком такого неспокійного князя. Він лишив двоє дітей по собі з подружжя із дочкою Володимира Рюриковича, київського князя (1223-1234): сина Всеволода й дочку Настасю, жінку мазовецького князя Болеслава, а після його смерті — угорського боярина Дмитра. Кн. Всеволода Олександровича бачимо ок. 1244 р. з військом кн. Данила, але не як самостійного князя, лише як служебного (II 26). Белз і Червен отже прилучено в 1234 році до посіlostей Романовичів і самостійність цих земель скінчилася.

Очевидно, що свою окремішність як адміністративна одиниця Князівство Белзьке, навіть із цією почесною назвою (стрічаємо її в 1288 році в літописі, II, 104), задержує й далі. На чолі його стоїть певно якийсь визначніший боярин, але не князь — зі зрозумілих причин: Данило добре тямив Олександра белзького. Від 1237 р., себто від заснування города Холма⁸⁾, Белз зв'язується з ним тісніше. Холм, улюблене місто кн. Данила, заступає з часом давній Червен, що й так уже

⁸⁾ Пор. Т. К., Початки Холму. У сімсотліття його заснування: 1237-1937. «Нова Зоря», 1937, ч. 37.

чимраз більше занепадав, а його коштом розвивався Володимир Волинський і Белз. Ми бачили, що Червен уже від кн. Всеволода белзького сходить на другий плян — і потому чимраз рідше чуємо про нього. Остаточо до його занепаду причинився Холм, що перебрав на себе ролю столиці Забужжя, відтепер — Холмщини. За кн. Льва Даниловича виступає разом Белз, Червен і Холм, себто ціле наше Забужжя (старі Червенські Городи) разом як уділ кн. Юрія Львовича (II 102, 115). Можемо сміло догадуватися, що вже кн. Данило Романович злучив усі ці города з їх волостями разом. Він переніс також недавно перед оснуванням Холма створену єпископську катедру з Угровська до Холма. З того, очевидно, часу звязується й Белз із холмською дієцезією. Отже кн. Данило сполучив наш город із Холмом не лише політично, а й церковно.

Від того часу аж до смерти Данила Романовича († 1264) Белз остає під його безпосередньою владою, себто продовж 1234-1264 рр., повних 30 літ. Сам князь (від 1253 р. король) Данило вибирає собі Холм за столицю й живе там, а Галичину віддав в управу галицьким боярам (ок. 1250 р. своєму синові Львові). За його життя перейшла по наших землях жахлива татарська хуртовина (1241). Звичайно здогадуються вчені, що тоді зруйновано й Белз, але в літописі про те нема мови, хоч про важніші города говориться точно (II 19). Можемо радше припускати протилежне — що Белз і тепер оборонили непролазні болота й сильне укріплення. Татари не радо облягали й здобували города; вони нпр. не могли добути Кремянця й Данилова. Супроти того традицію з XVI. ст., що белзького замку не ткнула татарська стріла, можемо з великою правдоподібністю віднести й до подій із 1241 року.

Після смерти короля Данила холмсько-белзьким князем став один із молодших синів нашого короля, Шварно Данилович, і володів цією волостю в рр. 1264-ок. 1269. З його часів літопис занотував напад поляків на околиці Белза в 1266 р., де вони воювали й палили села (II 72), хоч і тут знову не знаходимо ніякої вказівки, щоби Белз добуто. Наш город і далі, згідно зі своєю традицією, гордо ставив

чоло кожному наїздникові. Невдовзі після цього наїзду Шварно, зять литовського короля Мендовга († 1263), став князем Литви на місце свого шурина, Войшелка, що вступив до монастиря. Шварно переніс свою столицю до Новгородка, але Холм і Белз задержав і далі під своєю владою. Після смерти кн. Шварна (ок. 1269) литовський стіл перейшов знову до литовських князів, а Холм і Белз на основі заповіту Шварна дістав галицький князь, Лев Данилович, основник Львова, й володів ним. Не знаємо, коли кн. Лев передав Холм, Белз і Червен синові, кн. Юрієві Львовичові, але в усякім разі сталося це перед 1288 роком, коли ці городи бачимо вже в руках кн. Юрія (II, 102). Очевидно, що вони вже до смерти оставали в його руках. На превеликий жаль із 1290-им роком кінчиться наша цінна історична пам'ятка — Галицько-волинський Літопис, і останні роки панування кн. Льва аж до його смерти († 1301), а також його наступників: Юрія I. Львовича (1301-1308), синів Юрієвих Андрія і Льва Юрієвичів († 1323) й Юрія II. Болеслава († 1340) зарисовуються перед нашими очима досить невиразно. Мусимо збирати, випадкові вістки з грамот цих князів і чужих джерел, щоби відбудувати історію Галицько-волинського Князівства; щож казати вже про історію окремих міст!

Зате можемо сказати кілька слів про внутрішню історію Галицько-волинського Князівства за останніх Романовичів. Першусього — це зворот в організації держави до західних зразків. Помічаємо це в організації княжої канцелярії, що починає видавати латинські документи й уживати латинської печатки. З великою правдоподібністю можемо віднести початок цієї організації ще до часів кн. Льва, хоч певно знаємо щойно латинську печатку Юрія Львовича. Загалом ціла діяльність цього князя вказує на його західну орієнтацію. Він навіть правдоподібно нав'язав зносини з Апостольською Столицею в Римі. Столицею держави стає тепер Володимир Волинський, а Галич остає лише столицею церковної провінції. 1303 року добився остаточно наш князь заснування окремої галицької Митрополії (православної), що крім митрополичої галицької столиці мала такі Єпископства: володимирське, пере-

миське, луцьке, турівське й холмське (сюди належав, очевидно, й Белз). Другим галицьким Митрополитом був монах Петро, ігумен монастиря св. Спаса в нинішній Равщині, отже з Белзької Землі; православна Церква признала його святим. Побіч цього церковного поділу мусів існувати й політичний, адміністративний. Юрій Львович злучив у своїх руках цілу спадщину кн. Романа Великого, а навіть іще збільшив її: в спадщині по кн. Мстиславові перейшла до нього східня Волинь, Луцьке Князівство. Таким чином держава кн. Юрія Львовича, називана по прастарій традиції «Волинською Землею», складалася з таких князівств: 1) в Галичині: Галицьке, Тереховельське, Перемишльське й Львівське (давні Звенигородське); 2) в Холмщині (= Забужжю, зах. Волині): Белзьке, Червенське й Холмське; 3) в сх. Волині: Луцьке, Дорогобузьке й Пересопницьке; 4) центральне, столичне Володимирське; 5) Берестейсько-дорогочинське. Вони зберегли свою традицію окремих цілостей і певно були в управі бояр. Якраз із часів останніх Романовичів маємо вказівку, що отсі старі князівства на західний зразок починають називатися «палятинатами», а на їх чолі стоять «палятини» — бояри. Грамота Юрія II Болеслава з 1335 року вчисляє таких палятинів: Михайла Єлезаровича, палятина белзького, Грицька Коссачовича, палятина перемишльського, Бориска Кракулю, палятина львівського й Ходора Отека, палятина луцького. Як бачимо, тут названі лише палятини найвизначніших міст, а між ними на першому місці палятин Белза. Не знаємо лише, чи це що-йно Юрій II завів уряд палятинів, чи він був уже перед ним. Та це лише питання про давність назви — бо бояри й давніше, ще від часів кн. Данила (або й давніших), діставали в управу городи або й цілі уділи.

Яка була рідна, українська назва палятинату й палятина, цього не знаємо. З польськими порядками заведено на них і польську назву — воевідство й воевода. В українській адміністрації воевода був лише один. На всякий випадок бачимо, що поділ краю на менші адміністративні одиниці — князівства або землі — сягає ще часів нашої княжої державности, а поляки лише прийняли цей старий поділ, певно здебільша й у

тих самих границях. Можемо певно твердити, що й менші адміністраційні одиниці, повіти, походять із княжих часів⁹⁾.

Але не встигли рідні князі завести й закріпити нової управи, чи лише змінити дещо стару. Вже в 1340 році згинув строений князь Юрій II і над Галицько-волинською Державою зависли нові війни, що закінчилися поділом її між Польщею й Литвою. Польща, після недовгого угорського панування, прилучила до себе Галичину, а згодом також Забужжя, — Волинь знову (в тіснішому значенні) дісталася Литві. Перейдемо тепер до огляду цих важких для Белза й Белжчини політичних подій.

2. За литовського, угорського й мазовецького володіння (1340-1462)

Події після смерті Юрія II. — Юрій Наримунтович, белзький князь. — Холмське єпископство й повстання титулу «єпископ холмсько-белзький». — Часи Володислава Опольського. — Чудотворна ікона белзько-ченстоховська. — Белжчина під мазовецькими князями. — Характер діяльності мазовецьких Пястовичів у Белзькій Князівстві.

340 літ перебував Белз під владою князів із української династії, потомків Володимира Вел. й пізніше спеціально його волинської лінії — Мстиславовичів (пізн. Романовичів). З-поміж них мав Белз двох спеціально своїх князів: Всеволода Мстиславовича й Олександра Всеволодовича. Перший, похований у Володимирі Вол., зв'язав морально Белз із Волинню; про місце вічного спочинку другого не знаємо нічого. За панування над Волинню чужих династій Белз іще мав своїх князів, що резидували в Белзі; ще став він був столичним городом, осідком князів. Та це були вже останні блиски, що лише спиралися на стару традицію княжого города, самі ж мали значення переходового стану. До того про місцеве населення дбав лише князь-литовець, Юрій Наримунтович; інші пере-

⁹⁾ Dr. I. Szaraniewicz, Rys wewnętr. stosunków, стор. 56-57, 59 і дд. Більше про це в IV розділі.

важно експлуатували край, чи то стягаючи з нього його цінності, чи насаджуючи тут своїх убогих земляків. Після уступлення кн. Юрія Наримунтовича український Белз і Белжчина почули, що були під чужим пануванням.

* * *

Смерть князя Юрія II. в 1340 році й поспішний похід до Галичини польського короля Казимира Великого мали довести до знищення Галицько-Волинської Держави. Але справа не скінчилася так легко. Галицькі бояри признали князем Любарта-Дмитра Гедиминовича, литовського князя, але спорідненого в жіночій лінії з Романовичами¹⁰). Вже в 1340 році він укріпився на Волині, радо прийнятий і піддержаний місцевими боярами, а в 1341 році бачимо його у Львові. В його імені управляв Галичиною Дмитро Дедько, найвизначніший галицький боярин. Він завято воював проти Казимира, навіть при допомозі татар, і зумів обстояти незалежність Галичини ще через 9 літ, до 1349 року. Отже в роках 1340-1349 існувало ще Галицько-Волинське Князівство й Белз був підчинений правному спадкоємцеві нашого престолоа. Щойно 1349 р. польсько-угорські союзні війська зуміли побити Дедька й добули Галичину. З того часу Галичина лучиться тісніше зі сусідніми державами — з Угорщиною, з Польщею, хоч і хвилює має ще часи самоуправи за Володислава Опольського в 1370-их роках, а навіть окремого князя — Юрія Наримунтовича.

В 1349 році, як пише польський історик Янко з Чарнкова, Казимир напав зі сильним військом і відібрав у Любарта майже цілу державу — крім лише Луцького Князівства. Між іншими містами добув він Володимир, Белз, Берестя й інші, не названі по імені¹¹). Та Любарт не погодився з цим і скоро, ма-

¹⁰) Гедимин († к. 1341)

Юрій-Болеслав († 7 IV 1340)

Любарт-Дмитро († по 1382) дочка, незнана з імені

¹¹) Гл. пояснення в М. Грушевського, Історія, т. IV, стор. 32.

буть уже 1350 року, відібрав назад забрані городи. Белз стає тепер городом, що не раз бачить під своїми мурами чужинецькі війська. 1352 року Казимир і угорський король Людовик Великий знову облягають Белз — при тій нагоді маємо поданий вище перший опис белзького замку. Польські й угорські війська стрінулися коло Белза. Було це вчасною весною, як уже стопилися сніги. Такий час дуже сприяв оборонцям нашого города: непролазні болота навесні дуже утруднювали ворогам доступ до твердині. Начальником города був кастелян Дрозге — так називає його сучасний угорський історик, що описав облогу 1352 р. — отже найправдоподібніше посадник кн. Любарта, боярин Дрозд. Королі післали до нього зазив, щоби піддав город. Проворний посадник виявляв охоту переговорювати, тягнув переговори цілий тиждень, а тимчасом укріплював город і чекав на помічні війська. Вкінці переговори розбилися й королі приступили до здобування замку. Але це не було легко. Белзька залога відпирала ворожі напади й поляки з уграми мали там великі втрати; між іншими згинув племінник кор. Людовика, а й сам Людовик дістав палицею по голові так сильно, що мало не згинув. Белз показався знову нездобутою твердинею. Королі мусіли відступити — й по дорозі до Угорщини Людовик ще й зазнав небезпеки: галицькі українці були підпалили хату, де він ночував, так що угорський король ледви вирятувався.

Після цього невдатного походу Казимир таки в 1352 році вирушив літом на Холмщину й тут заключив із литовськими князями угоду. На її основі Галичина відійшла до Казимира, а Землі-Князівства: Володимирське, Луцьке, Белзьке, Холмське (давні Червенське) й Берестейське остають при Литві. Лише Кремянецька Волость займала якесь посереднє місце: дістав її в управу Юрій Наримунтович, що вперше тут виступає на історичній арені, «від литовських князів і від короля». Та це було лише хвилеве перемир'я й у 1353 році литовці нападають на Галичину, на Львів, і добули Галич. В жовтні того року бачимо Казимира, як стоїть під Белзом — очевидно знову безуспішно. Час між 1352 роком а 1366-им тривали напружені воєнні відносини між Литвою з одного

боку, а Польщею й Угорщиною з другого. Щойно 1366 р. Казимир задумав почислитися остаточно з Литвою. Час був догідний, бо внаслідок ворожнечі литовців із татарами за Поділля Литва була позбавлена татарської підмоги, а до того правдоподібно в порозумінні з Казимиром пруські хрестоносці вдарили рівночасно з поляками на Литву. Казимир підступив під Белз, де як князя бачимо вище згаданого Юрія Наримунтовича. Кн. Юрій піддався Казимирові — видно безнадійно було боронитися в ситуації 1366 року — й зате дістав іще Холм від польського короля. Казимир здобув цілу Володимирську Землю, але віддав її одному з литовських князів. Уложено тоді спеціальну умову, що в важній нам частині звучить так:

»А се я, князь великий Олгерд, с своєю братією, с Кейсту-тем, с Явнудем, с Любартом і с своїми дітьми учинили єсьми мир с своїм братом, королем полским Казимиром іс божої милости, і с князем Юрієм і с другим Юрієм і с Олександром; а то будь свідомо всякому, коли хто на тот лист смотрит, оже на том ся єсмо мирили: Князю Люборту Луцкая Земля со всіми волостями отчизними і с сели, как іздавна пошло, Стожек, Данилов, Закам'ян, Шюмеск, Острог, Полоний, Межибожів; а і еще к Луцку отступил ся король володимирських волости: Велли, Збяз, Чернечгородок, Кам'ян, Мелница. А Володимир королеви достался с теми волостями: Городел, Любомль, Туринск, Ратев, Кошер, Влучим. А князь великий с своїм братом с Любортом сступил ся королеви: Крем'янца, Перемиля, Олешка, Белза, Грабовца, Холма, Щебрешина, Лопатина. А коньчали єсьми межи собою мир вічний«.

Договір 1366 року закріпив для Белза цілком нове державно-правне положення: внаслідок договору повставало Белзько-Холмське Князівство під владою кн. Юрія Наримунтовича, що був (але лише коротенький час) вазалем польського короля.

Князь Юрій Наримунтович (як белзький князь ок. 1350-1377) походив із литовської династії. Родовід його виглядає так:

Гедимин † ок. 1341

вел. кн. Литви

Наримунт-Гліб (Давид)	Любарт-Дмитро і ще 5 синів і 5 дочок
† 1326	кн. гал.-вол.

Юрій князь белзький і ще 5 синів

* пер. 1326 † ок. 1400

Точної дати народження кн. Юрія Наримунтовича не знаємо, але вродився він перед 1326 роком, себто роком батькової смерті. Вперше виступає він на історичній арені 1352 року, як ми бачили вище, але дуже правдоподібно, що Белз дістав спадщиною при поділі волинських волостей, уже ок. 1350 року. 1352 року він до Белзької Землі дістає ще Кремянецьку Волость, а 1366 дістає від польського короля Холм. Юрій став отже князем холмсько-белзьким. Тоді, очевидно, почав він працю над піднесенням свого князівства. Вже отсі факти вказують, що Юрій, син одного з найбільше лицарських синів Гедими́на, був не лише хоробрим, але й добрим дипломатом: він навіть у найприкрішій положенні вміє виплисти на верх не лише без утрати, але ще й із прибутком!

Продовж 11 літ (1366-1377), коли Юрій княжить без перерви в Белзі, столицею остає Белз. Можемо з повною правдоподібністю припускати, що в цей час холмські Єпископи прибрали титул холмсько-белзьких. Белз підлягав початково, починаючи ще правдоподібно від часів Володимира Вел., Єпископству володимирському, аж до того часу, коли повстала друга катедра на території Червенських Городів, пізн. Холмщини: первісно в Угровську, після заснування Холма (1237) перенесена незабаром туди — хоч точної дати й не можемо устійнити. Відтоді отже, ок. 1240(?) року Белз під церковним оглядом підлягав правдоподібно холмській дієцезії. Першим холмським Єпископом був Іван (І 114), вибраний із-поміж крилошан катедри Пресв. Богородиці в Володимирі Вол. На жаль наші матеріали не дають змоги відбудувати повного каталогу холмських Єпископів; знаємо ще Єп. Івана з 1335 року й після нього щойно Єп. Каліста,

згад. 1376 року, отже в часах Юрія Наримунтовича. Звідки ж і коли взявся титул Єпископів холмсько-белзьких? Могло це статися очевидно лише тоді, коли в дієцезії побіч столичного Холму серед інших городів визначався так само столичним характером Белз. Було це до нашого часу, за панування князів не-латинників, тричі: вперше за Всеволода, вдруге за Олександра, а втретє — за Юрія Наримунтовича. Перші два моменти відпадають, бо тоді взагалі ще не було Холму; остає лише час Юрія Наримунтовича. І справді на цей час маємо документальну вказівку. На одній євангелії є записка такого змісту: «Се я князь Юрій холмской, сынъ Данилія Холмскаго, по смерти сына моего, князя Семена, придали есмо к церкви Божой Пречистой Богоматери на богомоле вечистое села: Стрижово, Слепче, Космово, Цуцнево з обема береги обapolъ Бугу; въ лѣто 6884 (= 1376), къ столцу епископіи Холмское при боголюбезномъ Калисти епископи холмскомъ и белзкомъ». Отже найправдоподібніше за кн. Юрія таки повстав цей титул — Єпископа холмсько-белзького.

Але хоч Юрій підчинився польському королеві, то не щиро, й уже Янко з Чарнкова відмічує це. Ще в 1368 році бачимо кн. Юрія у Львові, в згоді з королем, але вже перед 1370-им роком він відступає від польського короля й у війнах між Польщею й Литвою, що все відновлялися, стоїть по стороні Литви. Нпр. у 1376 році литовці напали на Галичину. Пруський історик того часу, Герман де Вартберге, розказує, що Юрій Наримунтович і Любарт були невдоволені наданням Галичини Володиславові Опольському й тому почали нападати на Галичину. Не можна уявити собі, щоби кн. Юрій міг так сильно держатися в Белзі без підтримки місцевого населення; очевидно, що Белзька Земля була привязана до свого лицарського князя, що завзято обстоював самостійність Белжчини.

Та вже слідуючий, 1377 рік, ніс Белзові прикру несподіванку. Кн. Юрія вважали спричинником походу на Галичину й тому кор. Людовик угорський, що під його владою була Галичина, вирушив походом на Белз. Наш город і тепер виявився «замком дуже сильним і нездобутим», як його назвав згадуваний уже Янко з Чарнкова при цій нагоді. Юрій міг би

був боронитися довго, але що не дістав нізвідки помочі, тому піддався. Холм був уже здобутий перед тим польськими військами, а з півночі напали знову пруські хрестоносці. Супроти того не було виглядів — і кн. Юрій скапітулював. Очевидно князь бажав рятувати край перед спустошенням. Сам він дістав Любачів і доходи з бохенської сільної жупи — 100 гривен річної пенсії.

Так скінчилася самостійність Белзького Князівства. Його прилучено тепер до Галичини. Починаючи від 1372 аж до 1378 року управляв Галичиною кн. Володислав Опольський, зі старого шлезького роду Пястовичів — що на польським престолі якраз вигасли зі смертю Казимира Великого (1370). Опольський був кривняком Людовика. Згідно з угорським правом членам королівської родини запевнювалося відповідні доходи в той спосіб, що віддавалося їм в управу якусь провінцію. В ній мали королівські кривняки право вживати монаршого титулу, але владу мали не більшу, як звичайні королівські намісники. Так було й з кн. Володиславом Опольським¹²⁾. Він титулював себе «з божої ласки дідичним паном Руси», вибивав свою окрему монету (це впрочім для Галичини робив і Казимир Великий) й надавав землі і привилеї в Галичині — хоч і зазначував свою залежність від кор. Людовика. Таким чином і Белжчина опинилася під посередньою владою угорського короля. Під володінням Опольського була Белжчина (з цілою Холмщиною) до 1378 року.

Новий князь хотів усякими ласками приєднати до себе белжан. Він іменував белзьким війтом Лібінга (видко якогось німця), дав йому дім вільний від чиншів, чотири лани на фільварок, лазню, половину доходів із чиншів і склепів і що третій гріш зі судових кар. На випосаження міста мешканці одержали стільки поля, скільки могли обсадити й управляти. Щойно по дванадцятьох роках вольностей мали вплачувати як чинш 12 грошів. На просторі милі від міста не міг замешкати ніюдин ремісник ані коршмар неміщанин із Белза. Щоби

¹²⁾ J. Dąbrowski, Dzieje Polski średniowiecznej. T. II. Kraków, 1926, стор. 177.

стягнути до Белза купців, кн. Володислав увільнив усіх белазких купців від половини всяких мит, що їх побиравлося «в Руській Землі», себто в Галичині, а 1377 року установив право складу на сіль: ніхто з мешканців Литви (й українських земель під Литвою) не смів їхати далі «по руську сіль», але мусів її купувати в Белзі. Врешті дозволив Белзові мати свою постригальню.

З отсих привилеїв для Белза можемо бачити, як виглядало наше місто в 1370-их роках. Має воно свого війта з німців, досить багато вивінуваного, лазню, розвинену торгівлю; не можемо точно знати, що з того вже було раніше, хоч у великій мірі можемо приписувати піднесення Белза князеві Юрієві. На всякий випадок наше місто багато завдячує Володиславові Опольському, хоч і не знаємо точно, яке було його відношення до корінного, українського і православного, населення.

З часами Володислава Опольського вяжеться традиція про вивезення з Белза його найбільшої релігійної цінності — чудотворного образу Пресв. Богородиці, знаного нині як Ченстоховський. Кн. Володислав мав вивезти його до Ченстохови з Белза. Тому, що не має сучасних вказівок у цій справі, де хто пробував цілком заперечити традицію, що цей чудотворний образ був у Белзі. Так уже історик Львова з 2 половини XVII ст., Зіморович, заперечував отсю традицію, хоч і знав її. Оповідши про ікону й про те, що її вивіз Опольський до Ченстохови (Зіморович каже, що зі Львова від Василян), він згадує про традицію звязання її з Белзом такими словами лише, що, мовляв, ніхто з людей здорово думаючих (l) не повірить, щоби такий образ був у Белзі¹⁵). З того бачимо, що традиція про белзьке походження ченстоховського образу існувала в XVII ст. Та маємо й місцеву ченстоховську традицію, що свідчить про белзьке походження образу — правда, теж не сучасну. Отже й у нових часах пробував дехто заперечувати стару традицію про вивезення образу з Белза

¹⁵) J. B. Zimorowicz, Pisma do dziejów Lwowa odnoszące się. Wyd. dr. K. Heck. Львів, 1899, стор. 52.

Опольським, бо, мовляв, Опольський ніколи не володів у Белзі¹⁴⁾.

Як ми бачили вище, побут і діяльність Опольського в Белзі посвідчена кількома сучасними документами. Сходиться й це, що Опольський дійсно опікувався Ченстоховою. Так отже немає ніякої основи заперечувати стару традицію, що це Опольський позбавив наш город такого цінного скарбу. А що він не перебирав у засобах, свідчить другий його акт на церковнім полі: в 1377 році він відібрав львівським українцям православну каплицю коло низького замку у Львові й дав її латинському шпиталеві. Загалом Опольський дуже багато працював над заведенням латинської єрархії в нас — за його часів повстала галицька латинська Митрополія (1375 р.). Маємо, впрочім, виразну белзьку традицію, що образ Преч. Діви, вивезений пізніше до Ченстохови, був у Белзі. Про це говорить люстрація Белза з 1765 року таке: «Від міста кількасот кроків за рікою Белзці (= Солокія, Т. К.) названою, окоп замку між валами, облитий водою й недоступний через болота, славний і вшанований уміщенням образу П. Д. Марії, що тепер сливе з ласк у Ченстохові. Тепер на памятку на тім окопі стоїть костелик під покровом Тієї ж П. Д. Марії»¹⁵⁾. Це виразно вказує, що образ був у Белзі.

Впрочім маємо ще й іншу традицію, що вяжеться з Белзом і відноситься до чудотворної ікони. А саме в однім старім рукописі з XVIII ст. читаємо, що чудотворний образ Пресв. Богородиці в Язлівці, де був до 1672 року, походить із белзького замку. В Белзі він мав бути ще в 1424 році¹⁶⁾. Не входимо тут ближче в подробиці цієї традиції; для нас вистарчить факт, що традиція вяже чудотворний образ із Белзом. Проте, що якраз Опольський привіз до Ченстохови наш образ, маємо посередню вказівку вже з Длугоша, ще й із датою —

¹⁴⁾ x. Waclaw ze Sułgostowa, Kapucyn: O cudownych obrazach w Polsce przzenajświętszej Matki Boskiej. Wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne. Краків, 1902, стор. 13-14.

¹⁵⁾ Рукопис Оссол. ч. 2835. Lustrationes bonorum regaliū districtus Belzensis de anno 765, с. 141.

¹⁶⁾ Рукоп. бібл. Оссолінських у Львові, ч. 1651.

1382 року¹⁷⁾. Таким чином традиція, що ченстоховський образ походить із Белза, має всі позначки правди.

Відносно самого образу, то новіша польська наука на основі деяких стилістичних признаков (стилізація Ісуса Дитяти) признає, що це образ італійської мистецької школи, на котру ділав дуже сильний византійський вплив. Автор одної з найновіших праць про наш образ, др. М. Скрудлік, відносить час повстання образу до кінця XII або поч. XIII ст., але можна відносити й до пізніших часів. Якщо це означення часу й місця повстання образу слушне, то наш образ міг би прийти до Белза найскорше за часів кн. Олександра Всеволодовича, хоч не можна виключати й часів Романовичів. При яких умовах це сталося — сказати не можемо.

З часів Володислава Опольського знаємо випадково імя кастеляна белзького; був це якийсь Прібко.

1378 р. Володислава Опольського відкликано з Галичини й Белзом управляли угорські урядники. Після смерти Людовика Вел. Галичина, а з нею й Белжчина, переходить до Польщі. Юрій Наримунтович, що перед 1386 роком із незнаних ближче причин покинув Любачів (там^{*} лишився його син Іван, згаданий 1386 р. як підчинений Польщі), виступає в 1387 р. з титулом белзького князя — видно думав ще туди вернутися. Але сталося інакше. Після смерти Людовика угорського († 1384) королевою Польщі стала його дочка Ядвіга. Польські пани одружили її з Ягайлом Ольгердовичем, литовським князем, і в той спосіб довели до унії (злуки) Литви з Польщею (1385). Ягайло, уже польський король, дав 1388 року Белзьке Князівство як віно своїй сестрі Олександрі, що вийшла за князя Земовита (з мазовецьких Пястовичів)^{17а)}. В цей спосіб почалася нова доба в історії Белжчини — її прилучення до Мазовша.

Родовід мазовецьких князів, що панували в Белзі, такий:

¹⁷⁾ Володислав Опольський заснував ченстоховський монастир ОО. Павлинів у 1382 р. й тоді привіз (звідки — не каже) чудотворну ікону. (*Liber beneficiorum* III. Opera, IX, с. 121, 123).

^{17а)} Відповідний документ не зберігся; знаємо про це з Длугоша Opera XII 477).

Тройден I * ок. 1285 † 13 III 1341
жінка Марія, дочка кн. Юрія I Львовича,
† 11 I 1341

Болеслав-Юрій II, останній гал.-вол. князь, * пер. 1314, † 7 IV 1340	Земовит III (IV), кн. черський, рав- ський, сохачівський, виський і мазовецький † 16 VI 1381	ще син і дочка
---	--	----------------

ЗЕМОВИТ IV (V) кн. черський, равський і т. д. й белзький * пер. 1357 † 30 IV 1426 жінка Олександра, дочка Ольгерда, † 19 VI 1434	ще 4 сини і 3 дочки
--	------------------------

КАЗИМИР II кн. белзький, † 15 IX 1442	ВОЛОДИСЛАВ I кн. плоцький і т. д. і белзький † 12 XII 1455
---	---

ЗЕМОВИТ VI (VII) кн. плоцький і т. д. й белзький, повнол. 1459, † 1462.	ВОЛОДИСЛАВ II кн. белзький † 27 II 1462.
--	--

З грамоти кор. Ягайла з 1396 р. можемо знати, який простір обіймала Белзька Земля, надана Земовитові (Холмська Земля відійшла до Польщі). Король надає «княження, землі, панства, повіти (дистрикти), замки й міста, а саме Белз, Любачів, Буськ, Грабовець, Городло, Севолож і Лопатин положені в нашій землі Руси з їх селами, так як вони самі й котренебудь із них відмежоване здавна довкруги, вздовж і вширш, у їх границях», з невеликими змінами — деякі села відлучено, а деякі додано¹⁸⁾. Подібно говорить пізніший на кіль-

¹⁸⁾ Kodeks dypl. ks. Mazow. nr. 125.

кадесять літ документ із 1462 року, яким включено Белзьку Землю до Польщі. Сказано тут так: »Також нашу Белзьку Землю, з її повітами (дистриктами): Любачівським, Лопатинським, Севолозьким, Грабовецьким і Городельським, цілу й ненарушену, так як була й є досі захована, хочемо задержати і зберегати в їх границях і межах, що існують досі, не відбираючи від неї повітів (дистриктів) ані сіл«¹⁹⁾. В таких межах дістав Земовит Белзьке Князівство вже в 1388 р., бо в документі, виданім 30 грудня 1388 р. (надання костелові св. Станислава в Любачеві) Земовит називає себе »паном белзьким« і говорить про »нашу Любачівську Землю« або »наш Любачівський дистрикт«²⁰⁾.

З поданих тут документів бачимо, що в 1380-их роках, коли Белзьку Землю прилучено до Мазовша, вона вже була поділена на такі окремі цілості-повіти: 1) Белзький, 2) Бужеський, 3) Любачівський, 4) Грабовецький, 5) Городельський, 6) Лопатинський, 7) Севолозький. Буський і Белзький повіти, правда, не згадуються в грамоті з 1462 року, але з одного боку ці міста вчислено в док. з 1396 р., а з другого боку з означенням: буський і белзький дистрикти стрічаємося в актах XIV-XV століть. Белзький повіт стрічаємо вже в акті з 1394 року²¹⁾, а часто в XV столітті²²⁾; буський повіт виступає в XIV ст.²³⁾. Вище ми бачили, що границі Белжчини давні (це підкреслює док. із 1396 р.) й пізніше не змінювалися. Виходить із того, що межі Белзької Землі XIV-XV ст. консервативні, більшим змінам не підлягали напродовж XIV століття, бо йнакше не можна б їх назвати давніми. Далі запевнення, що границі з 1462 р. не будуть змінені, впевняє нас, що крім може дрібних змін засадничо пізніші межі Белзького Воевідства відповідають межах давнім — іще з княжих часів, себто

¹⁹⁾ Vol. legum I, f. 199-202.

²⁰⁾ AGZ VIII nr. 18. Пор. ін. надання MS IV 3 Sup. nr. 338.

²¹⁾ Грушевський, Матеріали, ч. 9.

²²⁾ AGZ XIX nr. 1927, 2045, 2056, 2085, 2313, 2394, 2457 й ін., з років 1469-1496.

²³⁾ В 1376 р. при нагоді надання на річ Івана Кміти, Arch. Sanguszków V nr. 5. Пор. IV розділ.

від того часу, коли виділено для кн. Всеволода Мстиславовича окреме Белзьке Князівство (1170 р.). Правда, пізніше бачимо сокальський повіт²⁴⁾, але це зміна всередині самого воєвідства, де натомість перестає існувати севолозький²⁵⁾ і лопатинський повіти.

Відносно Любачівщини, то ми певно не знаємо, куди вона первісно, в XII-XIII століттях, належала. З княжих часів про Любачів маємо згадки з 1214-1216 років (I 109). Тоді Любачів виступає в сусідстві Перемишля й радше до нього належав, як до Белза. В цих роках його виділено в окрему волюсть і віддано її польському воєводі Пакославові. Але самостійною округою Любачівщина була лише два роки й пізніше належала знову до Перемиської Землі; бодай не згадується так у товаристві Белза, як Червен. В 1223 році ще раз згадуються околиці Любачова, а окремо Белзька Земля й Червенська — отже й із цього видно, що Любачів до Белзького Князівства не належав (I 118). Про Любачівщину як окрему цілість чуємо ще раз щойно в рр. 1377-1388 коли її має Юрій Наримунтович чи його син Іван; та вже в 1388 році бачимо Любачівщину як один із дистриктів Белзької Землі. З того виходило б, що Любачівщина в княжих часах до Белзького Князівства не належала. Остільки поважніша зміна зайшла в Белзьким Воєвідстві в порівнанні з давнім Белзьким Князівством.

Так виглядали межі й устрій Белзької Землі в той час, як над нею запанували мазовецькі князі. Отже не вони, ні не Володислав Опольський почали адміністративну організацію Белзької Землі, але ще українські князі й Юрій Наримунтович. Що Опольський не працював у цьому напрямі, можемо заключати просто з того, що не мав часу — він же управляв Белжиною всього який рік (1377-1378).

Що ж зробили для Белзької Землі князі з мазовецької династії? Відповідь на це дадуть нам документи XIV-XV століть.

Можемо згорі сподіватися, що їх діяльність пішла по лінії

²⁴⁾ там само, ч. 2311 (1493 р.).

²⁵⁾ Про Севолож востаннє чуємо в 1462 р.

скріплення латинсько-польського елементу, до чого служили надання для латинського духовенства й перенесення деяких осель на німецьке (магдебурське) право, себто перемінювання їх на міста (оскільки це були села). З надань можемо вказати нпр. надання для монастиря Домініканів на передмісті Белза в 1394 році села Костяшина²⁶⁾, а в 1401 р. ще сіл: Ліски й Божанка. Це надання Земовита IV. В 1456 році знову Земовит VI і Володислав II вивінують передміський латинський костел у Бужеську. 1426 р. засновано костел в Острові. Магдебурське право за мазовецьких часів дістали такі оселі: Бужеськ, званий за мазовецьких часів уже Буськ, 1411 р., Сокаль 1424 р., Грабовець 1447 р., Тишівці 1453 р., Городло 1454 р. й деякі інші. Всі ці оселі існували вже до поданих дат, а деякі (Бужеськ, Грабовець і Городло) вже були городами давніше.

Про якусь колонізаційну діяльність мазовецьких князів у Белжчині не маємо вісток. Дехто з учених догадувався, що за мазовецьких князів повстала Рава Руська, але відповідного документу не знайдено²⁷⁾. Натомість знаємо іншу сторінку діяльності мазовецьких князів на нашій землі: вони щедро роздають села Белзького Князівства бідним шляхотським приходням із Мазовша. Робили це так основно, що на двіста кількадесят сіл навіть десятки власників - українців не можемо вказати! Мазовецьку ж шляхту пізнаємо переважно по її характеристичних іменах, що так дотепно відмітив Міцкевіч:

Z Dobrzyńskiej ziemi ród swój starożytny wiedli,
A choć od lat czterystu na Litwie osiedli,
Zachowali mazurską mowę i zwyczaje.
Jeżeli który z nich dziecku imię na chrzcie daje,
Zawsze zwykł na patrona brać Koronijusza:
Świętego Bartłomieja albo Matyasza.
Tak syn Macieja zawsze zwał się Bartłomiejem,

²⁶⁾ Відповідні документальні вказівки гл. в IV розділі.

²⁷⁾ Balinski-Lipiński, Star. Polska III стор. 376.

A znowu Bartłomieja syn zwał się Maciejem;
Kobiety wszystkie chrzczono Kachny lub Maryny.
(»Pan Tadeusz«, VI, 399-407).

Очевидно не лише по іменах пізнаємо мазурів-власників. Маємо й документи про надання мазурській шляхті в Белзькій Землі. Нпр. 1400 р. Земовит надає Предславові з Закрева с. Стремільче²⁸). 1437 року Казимир, кн. мазовецький, надає місто Рахані в белзьким дистрикті шл. Миколі Ляхові з Бжевіна за вірну службу. В актах XV століття стрічаємо досить часто вказівки, що така-то родина прийшла з Мазовша й осіла в нашім князівстві — нераз рівночасно має посілості ще й на Мазурах. Нпр. 1491 року заявляє шляхотна Катерина, дочка шл. Андрія Піва, що її брат Адам розчислився з нею за родинні добра в Белжчині (Конотопи, Василівці й Опільсько), а також »на Мазовші в Гостинській Землі«²⁹). 1494 р. довідуємося про шл. Агнезу Корчинську, що її батько »мав свою пайку з поділу на Мазовші«³⁰). Того самого року Адам і Петро Омекси зі Щепятина зобов'язуються на випадок недодержання умови стати перед судом »у своїх дистриктах площьким і сулижицьким у Мазовецькій Землі«³¹) і т. д. Значить роздавалося повними пригорщами; нераз бачимо мазовецьку шляхту й по двоє-троє, а то й по більше, в однім селі. Куди дівалися українці-власники? Про це документи мовчать...

Так представляється нам Белзька Земля за панування мазовецьких князів. Цей час — це доба приходу сюди мазовецької шляхти зі своєї бідної й перелюдненої землі. Очевидно перебування щораз нових мазурів-шляхти й »надавання їм сіл за вірну службу« не спинилося й далі, але напевно не було

²⁸) Разом зі Стремільчим надано Закшевському ще й іншу місцевість, що її відчитано як Бавлово (Bal.- Lip. III 385). Відчитання хибне, такої місцевості нема; це, очевидно, Барилів (званий в документах Barilowo, пор. мапу й AGZ XIX 1793).

²⁹) AGZ XIX nr. 2209.

³⁰) там само, ч. 2327.

³¹) там само, ч. 2316.

вже таке сильне, як у 1388-1462 роках. За 74 роки було досить часу основно обсадити Белзьку Землю новими власниками.

1462 рік зазначився вимертям потомків Земовита й Белзька Земля переходить до Корони. Вона стає тепер воевідством, якого столицею є даліше Белз.

ЛІТЕРАТУРА

- М. Грушевський, Історія України-Руси, т. 2. Львів, 1905.
 » » » т. 3. Львів, 1905.
 » » » т. 4. Київ, 1907.
- А. Андріяшевъ, Очеркъ исторіи Волинской земли до конца XIV столѣтія. (Київ, 1888).
- П. А. Ивановъ, Историческія судьбы Волинской земли съ древнѣйшихъ временъ до конца XIV вѣка. Одесса, 1895.
- Br. Włodarski, Wołyń pod rządami Rurykowiczów i Bolesława Jerzego Trojdenowicza. »Rocznik Wołyński«, т. III (1934), стор. 105-146.
- St. Zajączkowski, Wołyń pod panowaniem Litwy. »Rocznik Woł.«, т. II (1931), стор. 1-25.
- Dr. Iz. Szaraniewicz, Rys wewnętrznych stosunków Galicyi Wschodniej w drugiej połowie piętnastego wieku. Львів, 1869.
- Br. Sokalski, Powiat sokalski pod względem geograficznym, etnograficznym, historycznym i ekonomicznym. Львів, 1899.
- Dr. Fr. Papée, Zabytki przeszłości miasta Bełza. Sprawozdanie z wy-cieczki naukowej. »Przewodnik naukowy i literacki«, т. XII (1884), стор. 97-105 і 209-214.
- В. Чернецький, Звѣстки о старинномъ мѣстѣ Белзѣ. »Діло«, 1893, чч. 35, 37, 38, 44, 49, 50 і відбитка.
- С. Томашівський, Девятьсот літ тому (1030 - 1930). З приводу ювілею міста Белза. »Нова Зоря«, 1930, ч. 1.
- М. Дужий, На світанку історії Белзької Землі. »Життя і Знання«, 1931, ч. 4 (січень).
- Я. Пастернак, Із белзької старовини. »Новий Час«, 1936, ч. 196.
- Гр. П-ів, Церква св. Климента в Белзі. Цікаві висліди археологічних розкопок. »Українські Вісти«, 1937, ч. 23.
- Археологічні розкопки у княжім Белзі. »Діло«, 1936, ч. 236.
- В. Ильницькій, Александръ. кн. белзскій. »Зоря Галицкая jako альбумъ на годъ 1860«. Львів, стор. 335-350.
- М. Грушевський, З облоги Белза в 1352 р. »Записки Наук. Т-ва ім. Шевченка«, т. 73 (1906), стор. 158-159.

A. Czuczyski, Traktat książąt litewskich z Kazimierzem Wielkim z roku 1366. »Kwartalnik historyczny«, 1890, стор. 513-515.

М. Довнаръ-Запольскій, Изъ исторіи литовско-польской борьбы за Волинь. Договоры 1366 г. Київ, 1896 (відб. з Унив. Изв.).

І. Шараневич, Князь Юрій Белзскій. Историчный образецъ зъ другої половины XIV столѣтія. »Вечерниці« (Львів), 1862, чч. 1-25.

Dr. J. ks. Puzyna, Narymunt Gedyminowicz. »Miesięcznik heraldyczny«, 1930, nr. 1, 2, 3.

Його ж, Potomstwo Narymunta Gedyminowicza. VI. Jurij, książę Bełzki i Chełmski, później Piński. »Mies. herald.«, 1932, nr. 10, 11.

A. Gilewicz, Stanowisko i działalność gospodarcza Władysława Opolczyka na Rusi w latach 1372-1378. »Prace historyczne, wydane ku uczczeniu 50-lecia Akademickiego Koła Historyków Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1878-1928«. Львів, 1929, стор. 71-105.

Dr. M. Skrudlik, Cudowny obraz Matki Boskiej Częstochowskiej. »Ziemia Częstochowska«, т. I (1934), стор. 19-100 і окр.

Kodeks dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, obejmujący bulle papieżów, przywileje królów polskich i książąt mazowieckich, tudzież nadania tak korporacyj jako i osób prywatnych. Варшава, 1863.

K. Kaczmarczyk, Archiwum OO. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie. »Archeion« т. VII-VIII (1930), стор. 123-159.

Volumina legum, т. I, Петербург, 1859.

Akta grodzkie i ziemskie, т. VIII. Львів, 1880.

М. Грушевський, Матеріали до історії суспільно-політичних й економічних відносин Західної України. Ч. I. Львів, 1906 (відбитка зі »Записок Наук. Т-ва ім. Шевч.«, тт. 63, 64, 69).

IV. ЗАСЕЛЕННЯ БЕЛЗЬКОЇ ЗЕМЛІ В XV СТОЛІТТІ

Етнічний характер дулібської кольонізації. — Справа західної границі (з поляками). — Кольонізація Белзької Землі в XV ст.: спис осель із істор. примітками. — Адміністративний поділ і його походження. — Котрі оселі походять із княжої доби.

Як ми вже згадували вище (в II розділі), першим історично знаним словянським племям, що замешкувало південну Волинь, отже й Белжчину, й Холмщину, були дуліби. Наш найдавніший літопис зачисляє їх до східно-словянських племен, точніше — до племен праукраїнських, що з часом стали людським матеріалом до повстання української нації. Прилучення Червенських Городів до Києва було цілком природним не лише з політичного, але й із етнічного боку. Та не забракло й таких учених (головно в польській науці — але далеко не всі історики заявили за цим), що вважали дулібів за західно-словянське плем'я. Коли нпр. в останніх часах висловлено думку, що Червенські Города належали й етнічно до польської території, що це була прапольська політична організація, то зараз знайшлася в польській науці й протилежна думка. Приклонники західно-словянського походження дулібів вказують на деякі подібності в місцевих назвах Волині й Галичини до західно-словянських, нпр. Червен-Червінськ, Волинь-Волін, Велунь. Також саме племінне ім'я »дуліби« має свої відповідники на заході, нпр. у чеських дулібах. Але як одне, так і друге не видержує критики. Назва Червен походить найправдоподібніше від природної прикмети, так як український Червоногород, Білгород і т. д., а брак закінчення -іск (як у назві Червінськ) якраз вказує на різницю від мазовецької назви. Волинь теж нічим особливим не вяжеться зі заходом. Натомість мовознавство просто перечить тому. Знаємо нпр., що в Гали-

личині й на Волині в XI і пізн. століттях немає ніяких слідів якихсь польських говірок, а мовні пам'ятки, починаючи від XII ст., вказують виразно, що на Волині й у Галичині були тоді ті самі українські говори, що й сьогодні. Свідчить про це й сама польська мова, що має *Halicz* а не *Galicz*, *Droho-bycz* а не *Drogobycz*, *Drohiczyn* а не *Drogiczyn* — отже вже при найстаршій польсько-українській зустрічі виступає таке свійське, українське «г» на Волині й у Галичині; прапольські говори мають «г». Маємо крім «г» (пор. *Husiatyn*, *Horodło*) й наш повноголос у місцевих назвах і ін. Щодо західних дулібів, то ми маємо на сході словен новгородських — отже хіба словаки й словінці через те не є східно-слов. походження. Впрочім, як ми бачили вище, назва дуліби вияснюється культурним станом даного населення й цілком не може рішати про народність племені. Врешті різкий брак переходових українсько-польських говорів на межі стичности вказує, що тут ніякого мовного споріднення не було.

До таких самих висновків провадить і сучасна археологія. Найновіший дослідник отсього питання (поляк) не вмів вказати в археологічному матеріалі Холмщини й Волині (не кажучи вже про Галичину) слідів західних слов'ян — і лише в області середнього вислянського Буга вказує мазовецькі елементи — тай то з рівночасним зазначенням, що це було взаємне проникання¹⁾. Як бачимо, з наукового погляду ніяк не дається вдержати здогад про західно-слов'янське походження дулібів; вони таки — племя праукраїнської групи. Тим самим первісна слов'янська колонізація Волині й Галичини належить таки праукраїнцям.

Західної грізніці дулібського розселення в IX-X століттях, очевидно, на основі тогочасних вісток не можемо вказати, бо таких немає. Зате в тій справі допоможуть нам пізніші політичні грізніці. Звичайно, не можемо бути певні, чи грізніці не змінялися, — та якщо й так, то це були б незначні зміни. Йшло б лише про те, чи пізніші політичні межі можуть відповідати старшим племінним. На це можемо собі відповісти,

¹⁾ R. Jakimowicz, *Wschodnia granica*, стор. 249.

що де як де, а в нашій випадку в великій мірі — так. Побіч себе жили не споріднені зі собою племена: дуліби й мазовшани (чи висляни). Якщо вони творили державні організації, то спершу родово-племінні, що з часом поремінювалися в територіяльні, городські. Дуже трудно припустити (хоч це й не виключене цілком), щоби якийсь нпр. мазовецький рід приставав до дулібів, відриваючися від кровноспоріднених мазовшан, від їх релігійного культу й традиції. Отже найрадіше таки менше-більше пізніші політичні польсько-українські грядиці (знаємо їх, правда, досить загально з XIII століття) відповідають старим племінним межах, чи радше політичній організації дулібській (Волинь, Червенські Города) й мазовецько-вислянській.

Приглянемося трохи ближче вісткам про польсько-українське погрядниччя, оскільки на це дозволяють літописні вістки з XIII ст.

Не входимо в грядиці між Підляшшям і Мазовшем, а обмежимося лише до південно-волинської території, себто первісної дулібської, м. б. від лінії Дубенка-Холм-Люблин. Маємо тут ріку Вепр, правобічний доплив Висли; його й уважає один західно-європейський письменник 2-ої пол. XII ст., Гервасій із Тільбері, за польсько-українську грядицю на цьому відтинку. Але це не цілком вірне. В однім місці Гал.-вол. літопису читаємо про події 1240-их років таке: »Данило й Василько почали війну з лядським князем Болеславом. Вони ввійшли в Лядську Землю чотирма дорогами: сам Данило воював коло Люблина, Василько над Ізволою й Ладою, коло Білої, двірський Андрій над Сяном, а Вишата воював Підгір'я. Вони взяли добичу й вернулися. Але потому вирушили знову й повоювали Люблинську Землю аж до ріки Висли й Сяну« (II 25). Бачимо з того, що межа переходила на захід від Вепра — між ним і названими тут ріками: Ізволою, Ладою й долішнім Сяном. Що лівобережжя Вепра не належало ціле до Польщі, маємо виразні свідощтва в літописі. Над Вепром, але по його лівім боці, лежав наш город Щекарів (теп. Красностав, II 87). Він уважався майже грядничним городом. У літописі читаємо про нього: »Болеслав (мазовецький князь) іще гордував через

свій нерозум. Він підглянув відповідний час, прийшов із двома сотнями війська, повоював коло Щекарева, зайняв десять сіл і так пішов назад, запишився, й чинився таким, якби всю Русь зайняв» (1285 р., II 87). Насмішка ця зрозуміла — це, очевидно, погряниччя; Болеслав не перейшов Вепра, отже воював на його лівім березі. На Щекарів як погряничний город іде Лестько, польський князь, у 1211 році, але як бачимо виразно з літопису — це лише демонстрація (I 112). Так само на лівім березі Вепра лежить Щебрешин, знаний із трактату 1366 року як підвладний Литві город, отже приналежний здавна до Волині; він виразно називається в однім документі «руським городом»¹⁾. Таким способом лівобережжя Вепра ще належало до Волині, а Вепр на зазначенім відтинку належав до наших князів: 1237 року, втікаючи з невдатного походу на Холмщину, багато поляків потопилося в Вепрі при поспішнім переході додому (II 12). Коли посуватися на південь, то бачимо над Сяном (долішнім) польську вже територію — там, як ми бачили, воює двірський Андрій у поході (гл. вище). Але це місце, подібно як і два інші (II 29, 93) не дозволяють ближче означити, як далеко сягала польська територія на правім березі Сяну. Факт, що Судомир і Завихвост, польські твердині, положені на лівім березі Висли вказує радше, що над долишнім Сяном поляки не чулися цілком безпечно так, як Русь на лівім березі Вепра. Але тут, очевидно, далі здогадів іти не можна.

В кожнім разі треба звернути увагу на те, що не маємо продовж XIII століття ніяких вказівок на якусь зміну гряниць на нашім відтинку — на користь одної чи другої сторони. Напади поляків на Червен і околицю, чи українців на Люблинщину, очевидно, не означають таких змін. Так само й на мирне проникання кольонізаційне не було місця підчас постійних війн. Отже гряниця, зазначена в літописі, має всі дані, щоби її вважати постійною для XIII століття. Про давніші часи не маємо матеріалу навіть такого, як для XIII-ого ст. Але не маємо ніяких даних, щоби гряниці під етнічним оглядом змі-

¹⁾ AGZ V, с. 4. Документ з р. 1352.

нялися. Це ж не був іще час перелюднення, щоби польська кольонізація перла на схід, чи українська на захід. Радше, як ми вище зазначили, дулібська кольонізація спрямовувалася на північ, де могла стрічатися з мазовецькою. Отже польсько-українська (чи радше дулібсько-вислянська) грляниця з XIII ст. має всі дані на постійність, а тим самим висловлений вище погляд про покривання політичної межі з національною має всі познаки правдивости. Під тим оглядом дуже цікавий документ маємо з 1359 року й на його основі можемо ствердити, що західня грляниця продовж віків майже не змінилася, — бо така сама, як у зазначенім документі, вона й пізніше, аж до кінця XVI ст. В тім році розмежовувано на однім відтинку Холмську Землю від Люблинщини, при чім старці-свідки з обох сторін зізнали під присягою, що така була від віків, доки сягає людська пам'ять, грляниця між цими обома краями. Як порівняти грляницю, визначену в тім щасливо збереженім документі³⁾, з грляницею кінця XVI ст. (між Холмщиною й Люблинщиною), то бачимо, що вони на зазначенім відтинку цілком покриваються. Це ще один цілком певний доказ, що українсько-польська грляниця на цьому відтинку не змінлася — або майже не змінлася.

Точніше зарисовуються перед нами межі Белзької Землі щойно в XV і пізніших століттях, коли можемо вже означити приналежність осель до Белзької Землі. В тій цілі подаємо на цьому місці карту Белзької Землі, де зазначені всі оселі, що існували (чи радше ті, що про них маємо певну відомість, що існували) в XV столітті. Опираємося головнo на судових белзьких актах того часу й на давніших (оскільки існують). Але мусимо тут зазначити ось що: Судові записки з одного боку незвичайно цінні, бо певні, але з другого — вони згадують лише про ті оселі, що з тих чи інших причин були згадані в суді. Отже дуже можливо, що якоїсь кількості осель тут не згадано; кілька недостач помагають усунути інші акти. Але всетаки не маємо певности, чи вже матимемо в наших матеріялі виказані всі оселі Белзької Землі, що існували до

³⁾ Paszkiewicz, Polityka ruska, с. 201-203.

1500 року. Тому для доповнення недотач користуємося й пізнішими записками, але не дальше, як 1531 року. З того часу маємо податковий список осель Белзької Землі з поділом на повіти (дистрикти): 1. Белзький, 2. Буський, 3. Любачівський, 4. Грабовецький, 5. Городельський. Виказано тут ок. 370 осель⁴⁾. Виходимо зі заложення, що оселя, яка існувала в 1531 році, а не має вказівок на своє недавнє заснування, існувала вже перед 1500-им роком. Помилки, що можуть зайти з того приводу, будуть менше шкідливі, чим пропуски на випадок не узгляднення трохи пізнішого матеріалу.

Для перевірки й кращого зрозуміння матеріалу подаємо ось тут список місцевостей за повітами (дистриктами) так, як його маємо у списі з 1531 року. Побіч кожної оселі подано деякі історичні вістки, особливо, коли вперше згадується дана оселя, або бодай вказівку на її існування в XV ст. Якщо немає побіч назви оселі ніяких даних — то це знак, що вона згадується щойно в списі з 1531 р. При оселях зазначено церковні відносини — чи був священик, церква; міста зазначені півтовстим друком⁵⁾. Оскільки йде про положення даної місцевости, то послужить до означення карта Белзької Землі в XV ст., долучена до цієї праці. Про церковний поділ маємо дані з 1620-их років; він зазначений на другій мапі.

1. Белзький повіт (дистрикт)

Белз столиця повіту; про нього окремо в V розділі.

Бабятин зг. ок. 1449 р. (AGZ XIX 1811).

Безеїв зг. 1504 (MS III nr. 1313).

Бишів зг. 1408 (AGZ III nr. 83).

Божанка зг. 1401 (Груш. Мат. ч. 10).

Боратин зг. 1465 (AGZ XIX 2503); 1531 церква.

Бояничі зг. 1469 (AGZ XIX 1889).

Будинин зг. ок. 1463 (AGZ XIX 1832); 1531 церква.

⁴⁾ Список цей видрукований у *Źródł. dziej.*, XVIII, 1, с. 238-252.

⁵⁾ Скорочення пояснені в виказі літератури при кінці розділу.

Бутини

Вакіїв зг. 1495 (AGZ XIX 2443); на території села старе городище (гл. Чермно).

Ванів зг. 1439 (AGZ XIX 1780).

Варяж зг. 1422 (Лунів, Любича, дод. I). 1485 р. згадується тут лат. костел у честь Успення Пресв. Богородиці (AGZ XIX 2040). 1531 лат. парохія; 1538 місто. Лежить при великим шляху, що в XVI ст. провадив із Галичини на Волинь і до Литви (Bal.-Lip. III 396).

Василів зг. 1469 (AGZ XIX 1860).

Василів

Василівці зг. 1445 (AGZ XIX 1785).

Вербиця зг. 1502 (AGZ XIX MCXXIX); 1531 церква.

Вербіж зг. 1442 (MS IV 3 Suppl. nr. 759).

Верешин зг. 1464 (AGZ XIX 1850).

Верхрата

Верхраханє зг. 1436 (MS IV 3 Suppl. nr. 697).

Верхрічня

Вижлів зг. 1439 (AGZ XIX 1768).

Вилбів (Łubów) зг. 1469 (AGZ XIX 1922).

Винники зг. 1473 (AGZ XIX 1957).

Витків (к. Радехова) зг. 1455 (MS IV 3 Suppl. nr. 892; пор. nr. 1032 і спис 1531).

Витків (к. Потужина) зг. 1469 (AGZ XIX 1926); 1531 церква.

Вишнів зг. 1426 (Parée, Zabytki, додаток). 1531 церква.

Вожучин зг. 1439 (AGZ XIX 1775). 1531 лат. парохія.

Войславичі зг. ок. 1449 (AGZ XIX 1801). 1531 церква.

Волсвин

Воронів зг. 1439 (AGZ XIX 1762).

Вороновичі зг. 1469 (AGZ XIX 1856).

Ворохта зг. 1487 (AGZ XIX 2055).

Гатовичі зг. 1479 (AGZ XIX 2518).

Гійче 1531 церква.

Гільче зг. ок. 1449 (AGZ XIX 1802). Інакше Гулів (1497 MS II nr. 841).

Глухів зг. 1482 (AGZ XIX 1990).

Гоголів

- Гобке зг. 1422 (AGZ IX ч. 23).
 Голубе зг. 1482 (AGZ XIX 1997).
 Гора (к. Белза) 1531 церква.
 Горбків зг. 1491 (AGZ XIX 2206).
 Городецька Воля (або Городок) зг. 1483 (AGZ XIX 2003).
 Городиловичі зг. ок. 1449 (AGZ XIX 1797).
 Городиславичі зг. 1444 (AGZ VI ч. 22).
 Городище (варязьке) зг. ок. 1462 (AGZ XIX 1839).
 Городок (гл. Городецька Воля) 1483 церква (AGZ XIX 2006).
 Гостинне зг. ок. 1449 (AGZ XIX 1810).
 Гребенне зг. ок. 1449 (AGZ XIX 1809).
 Губин зг. 1439 (AGZ XIX 1762).
 Двірці 1531 церква.
 Деревня зг. 1469 (AGZ XIX 1913).
 Диниська зг. ок. 1449 (AGZ XIX 1809).
 Ділці зг. 1489 (AGZ XIX 2005).
 Добрачин зг. 1439 (AGZ XIX 1772).
 Добротвір відновлено затрачені права 1509 р. (Bal.-Lip. III 344);
 1531 церква.
 Добужок зг. 1466 (AGZ XIX 2501).
 Добук гл. Добужок.
 Довжнів зг. 1489 (AGZ XIX 2109).
 Долгобичів зг. 1492 (AGZ XIX 2268).
 Доманіж зг. 1449 (AGZ XIX 1797).
 Домашів 1531 церква.
 Дутрів зг. 1464 (AGZ XIX 1851).
 Жаботин зг. 1489 (AGZ XIX 2081).
 Жабче (пн. Костяшина) зг. ок. 1462 (AGZ XIX 1827).
 Жабче (Муроване) зг. 1489 (AGZ XIX 2095).
 Жерники зг. 1491 (AGZ XIX 2177).
 Жнятин зг. 1473 (AGZ XIX 1952).
 Жужіль зг. 1483 (AGZ XIX 2017); 1531 церква.
 Жулиці зг. 1464 (AGZ XIX 1851) і 1462 (MS IV 3 Suppl. nr. 951).
 Завада
 Завишень
 Звертів зг. 1414 (Prochaska, Mater. ч. 31).
 Зимне зг. 1388 (MS IV 3 Suppl. nr. 338).

- Зубків зг. 1489 (AGZ XIX 2090).
 Зубовичі зг. 1439 (AGZ XIX 1775).
 Кадовбища зг. 1491 (AGZ XIX 2222).
 Карів зг. 1490 (AGZ XIX 2143); 1531 церква.
 Клусів зг. 1460 (MS IV 3 Suppl. nr. 938).
 Кмитин зг. 1463 (AGZ XIX 1843).
 Комарів зг. 1488 (AGZ XIX 2081).
 Конвиця зг. 1487 (AGZ XIX 2058).
 Конотопа 1440 дістає магдебурське право (Rykaczewski Inventarium, с. 266); 1485 як село (AGZ XIX 2085).
 Копитів зг. 1483 (AGZ XIX 2014).
 Коргині зг. 1473 (AGZ XIX 1950); 1531 церква.
 Корні зг. 1497 (MS II nr. 841).
 Корчин зг. 1469 (AGZ XIX 1926).
 Корчів зг. 1469 (AGZ XIX 1912).
 Корчмин зг. 1439 (AGZ XIX 1772); 1531 церква.
 Костешин зг. 1394 (Груш. Мат. ч. 9).
 Которів зг. 1503 (AGZ XIX 2678).
 Кошин зг. ок. 1462 (AGZ XIX 1841).
 Кревиця зг. 1488 (AGZ XIX 2074).
 Крилів зг. 1473 (AGZ XIX 2516).
 Кришин зг. 1439 (AGZ XIX 1762).
 Ласків зг. 1482 (AGZ XIX 1978).
 Лещатів зг. 1448 (AGZ XIX 1790).
 Лещків зг. 1469 (AGZ XIX 1927).
 Ликошин зг. 1469 (AGZ VI ч. 95).
 Лівче зг. 1491 (AGZ XIX 2235).
 Ліски зг. 1401 (Груш. Мат. ч. 10).
 Лучичі зг. 1494 (AGZ XIX 2352).
 Любича зг. 1422 (Лунів, Любича, дод.). 1531 р. нал. до Любачова.
 Любче зг. 1491 (AGZ XIX 2203).
 Ляхівці зг. 1409 (MS IV 2 Suppl. nr. 471).
 Маличі зг. 1469 (AGZ XIX CDLXXXV).
 Малоніж зг. 1462 (AGZ XIX 1462).
 Махнів зг. 1388 (MS IV 3 Suppl. nr. 338).
 Махнівка
 Михалів зг. 1469 (AGZ XIX 1930).

Отже коли Белжчина це складова частина Володимирського Князівства (первісно — Волинського в найтіснішій розумінні, області чи волости Волиня на Бузі), то ясно, що згодом мусів бути тісніший зв'язок між Червеном і Белзом, що дійсно бачимо в XIII ст. — тоді занепавший Червен прилучається до Белза (гл. в тексті с. 43-44, 63-67). Так отже всі дані вказують на те, що між Червеном і Белзом був тісніший зв'язок (пізніше, в XIV ст., між Холмом і Белзом на церковнім полі), себто, що Белз належав до Ч. Г.

Що ж дають у тім напрямі літописні вістки? Крім наведених вище подаємо ще одну — першу згадку про Белз, що звучить:

«В лѣто 6538. Ярославъ взя Белзѣ»^{*)}.

Застановляє та вістка, взята разом із вісткою, занотованою під слідуєчим роком, про відібрання Червенських Городів Ярославом і Мстиславом від Польщі. Звичайно пояснюється ці вістки так, що князь Ярослав Мудрий зайняв первісно, в 1030 р., Белз, а щойно в наступнім, 1031, при допомозі Мстислава, відібрав Ч. Г. З того висновок, що Белз — не належав до Ч. Г., коли окремо згадано про його здобуття, окремо ж про Ч. Г. На цьому тлі виросла й несподівана, а дивна гіпотеза Ст. Томашівського: Белз, мовляв, до 1030 р. не належав ні до Руси, ні до Польщі, а до... Угорщини^{*)}. Що на те немає ніяких безпосередніх, а навіть посередніх доказів, це ясно, й покійний учений не міг їх подати. Одиною джерельною підставою було окреме зазначення в літописі здобуття Белза й Ч. Г.

Коли б справді Ярослав окремо здобував Белз, а знову окремо Ч. Г., то це дійсно могло б насувати того рода висновок — хоч і не конечно. Але чи справді в обох записках розказується про окремі факти й окремі походи? На основі студій над літописами можемо ствердити, що одна і друга записка відноситься до тієї самої події, лише

*) Іпат. с. 105, мій переклад і с. 26.

*) С. Томашівський, Дев'ятьсот літ тому (1030-1930). З проводу ювілею міста Белза. «Нова Зоря» 1930, ч. 1.

одна (1030 р.) подає це в коротшій формі, друга (1031 р.) в обширнішій. Що так діялося нераз, це вже доказано: пізніші редактори, переробляючи давніші літописні зводи, нераз стрічали записки про ті самі події в двох різних джерелах — одну коротшу, другу довшу; тоді вони одну з них містили під дальшим роком, вважаючи її за приналежну до іншої події. Подамо кілька прикладів для підтвердження цієї гадки.

В Київським літописі маємо кілька таких повторень. Ось під р. 6643 (1135) розказується про те, що князі помирилися й у висліді Переяслав дістав Андрій Мономахович, а Ізяслав Мстиславович Володимир⁷⁾. Це саме розказується в другій записці, зараз же після цієї, але вже під наступним 6644 (1136) роком. Другий приклад: п. р. 6644 (1136) двічі подається вістку про смерть внука Володимира Мономаха, Леона⁸⁾. Третій: п. р. 6649 (1141) подана вістка: »Приведена бысть дщи (дочка) Всеволожа в Ляхы«⁹⁾. А під слідуючим, 6650 (1142) р. читаємо: »Того же лѣта отда Всеволодъ дчѣрь свою Звѣнисуаву в Ляхы за Болеслава«¹⁰⁾. Отже, як бачимо, дублетні вістки про ті самі події річ звичайна в літописах¹¹⁾.

Але чи це, що діялося з Київським літописом, можливе з Повістю врем. літ, нашим найстаршим літописом? Вже згори можна ствердити, що так, бож і він переходив кілька редакцій. В ньому теж можемо вказати кілька дублетних вісток. І так п. р. 6597 (1089) читаємо, що дочка кн. Всеволода, Янка, поїхала до Царгороду; в якій справі — не подано. Зате п. р. 6598 (1090) читаємо, що Янка привезла з Царгорода Митр. Івана (III); ця друга записка обширніша. Очевидно одна і друга відносяться до одної події. Та навіть із часів Ярослава Мудрого маємо в літописі дублетні записи. І так п. р. 6524 (1016) маємо обширне оповідання про побіду кн. Ярослава над Святополком; під р. 6525 (1017) лянкічну записку: »Ярославъ ввоиде в Киевъ и погорѣша церкви«. Потвердження того, що в 1017 р. погоріла церква (з монастирем) св. Софії, маємо й

⁷⁾ Іпат. с. 214. ⁸⁾ там само. ⁹⁾ Іпат. с. 220. ¹⁰⁾ там же с. 224.

¹¹⁾ Пор. про це Дм. Багалій, Нарис української історіографії. Том I. Літописи. Вип. 1. Київ, 1923, с. 72.

у Тітмара, Єп. мерзебурзького. Ясно, що тут мова про перемогу Ярослава й опанування Києва, а тим самим це дублет вістки з 1016 р. Добру дату дає коротша записка. Другу пару вісток маємо про боротьбу Ярослава з Мстиславом тмутороканським. В літописі читаємо: «В лѣто 6531. Поиде Мъстиславъ на Ярослава, с Козары и Касогы». Під слідуючим (6532) маємо обширніше про цей бій, де подано подробиці з поетичної традиції про лиственський бій. Очевидно, що добру дату й тут дає коротка записка — 6631 (1023) рік.

Як бачимо, в Повісті, навіть ув оповіданнях про часи Ярослава Мудрого, є дублетні вістки. Такий дублет, очевидно, маємо й у вістках 1030 й 1031 р. Обі вони оповідають про той сам факт, себто похід на Черв. Городи, між якими був і Белз. Отже на основі аналізу отсих вісток доходимо до висновку, якого домагалися дані мовні й історичні — що Белз належав до Ч. Г., а тут маємо джерельне потвердження цієї думки. Отже Белз певно був подуманий, як один із «інших городів», що їх зайняв Володимир Великий.

Котрі ж іще городи зайняв святий князь у 981 році? Йдучи тією самою дорогою, що в розумуванні про Белз, можемо їх означити. Отже це першусього старинний Волинъ на Бузі, що лежить мовно на тій самій території, географічно належить до Забужжя, історично — до Холмщини (перв. Червенського Князівства). Другий город — це, як вище доказано, Белз, положений теж на лівім боці Буга. Врешті можна вказати ще третій город, мовно й історично волинський, а положений так само над Бугом — це Бужеськ. Хоч саме місто й лежить на правім березі ріки, але старше городище положене в вилах Буга й Полтви на лівім березі Буга (гл. в тексті, с. 102). Те, що цей город згаданий уперше щойно в 1098 р., очевидно, не може вказувати, що він повстав пізно. Таким чином можемо відповісти на запит, нераз ставлений у науці: які це «інші городи» зайняв Володимир, або: котрі це були Ч. Г.? Наша відповідь звучить: городи дулібсько-побузькі Волинь, Червен, Белз і Бужеськ. Перемишль, очевидно, належав історично до іншої території.

Екскурс II.

НАЙДАВНІША ЗГАДКА ПРО МОНАСТИР У ГОРОДИЩІ

Сказане в тексті (с. 143), що белжани оснували цей монастир у XVI ст., треба розуміти так, що вони чимсь визначним причинилися до його піднесення, бо згадується цей монастир уже в середньовіччі. Проф. Колесса віднайшов помяник городиського монастиря, зложений у 1484 році, де говориться, що цей монастир (під покровом Успення Пресв. Богородиці) »создаша православнии царіе и кѣтитори святаго храма сего«¹⁾ Тому проф. Колесса догадується, що заснували його »мабуть українські князі. Вони, ураз із іншими згаданими тут ктиторами монастирської церкви були певно вичислені в першому Помяннику, який не дійшов до наших часів, або їх імена було може поміщені в перенятих (як се буває в Помянниках) з давніших помяників, уписах. на перших видертих картах згаданого помяника з XV в.« Відносно белзьких міщан, то в помяннику є числені їх записи вже в XV ст., отже можемо припускати, що вже тоді вони були ктиторами монастиря²⁾.

Всежтаки помяник не може подати найстаршої дати про монастир. Помічним буде для нас у цій справі т. зв. христинопільський, а в дійсності городиський Апостол, де маємо на 111 листку таку дописку:

»О мудрости твоя великая. А писалъ Евхѣмъ диякъ у Городищи. у пекарни. сѣдъ на вѣслонѣ. при князи Семашку, при намѣстѣницѣ городищѣскомъ Феогностѣ а Лазорь упес...«³⁾.

¹⁾ Ол. Колесса, Південно-волинське Городище і городиські рукописні пам'ятники XII-XVI в. »Науковий Збірник Українського Університету в Празі«, т. I, Прага, 1923, с. 27.

²⁾ Там само. На жаль досі цей помяник іще не виданий.

³⁾ Там само, с. 36.

Дати при цьому записі немає і треба допомогти собі інакше, щоб її бодай приблизно означити. Проф. Колесса підкреслює, що палеографічні прикмети записки вказують на XIII або XIV століття; «докладнішу дату сеї записки могли би ми означити, коби б ми мали близші відомости про згаданого тут городиського намістника Феогноста», але такого помяник не занотував⁴⁾. Отже цим шляхом справи розв'язати не можна. Треба радше шукати за князем Семашком, т. зн. Семеном, бо його маємо надію швидше знайти, ніж ігумена.

Першзавше питання: XIII чи XIV століття? Що городиський монастир існував уже в XIII ст., а може й у XII ст., про це ледви чи можна сумніватися. Звідти походять такі старинні пам'ятки, як т. зв. христинопільський апостол, чи буцацька євангелія, а крім того ще й ін. пам'ятки XII-XIV ст. Городище Василіянське, чи точніше — його монастир, це був один із найдавніших культурних осередків Волині, як це видно по його книгах. Але політичні обставини кажуть шукати кн. Семашка не в XIII ст., а в 2. пол. XIV ст. Після впадку Галицько-волинської Держави, за Любарта Дмитра Гедиминовича (1340-1385), внаслідок тодішнього політичного положення, Белз став знову самостійним князівством (за Юрія Наримунтовича). Крім того численні литовські князі, Гедиминовичі, а також деякі з Рюриковичів, що дожили тих часів (хоч усунені в тінь як служебні князі), виринають тоді на історичному овиді. До таких можемо зачислити й кн. Семашка.

Та можемо й точніше означити його особу. В тексті (с. 76) подано записку про надання холмській катедрі кількох сіл у 1376 р. кн. Юрієм холмським. Записка ця викликала сумнів щодо своєї автентичности, хоч не в усіх дослідників⁵⁾. Тимчасом палеографічні прикмети записки не викликають сумнівів, а викликають їх моменти чисто історичні: з інших джерел не знаємо, мовляв, холмських князів у тих часах. Таке становище не вірне, що зараз викажемо. Сама записка для

⁴⁾ Там само.

⁵⁾ Перегляд літератури в Розова, Українські грамоти, ч. 11, де й поданий найкраще виданий текст цієї записки.

нас дуже важна: там згаданий князь Семен, очевидно наш Семашко. Коли отже записка автентична, то ми одержуємо приблизно дату першої згадки про наш монастир.

Читаємо в цій записці про смерть кн. Семена, сина Юрія холмського, внука Данила (Данилія) холмського. Ця генеальогія дозволяє нам ствердити автентичність записки: в 2. пол. XIV ст. стрічаємо і кн. Данила, і (крім Юрія) ще трьох Даниловичів. До того кн. Данило називається в акті з 1366 р. »Данилий«, не »Даніиль« чи »Даниль«, як це була звичайна форма, й це дає доказ, що в записці мова про того самого князя, що й у згаданім документі. На основі різних документальних згадок, яких тут не будемо наводити, можна накреслити таку генеальогію згад. князів:

Данилий, кн. холмський,
зг. без титулу 1366, з тит.
(як померший?) 1376 р.

Юрій	Федір	Михайло	Димитрій
кн. холмський, зг. 1376 р.	кн. острозький, зг. у рр. 1386-1396	(без титулу) зг. 1386, † 1399 на Ворсклі	кн. волинський † 1399 р. на Ворсклі

|
Семен (Семашко)

кн. всеволозький (??)

† ок. 1376 р.

Вже з цієї генеальогічної таблички видно одну дуже цікаву річ: це титули князів. В 2. пол. XIV ст. реально існували князівства володимирське й белзьке; натомість не лише не існували тоді, але й не мали княжої традиції (як самостійні князівства) ні Холм, ні Острог, ні Волинь (город, не країна!). Бачимо отже, що ці князі мають, так би мовити, »нешкідливі« титули; натомість реальні князівства мають литовські князі, з роду Ґедиміна (Белз напр. Юрій Наримунтович). Князів же Даниловичів (предків дому Острозьких) не можна зв'язати з ніякою галуззю Ґедиміновичів; це, очевидно, нащадки українського княжого роду. Їх тепер прийнято до служби, надано титули, але не допущено до княжої влади, —

радше до адміністраційної (нпр. кн. Федір управляв Луцьком). Надання цим князям титулів, а також урядів підносило їх самопочуття й вони за те обіцяють вірну службу — чи то Любартові, чи Ягайлові.

Без титулу виступають два князі: Михайло й Семен. Щодо кн. Михайла, то не маємо вказівки, чи він дійсно мав якийсь титул і уділ — він радше виступає в тіні брата Федора. Натомість записка на городиській апостолі («при князеві Семашкові») вказує, що й кн. Семен уважався за управляючого князя. Який же уділ міг йому бути приділений? Городище Василіянське лежить, за поділом XV ст., не території белзького дистрикту. Але ж князем белзьким він не міг титулуватися, бо таким був Юрій Наримунтович⁶⁾. З другого боку недалеко Городища був стародавній Всеволож, теж без традиції княжої столиці. Первісно Городище могло входити в склад всеволожського дистрикту. Звідси можемо припускати, що кн. Семен Юрієвич міг мати титул «всеволожського князя». Очевидно, це лише гіпотеза, здогад.

Зате певно можемо сказати, що кн. Семен Юрієвич, що помер ок. 1376 р., і князь Семашко городиського апостола — це одна особа. Таким чином досягаємо подвійної цілі. По-перше стверджуємо, що записка з 1376 р. годиться зі сучасними обставинами, а тимсамим вона автентична. По-друге одержуємо дату княження Семашка: перед 1376 р., але й не дуже так давнішу (з огляду на те, що дід жив іще в 1360-их роках). Отже в цей спосіб дістаємо (приблизну) дату першої згадки про монастир у Городищі: ок. 1375 р. Значить, що цей монастир існував уже в 3. чвертці XIV ст. напевно.

⁶⁾ Батько Юрія, Наримунт-Гліб, помер не 1326 р., як подано в тексті на с. 75, а в 1348 р.

3,7/6

ДР. ІВАН КАРПИНЕЦЬ

БЕЛЗ І БЕЛЖЧИНА
ПІД АВСТРІЄЮ
(1772 - 1918)

Справа назви «Белжчина»

Під назвою «Белжчина» розуміється сьогодні белзький судовий повіт. Він повстав щойно з початком другої половини ХІХ ст., а саме у хвилині творення Австрією нового судівництва в Галичині, себто в 1855 р. Тоді створено так звані мішані повітові уряди (gemischte Bezirksämter), яких головною задачею, побіч деяких адміністраційних чинностей, було виконувати судівництво. Приділені цим мішаним урядам округи були основою для пізніших судових повітів, створених у 1867 році, коли то остаточно відділено судівництво від адміністрації. Границі нових судових повітів, а між ними й белзького, тоді дещо змінено й так залишилися вони на довгі роки. Отже поняття «Белжчина», що покривається сьогодні з поняттям белзького судового повіту, ще досить нове. І тому говорити про Белжчину як якусь цілість перед 1867 чи 1855 р., тяжко, а впрочім і непотрібно. Громади нинішньої Белжчини були тоді дуже незначні, тому й події в них, за винятком самого Белза, були так мало цікаві, що займатися ними спеціально було б тільки злишнім тягарем. Впрочім і після створення белзького судового повіту, його громади, поза Белзом, не відігравали ніякої ролі й тому згадки про них поміщуємо лише в конечних або характеристичних випадках, яких вимагає історія Белза.

Прилучення Белза до Австрії

В часі першого розбору Польщі в 1772 р. дістався Белз, разом із більшою частиною белзького воевідства, до Австрії, під владою якої залишився через 146 літ (до 1918 р.). В який же спосіб зайняття Белза австрійцями наступило, не знаємо, бо немає ніяких описів із того часу. Одно лише можна напевно сказати, що на місці не було ніякого спротиву.

Характеристика тодішньої австрійської держави й її впливів на розвиток Белза

Австрія, у хвилині прилучення до неї Галичини, вже була перемінилася з феодальної в абсолютну, централістичну державу, в якій про всі справи, навіть дрібні, рішав уже центральний уряд. Тодішня володарка Австрії, Марія Тереса, започаткувала була зараз після вступлення на престіл низку реформ політичного, адміністративного, судового й господарського характеру, що згодом із реформами її сина Йосифа II. (спочатку співрегент, пізніше, після смерті Марії Тереси, володар Австрії 1780-1790) створили з монархії Габсбургів новітню державу. Ті часи, знані під назвою світлого абсолютизму, були характеристичні тими глибоко сягаючими в усі ділянки життя реформами, як також і тим, що в державі нічого не діялося без відома володаря і що всякий розвиток життя на якомунебудь полі був визначений згори. Тимто й розвиток чи впадок поодиноких міст у Галичині, а в нашому випадку Белза, був, після прилучення Галичини до Австрії, вислідною передовсім потягнень австрійської влади. А ті потягнення йшли в тому напрямі, щоби при якнайменших видатках державних кас була якнайбільша користь у першій мірі для держави як цілоти, а щойно даліше для даної частини краю, чи громади.

Поділ історії Белза австрійського періоду

Домінуючий вплив державної політики на розвиток складових частин держави, що почався від світлого абсолютизму, залишився вже до наших часів. І тому історію міст у нових часах, а в нашому випадку історію Белза під Австрією, муситься розглядати на тлі історії даної держави, бо інакше багато подій було б тяжко зрозуміти.

Час приналежности Белза до Австрії цікує досить велика різnorodність подій загально-державного характеру, що так чи інакше впливали на його розвиток. Загально треба розрізнити такі різкі періоди:

- 1) Час великих перемін, від прилучення Галичини до Ав-

стрії аж до віденського конгресу (1772-1815). Він обнімає в першій фазі, до 1790 р., великі реформи Марії Тереси й Йосифа II, а після 1790 р. фазу великих європейських війн, що закінчилися остаточно віденським конгресом у 1815 р.

2) Період метерніхівського, поліційного режиму (1816-1848), що характеристичний застоєм суспільних, політичних і господарських відносин.

3) Період нових великих перемін, що почався революцією в 1848 р., званою «весною народів», а згодом після деяких суспільних і політичних реформ та фазі реакції, закінчився наданням конституції 1866 р.

4) Період поступенної розбудови конституційного життя в Австрії (1866-1914); він характеристичний також довготривалим миром.

5) Період світової війни аж до розвалу Австрії (1914-1918).

І. СТАН БЕЛЗА У ХВИЛИНІ ПЕРЕХОДУ ПІД АВСТРІЮ (1772 РОКУ)

Галицькі міста в світлі меморіалу ґр. Пергена (1773 р.)

У хвилині переходу Галичини під Австрію був Белз, подібно як і всі інші міста тодішньої Польщі, в великому занепаді. Щоби зрозуміти, що тоді діялося з тими всіма містами й у якому стані вони знаходилися, мусимо познакомитися з урядовим звітом першого австрійського губернатора Галичини, графа Пергена. Вправді цей звіт, званий загальною меморіалом Пергена, походить з 1773 р., але подає стан, у якому Австрія застала Галичину. Зміст меморіалу в відношенні до міст, такий:¹⁾

В Польщі місцевість, що в ній 10-12 жидівських родин мешкає у стільки ж дерев'яних домах, зветься вже містом або містечком. У Галичині міста, що в них живуть міщани, які ще заслугоують на назву міст і в яких знаходяться вчисти муровані доми, такі: Львів, Ярослав, Замостя, Ряшів, Тарнів, Перемишль, Коросно, але й вони (Львів виключаючи), малі, доми в них нужденні й нечисті; небагато християн займається ремеслами; жиди мають міське право й роблять міщанам конкуренцію. Причини того занепаду міст дошукується Перген у польській конституції, почасти в устрою міст і їх забудуванні та в привілеях шляхти (варити і спроваджувати горівку й пиво, осідати в містах, проголошувати ярмарки у своїх місточках і селах). Всі друкарні в руках духовенства, так само аптики, але вони зле заосмотрені в ліки. Установлювання цін поживи й виробів воєводами давало їм велику владу над міщанством, що його використовують. Устрій міст

¹⁾ Dr. L. Finkel, *Memoryał Antoniego hr. Pergena...* »Kwartalnik histor.«, XIV, I окр., 1900, стор. 15-17.

був лихий через те, що кожному міщанинові, на основі маґдебурського права, вільно було варити і продавати пиво. Наслідки цього такі: зле пиво й розп'ячення міських громадян... Продаж пива, а тепер також і горівки, це не особний промисл і ніхто йому виключно не віддається. Взагалі зле ділає на торгівлю те, що той самий міщанин може провадити кілька промислів. Відемною сторінкою маґдебурського права є також помішання поліційних і спірних справ і віддання їх тому самому судові. В галицьких містах існують вправді цехи, що мають надані їм від королів привилеї, але вони не роблять нічого, лише пильнують, щоби нові, захожі не шкодили їх інтересам, щоби відбулися щороку 2 або 3 Служби Божі за душі померших цехових товаришів і, вкінці, щоби на цехових зібраннях — відходило багато горівки. Міські урядники, вибирані щороку, а навіть частіше, не мають досвіду в урядуванні й видають присуди на основі права, яке знають тільки зі слуху. В старостинських містах є вправді іменовані королем адвокати, чи юстиціярі зі шляхти, але й вони мають малі відомості з міського права, торгують справедливістю і гноблять міщан. Тому, що від уряду (міського) ніхто не може звільнитися, якщо його вибрано, а уряди безплатні, стараються урядники в інший спосіб винагородити шкоди, які повстають з виконування урядів... Економічні справи по містах не є впорядковані; для прилюдних будівель нема вишколеного інспектора; злочинці втікають із недостатньо забезпечених в'язниць; по вулицях волочиться дуже багато жебраків, що облягають брами церков і монастирів. Податки розложені дуже нерівно. Вогневого порядку немає; комини вузькі і зле чищені. Ціни, міри й ваги залежать від воеводів. Торговля деревом і мукою в руках жидів, а вчаси також вируб мяса. Для гігієнічних відносин нічого не робиться. Жидівські хірурги заступають лікарів; повитухи (акушерки) не мають ніякої науки. Підчас останньої зарази в Русі перед 2-3 літами гнали заражених у ліси, їх речі закопували, а відтак відкопували. Галицькі міста забудовані домами з дерева й мають дерев'яні дахи, тому згоряють до тла що кілька літ; лише Львів і Замостя забудовані правильно.

Ось так представлялася, у світлі австрійського урядового звіту, ситуація галицьких міст та відносини в них у хвилині коли Галичина опинилася під владою Габсбургів. Положення дійсно дуже погане і прямо безнадійне. І Белз, хоча він і був воевідською столицею, не творив під тим оглядом виинятку.

Відомості про Белз перед прилученням до Австрії

Першусього насувається питання, що про Белз знали тоді в світі й чи взагалі щось знали, тимбільше, що наведений вище меморіал Пергена не згадав про нього ні словом. Зразу ж треба відповісти, що про Белз знали, але дуже мало. На п'ять літ перед прилученням Галичини до Австрії вийшла була книжка в німецькій мові з описом землі, в якій находимо таку відомість: «Белз — широке місто, яке є осідком воеводи, більшого каштеляна, старости, соймаку й городського суду» («Bells, eine weitläufige Stadt, welche der Sitz eines Woiwoden, eines größeren Castellans, Starostens, Landtages und Landgerichtes ist»)²⁾. Ось тільки всього. Але скільки має це місто мешканців, чим вони займаються, які в ньому будівлі, школи й т. д., то про це ніхто нічого тоді не написав, бо ніхто з чужинців туди не заїздив. Раз — не мав потреби, а другий раз — тяжко було до цього міста дістатися через недостачу доріг, бо стара шляхетська Польща доріг не будувала, а самі міста за таку річ і не думали. Тому існували тоді тільки т. зв. «польські дороги», протерті возами й кіньми. Як була суха пора року, то можна було ними їхати, але як була непогода, то дістатися ними кудинебудь було дуже тяжко. А що Белз має дуже багнисту околицю, то хоч і називався воевідською столицею, був внаслідок браку доріг містиною так сказати б — забитою від світа дошками.

Населення Белза в 1772 р.

Скільки міг мати Белз у тому часі (1772) мешканців? На це питання годі відповісти. У тому часі мешкали вже в Белзі,

²⁾ D. Anton Friderich Büschings neue Erdbeschreibung. Schaffhausen, bei Benedict Hurter. II. том, виданий 1768 р., ст. 388.

Со. Шаманой, Реданійі історична
 „Симоні Тервоні Камми“

Фрэнсі 205 „Гіма“ наміняно налі-
 гаючы пра выдыванні Шамора мі-
 сійскага існавання будыма
 будыма імяна імяна імяна
 Народу. Як адны імяна імяна імяна
 імяна, імяна імяна імяна імяна.

Помнім да выдыванні „Тервоні
 Камми“ імяна імяна імяна імяна.
 „Рэспубліка Шамані“ імяна імяна імяна
 імяна імяна імяна імяна імяна,
 імяна імяна імяна імяна імяна імяна
 імяна імяна імяна імяна імяна імяна.

Можа быць імяна імяна імяна імяна
 імяна імяна імяна імяна імяна імяна
 імяна імяна імяна імяна імяна імяна
 імяна імяна імяна імяна імяна імяна
 імяна імяна імяна імяна імяна імяна

350
 50
 400
 400

так, як були повернуті із Чехова.
Задаю, що може да їм і членів
Рекордів може пам'ятати і ї,
до вони неграми давний час у Чехові,
і ї там студиювана і... Кош
ми не були порані друкувати впе
давнійше споминів час. Вспомога,
то були в дурі раді владі Ваши
працю, до вона дурі гарно написана
і цікава?... Там писав до мене
Урала Вудавницька повертаючи
мого працю.

Синюх промову знав що свого
працю до написання в "Синюх"
Ан у. треба. Вуде, то мого знав
прислати на перелік, роздруковану
під умовою надрукування її мені, на
вмодок не прийдуть.

З пошаном А. Ринки.

Адреса: { Покотузь 23
Юкив Винник

Тетару С.С. Іван Іванов (1895-1915) був другим талановитим молодиком. Сина виховали зі селян Губухових коло Губаха. Але влітку 1915 року вступив до війни на перше місце. Був він молода й енергійна людина, визначний гурень у киданні, при тому мав серед товаришів такий авторитет, що у спорях приходили до нього і його рішенням піддавалися безумовно. Студіював завжди у високим кидках аерофобію і аерозонію, багато читав в них відповідей на найпалючіші питання молодого і вдумливої людини, читав про кулі і цілі світа. Своєю душевну дорогу знайшов у "Замислих" літератури і в бібліотеці поезій "За одвічною тайною".

Але загрожувала світова війна, вступивши з перших до Сілових Стрілових. Настала пора ризику. Став взірцевим, стріляючи, а отримав, як відзначився перах отримавши відваром і скарбовою енергією, дійшов до ступеня старшого і заступника Вітовського. Згинув у бою в серпні 1915 р. Близь села Завадова над Запорожжям, як вів сотню на пролом московської лінії.

Тому військові заавтоматизувалися ^{час} і в інших і громадських справах. Він і його товаришів зброї дивляться про стрілецьку ідеологію і приходять до переконання, що М.С.С. повинні по війні поширювати свою ідеологію, свої самостійні переконання серед нашої суспільності. А що для цієї цілі потрібна насамперед нові завдання, енергійно активізувати між стрільцями, мовби скарбами

гроші на "пресовий фронт Ч.С.С." і сам давав приклад, як треба
платити на ту цінь гроша.

Нині поданнями показують його надбавке ~~за військову~~
вигрутку найважливіших потреб ~~даних~~ ^{тоді} війни. В них закликає
він нашу молодь, зібрану в Вигні, до освітньої праці серед
бездомних наших виханців у Глиниці і серед полонених
Українців з російської армії.

at Bawley

Лист Дмитра Вітовського до Івана Балика.

16. IV. 1915.

Дорогий Товаришу!

Я не міг бути з Вами перед Вашим відходом, і не міг обговорити з Вами тих річей, які Ви будете мушій зробити у Варнаваці.

I. Навести дружні відносини з хлопцями I. куріє. Так серед них, як також серед хлопців у на-шому куріє поширити думку про сово фонд. В сім ділі може Вам віддати велику поміч др Станіславський, який там тепер сидить. До него піти рівночасно, а Ви з сін листом з'ясувати ся в него і обговорити справу, як її треба повести. На другу туру піти Матіака, на него спадє ся робота, на третю Романішина.

II. Стагайте на фонд а) від кадри, б) від пер-шого куріє. Тут возьміть собі до поміч м. Інди-шевського. Він нехай головню робить між офіцера-ми. Будете там правдоподібно поза 1. V., отже офіцери вже будуть мати пенсії в кишені. Вашим обов'язком буде витягнути вір них $\frac{1}{3}$ часті пенсії. Воліють дати на фонд, чим пропущувати

в Карту або в Мухомор.

Найважливіше з того, що маєте зробити, то довести до збігнення обох курінів. Підкажіть хлопцям, що то за матеріал.

Якби Вам було потрібно якої допомоги до роботи в кадрі, то поговоріть з ст. десятником Прибильським. Се мій товариш з кількох лавки і аматорської сцени, зробить, що буде потрібно.

Моя приватна проща: Відшукуйте в кадрі світо придбаних з Коломиї м. Турекського Івана і Осипа Хузмича.

Поздоровіть від мене. — На наших хлопців прошу уважати, щоб не розлізалися нікуди, щоб не зробили якої дурниці, на квартирах щоб заковувалися порадою.

Самі на Себе уважайте, щоб ви як найскорше підрепарувалися. Від часу до часу напишіть децю.

Здоров'я Вас сердечно

Ваш

Дмитро Вітовський

зуб са, що вирізан кошака парадним
туркменів олівком - а по собі об'єд-
нані за парадом -

Віршилім і братів моїх кошака олівком
мб, бо як се виходило з дому, а туди.
Ласі дівчата зі своїми жінками. В кошака
мало місце. В парадній речі мб
мб. Тут мб бж відомий тур-
мб. Туркменів по собі, бж ко-
шака кошака і сів за кошака
за кошака - сів за кошака
мб олівком, мб і мб кошака
мб жінку бж відомий, мб ко-
шака олівком мб бж за кошака тур-
кменів (і мб кошака) кошака
кошака. На кошака бж кошака
в кошака мб мб кошака кошака-
мб мб сів кошака мб.

Кошака мб кошака в кошака
кошака мб мб кошака кошака
кошака. Кошака кошака мб
кошака, мб кошака до кошака
кошака. Кошака мб кошака кошака
кошака - мб кошака мб кошака
кошака, кошака кошака кошака
кошака кошака кошака. Кошака

* Let us begin by reviewing the first part
 of the course. The first part of the course was
 devoted to the study of the history of the
 world. The second part of the course was
 devoted to the study of the history of the
 United States. The third part of the course
 was devoted to the study of the history of
 the United States. The fourth part of the
 course was devoted to the study of the
 history of the United States. The fifth part
 of the course was devoted to the study of
 the history of the United States. The sixth
 part of the course was devoted to the study
 of the history of the United States. The
 seventh part of the course was devoted to
 the study of the history of the United States.
 The eighth part of the course was devoted
 to the study of the history of the United
 States. The ninth part of the course was
 devoted to the study of the history of the
 United States. The tenth part of the course
 was devoted to the study of the history of
 the United States. The eleventh part of the
 course was devoted to the study of the
 history of the United States. The twelfth
 part of the course was devoted to the study
 of the history of the United States. The
 thirteenth part of the course was devoted
 to the study of the history of the United
 States. The fourteenth part of the course
 was devoted to the study of the history of
 the United States. The fifteenth part of
 the course was devoted to the study of the
 history of the United States. The sixteenth
 part of the course was devoted to the study
 of the history of the United States. The
 seventeenth part of the course was devoted
 to the study of the history of the United
 States. The eighteenth part of the course
 was devoted to the study of the history of
 the United States. The nineteenth part of
 the course was devoted to the study of the
 history of the United States. The twentieth
 part of the course was devoted to the study
 of the history of the United States. The
 twenty-first part of the course was devoted
 to the study of the history of the United
 States. The twenty-second part of the course
 was devoted to the study of the history of
 the United States. The twenty-third part
 of the course was devoted to the study of
 the history of the United States. The
 twenty-fourth part of the course was devoted
 to the study of the history of the United
 States. The twenty-fifth part of the course
 was devoted to the study of the history of
 the United States. The twenty-sixth part
 of the course was devoted to the study of
 the history of the United States. The
 twenty-seventh part of the course was devoted
 to the study of the history of the United
 States. The twenty-eighth part of the course
 was devoted to the study of the history of
 the United States. The twenty-ninth part
 of the course was devoted to the study of
 the history of the United States. The
 thirtieth part of the course was devoted to
 the study of the history of the United States.

The first thing I noticed when I stepped
 out of the plane was the fresh air. It was
 so different from the stale air of the city.
 The sun was shining brightly, and the
 birds were singing. I felt like I had
 reached a new world. The people were
 friendly and welcoming. I was
 in the heart of the country. The
 landscape was beautiful. The fields were
 green and the mountains were in the
 distance. I was in the best of places.
 The weather was perfect. The temperature
 was just what I needed. I was
 in the best of places. The weather was
 perfect. The temperature was just what
 I needed. I was in the best of places.

The second thing I noticed was the
 food. It was so good. I had never
 tasted anything like it before. The
 flavors were so different. I was
 in the heart of the country. The
 landscape was beautiful. The fields were
 green and the mountains were in the
 distance. I was in the best of places.

The third thing I noticed was the
 people. They were so friendly. I
 had never met anyone like them
 before. They were so welcoming. I
 was in the heart of the country. The
 landscape was beautiful. The fields were
 green and the mountains were in the
 distance. I was in the best of places.

до того часу були в партизанський
 бар'єр з. Понаками - як самостійні
 групи окремих назвах: група Авері
 Кле, Шамкевіч, Волуза, Сокал, Рава
 група - згуртовані в групу "ні бай"
 ми її мінтарамі провіз - пред-
 ставили всі новачки боєві дім.
 Кожен з них мав всі новачки, мав
 курців - а в них тільки супротив
 групи ми мали всіма діє своїм
 боєві і побір за собою, були і кудари.
 І згорали їх організації - було ту
 всі духовників, сиріт їх помер і пра-
 га. На обласні мав незвісно. Застав
 всі групи "ні бай" переінвенту на
 І. П. Корнук з от. Миколая, застав
 ту духовний резервист, що кожному
 мав як місце прагнення в
 та 1919 р.

Ансон
Копруседин? (геканк)
Манзук
Эммануил

Домі Скитальця

369

1. Скитальцеві в кручині
Свіні така сяєна доля
Як снігову то матицу
Водити серед моря
2. Хор просторі має море
і сяєна днина десь сні-
гово в сьєд тьма ке-
сна поділа.
3. Хто небув ти не ве-
ривує домі Грама ски-
тальця
4. Протриво на те горі
та як не тасно снігу

Лом Ур